

WOLNOŚĆ RELIGIJNA NA ŚWIECIE **RAPORT 2021**

Podsumowanie

Aid to the
Church in Need

ACN INTERNATIONAL

Raport opublikowany przez Papieskie Stowarzyszenie *Pomoc Kościołowi w Potrzebie*.

PAMIĘCI: Bertholda Pelstera, członka Komitetu Redakcyjnego († 14th February 2021)

Niniejsza publikacja jest 15-tą edycją wydawanego co dwa lata przez stowarzyszenie *Pomoc Kościołowi w Potrzebie* raportu *Wolność religijna na świecie*. Publikowany jest w języku angielskim, francuskim, niemieckim, włoskim, portugalskim, hiszpańskim i polskim.

Redaktor Naczelny: Marcela Szymański

Przewodniczący Komitetu Redakcyjnego i Z-ca Redaktora Naczelnego: Mark von Riedemann

Asystenci Redaktora Naczelnego: Irmina Nockiewicz, Ellen Fantini

Asystenci Redakcji: Pierre Rossi, Ravi Jay Gunnoo, Bartholomew Townsend

Kierownictwo produkcji (druk i strony internetowe): Irmina Nockiewicz

Komitet Redakcyjny: Carla Diez de Rivera, John Pontifex, Berthold Pelster (†), Maria Lozano (gość), Irmina Nockiewicz (gość)

Redaktorzy regionalni: Miriam Diez-Bosch, Paulina Eyzaguirre, Ellen Fantini, Oliver Maksan, Oscar Mateos

Autorzy i współpracownicy : Steven Axisa, Heiner Bielefeldt, Miriam Díez-Bosch, Paulina Eyzaguirre, Ivan Cigic, Andrew Bennett, Willy Fautré, Conn McNally, Ellen Fantini, Anna Lichtenberg, María Lozano, Oliver Maksan, Óscar Mateos, Piotr Mazurkiewicz, Johannes Mehlitz, John Newton, Irmina Nockiewicz, Marta Petrosillo, F. Borba Ribeiro Neto, José Carlos Rodríguez Soto, Benedict Rogers, Chiara Verna, Mark von Riedemann.

Tłumaczenia: Ravi Jay Gunnoo, Philippe Joas, Mª Mercedes Lucini, M^a del Pino Ruiz Lucini, Shahid Mobeen, Pierre Rossi, Sofia Sondergaard, Team Wort-Wahl.

Projekt okładki: Joao Sotomayor (Lizbona).

Projektanci: Grafos (Bruksela), Michał Banach (Warszawa).

Zespół edycji polskiej:

Redaktor naczelny: ks. prof. UKSW dr hab. Waldemar Cisto, Dyrektor Sekcji Polskiej PKWP

Redakcja: Tomasz Zawal

Tłumaczenia: Kinga Waliszewska, ks. dr Andrzej Paś, Lidia Zawal, Tomasz Zawal

Korekta: s. Agnieszka Duda, Lidia Zawal

Wydanie polskie zrealizowano
przy współpracy z Uniwersyteckim
Centrum Badań Wolności Religijnej UKSW
w Warszawie

Prawa autorskie i cytaty: Prosimy o zapoznanie się z tytułami poszczególnych fotografii. O ile nie zaznaczono inaczej, wszystkie materiały można cytować, podając następujące dane: „Religious Freedom in the World 2021”, Aid to the Church in Need International, kwiecień 2021. <https://acninternational.org/religiousfreedomreport>. Polskie wydanie: <https://pkwp.org/>

Materiały medialne: Skontaktuj się z lokalnym biurem krajowym PKWP (info@pkwp.org) lub z Marią Lozano w ACN International, press@acn-intl.org.

Zastrzeżenia

Dołożono wszelkich starań, by przy tworzeniu raportu *Wolność religijna na świecie* zachowane zostały najwyższe standardy redakcyjne. Jednakże przedstawiając raport, organizacja *Pomoc Kościołowi w Potrzebie* przyznaje, że nie mogła niezależnie zweryfikować wszystkich bez wyjątku informacji w nim zawartych. Raport opiera się na wielu źródłach i przedstawia sprawozdania krajowe, których celem jest rzucenie światła na naturę i dotkliwość naruszeń wolności religijnej. Należy uważać, aby nie przypisywać nadmiernego znaczenia wybranym do analizy przypadkom; są one oferowane jako przykłady ilustrujące charakter sytuacji w zakresie wolności religijnej. W wielu miejscach mogłyby służyć również inne przykłady. Wyrażone poglądy i opinie niekoniecznie są poglądami organizacji *Pomoc Kościołowi w Potrzebie*, lecz osób zaangażowanych w opracowanie różnych dokumentów zawartych w raporcie.

O ile nie zaznaczono inaczej, wszystkie dane dotyczące krajów, demografii religijnej i PKB „per capita” (skorygowane według PPP, aby umożliwić porównanie między krajami) pochodzą z najnowszych dostępnych informacji autorstwa: Todd M. Johnson i Brian J. Grim, eds. *World Religion Database* (Leiden/Boston: Brill, 2020) www.worldreligiondatabase.org. Dane liczbowe dotyczące wskaźnika GINI są najnowszymi dostępnymi na stronie www.databank.worldbank.org. Wskaźnik GINI mierzy nierówność w dystrybucji dochodów i konsumpcji, wskaźnik Giniego równy 0 oznacza idealną równość, podczas gdy wskaźnik równy 100 oznacza pełną nierówność.

Przedmowa

dr Thomas Heine-Geldern

Prezydent Wykonawczy ACN International

“W świecie, w którym różne formy współczesnej tyranii dążą do stłumienia wolności religijnej lub próbują zredukować ją do subkultury bez prawa do głosu na placu publicznym albo wykorzystywać religię jako pretekst do nienawiści i brutalności, konieczne jest, aby wyznawcy różnych religii połączyli swoje głosy w wołaniu o pokój, tolerancję oraz poszanowanie godności i praw innych”¹.

Papież Franciszek

28 maja 2019 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło rezolucję ustanawiającą 22 sierpnia Międzynarodowym Dniem Upamiętniającym Ofiary Aktów Przemocy ze względu na Religię lub Przekonania. Proponowane obchody zostały zgłoszone przez Polskę przy wsparciu Stanów Zjednoczonych, Kanady, Brazylii, Egiptu, Iraku, Jordanii, Nigerii i Pakistanu. Rezolucja ta była jasnym przesłaniem i deklaracją - a każdy 22 sierpnia przypomnieniem, - że akty przemocy na tle religijnym nie mogą być i nie będą tolerowane przez państwa członkowskie ONZ i społeczeństwo obywatelskie.

Oprócz rezolucji ONZ z 28 maja 2019 r. i „Światowego wezwania do ochrony wolności religijnej” z 23 września 2019 r. - pierwszego w historii ONZ wydarzenia na temat wolności religijnej, którego gospodarzem był prezydent USA - pojawiło się wiele inicjatyw na poziomie państwowym. Wśród nich można wymienić zainicjowany przez USA Międzynarodowy Sojusz na rzecz Wolności Religijnej, utworzenie Sekretariatu Stanu ds. Prześladowań Chrześcijan na Węgrzech, a także, co być może najbardziej godne uwagi, rosnącą liczbę rządów ustanawiających lub reaktywujących Pełnomocników ds. Wolności Religijnej i Przekonań, m.in. w takich krajach jak Dania, Holandia, USA, Norwegia, Finlandia, Polska, Niemcy i Wielka Brytania.

W konsekwencji ochrona tych, którzy cierpią z powodu przemocy na tle religijnym, jest również uznaniem podstawowego prawa człowieka do wolności religijnej; akceptacją socjologicznej rzeczywistości religii w społeczeństwie i pozytywnej roli religii w kulturach. Jak napisał papież Benedykt XVI w odniesieniu do antychrześcijańskiej przemocy w Iraku: „Prawo do wolności religijnej jest zakorzenione w samej godności osoby ludzkiej, której transcendentnej natury nie wolno ignorować ani pomijać”².

Niestety, jednak pomimo - jakkolwiek ważnych - proklamacji ONZ i powołania urzędów pełnomocników ds. wolności religijnej, jak dotąd odpowiedź społeczności międzynarodowej na przemoc i prześladowania na tle religijnym w ogóle można określić jako zbyt małą i spóźnioną. Choć nie sposób poznać dokładnych liczb, z naszych badań wynika, że dwie trzecie ludności świata żyje w krajach, w których w takiej czy innej formie dochodzi do naruszeń wolności religijnej, a najbardziej prześladowaną grupą są chrześcijanie. Czy to niespodzianka? Nie, to narastało przez wieki od korzeni nietolerancji, przez dyskryminację, po prześladowania.

Raport *Wolność religijna na świecie* wydawany przez stowarzyszenie Pomoc Kościołowi w Potrzebie (PKWP) jest jego najważniejszym projektem badawczym i na przestrzeni lat znacznie się rozwinął - z małej książeczki stał się publikacją liczącą około 800 stron, tworzoną przez zespół badaczy i praktyków z całego świata. Ewolucja ta wynika z faktu, że obecnie dyskryminacja i prześladowania na tle przekonań religijnych są coraz częstszym zjawiskiem na świecie. Pośród gwałtownych konfliktów, czy to w Syrii, Jemenie, Nigerii, Republice Środkowoafrykańskiej, Mozambiku - by wymienić tylko kilka - w cieniu kryją się ci, którzy manipulując najgłębszymi przekonaniami ludzkości, zinstrumentalizowali religię w poszukiwaniu władzy.

Spis Treści

Wprowadzenie - ks. Emmanuel Yousaf	5
Wnioski z badań	6
Analiza globalna	10
PRZEGLĄD REGIONÓW	
Afryka Wschodnia i Zachodnia	17
Azja kontynentalna	22
Azja Południowo-Wschodnia, Australia i Oceania	26
Bliski Wschód i Afryka Północna	30
Kraje OBWE (Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie)	35
Ameryka Łacińska i Karaiby	40
ZARYSY OGÓLNE	
„Cenne dobro”: prawo do wolności religii i przekonań (FORB)	8
Afryka - kontynent zagrożony międzynarodowym dżihadyzmem	14
Widok w głąb duszy: zagrożenie dla wolności religijnej w Chinach	24
Nacjonalizm etniczno-religijny: manipulacja w poszukiwaniu wspólnej tożsamości	28
Czy istnieje jeden islam? Zestawienie faktów na temat odłamów islamu	33
„Uprzejme prześladowanie”: represje pod przykrywką postępu	38
COVID-19: wpływ na wolność religijną na całym świecie	44
STUDIUM PRZYPADKU	
Nigeria: masowe uprowadzenia dzieci w wieku szkolnym	16
Mozambik: przemoc wymykająca się spod kontroli	20
Pakistan: przemoc seksualna i przymusowa konwersja	34
Chile: podpalenia kościołów	42
Globalne trendy w zakresie wolności religijnej	46
Mapa	48
Infografika	51
Źródła	52

Wprowadzenie *ks. Emmanuel Yousaf*

Dyrektor Narodowej Komisji Sprawiedliwości i Pokoju (NCJP), Pakistan

W ciągu ponad 45 lat mojej posługi kapłańskiej w Pakistanie walczyłem w imieniu naszej wspólnoty z prześladowaniami i dyskryminacją.

Kiedy chrześcijanie pracujący na polach i przy wypalaniu cegieł nie otrzymywali należnej im porcji pszenicy czy ryżu, zwracałem się do właścicieli ziemskich i właścicieli cegielni z prośbą o sprawiedliwe wynagrodzenie i położenie kresu tym nierównościami. Kiedy odkryłem, że chłopcy i dziewczęta w mojej parafii nie mają dostępu do edukacji, na którą zastępują, założyłem szkoły i schroniska. Pracowałem we wspólnotach wiejskich, w których chrześcijanie nie byli szanowani ze względu na swoją wiarę i mieli zakaz wstępu do sklepów, restauracji i kawiarni; w takich miejscach naszym wiernym nie wolno było dotykać szklanek lub innych przedmiotów do jedzenia używanych przez społeczną większość. Wspieraliśmy też szczególnie zagrożone dziewczynki ze środowisk mniejszości wyznaniowych. Są to dzieci, które pomimo tego, że są niepełnoletnie, są porywane, zmuszane do konwersji i małżeństwa, a także padają ofiarą gwałtów i innych form wykorzystywania. Trudna sytuacja tych dziewcząt pokazuje, że życie mniejszości religijnych w Pakistanie napotyka coraz ton większe problemy.

I choć nastąpiła pewna ogólna poprawa, zmiany wprowadzone do „Ustawy o bluźnierstwie” w latach 80-tych są wykorzystywane przez ekstremistów, którzy nadużywają tych przepisów do terroryzowania mniejszościowych wspólnot wyznaniowych. Te biedne i marginalizowane rodziny żyją w strachu przed oskarżeniem o bluźnierstwo, które jest przestępstwem podlegającym karze śmierci lub dożywotniego więzienia. Byłem zaangażowany w wiele spraw, w tym w sprawę Asii Bibi, która przez prawie dziesięć lat siedziała w celi śmierci, nim sprawiedliwość w końcu zwyciężyła.

Na zawsze pozostanie we mnie sprawa Salamata Masih i jego dwóch wujków. Salamat został oskarżony o napisanie bluźnierczych komentarzy na temat mużłmańskiego proroka Mahometa (PBUH). Dwaj jego wujowie zostali również oskarżeni. Dla oskarżycieli nie było ważne, że Salamat był niepiśmiennym 12-latkim, nieważne, że pismo zawierające bluźniercze treści było starannie spreparowane, z dbałością o charakter pisma i z użyciem religijnych zwrotów stosowanych zwykle tylko przez duchownych mużłmańskich. Pomimo tych sprzeczności, cała trójka została oskarżona, ale zanim nadano sprawie bieg prawny, Salamat i jego wujowie zostali ostrzelani przez trzech mężczyzn z broni automatycznej. Jeden z wujków, Manzoor Masih, zmarł z po-

wodu obrażeń; drugi, Rehmat Masih i Salamat zostali poważnie ranni, ale dzięki Bożej Opatrzności przeżyli. Niestety, zostali skazani na śmierć. Intensywnie, z prawnikiem rodziny pracowaliśmy nad obaleniem wyroku. W końcu nam się udało. Niestety, sędzia, który ich uniewinnił, również został zamordowany z zimną krwią przez ekstremistów. W ciągu ostatnich dziesięciu lat ciężko pracowaliśmy nad tym, aby pomóc uratować życie Salamata i jego wujka Rehmeta, zapewnić bezpieczeństwo im oraz ich krewnym i 40 rodzinom z ich wioski, które zmuszone były do ucieczki ze swoich domów w nocy, kiedy po raz pierwszy wysunięto oskarżenia. Jestem wdzięczny stowarzyszeniu Pomoc Kościołowi w Potrzebie (ACN) za wsparcie rodzin, które znalazły się w trudnej sytuacji i poparcie dla naszych działań na rzecz osób niesłusznie oskarżonych.

Jestem również wdzięczny PKWP za jej pracę na polu wolności religijnej. Rzeczywiście, ten *Raport o wolności religijnej na świecie* nie mógłby być bardziej na czasie. Im więcej ludzie wiedzą o aktach nienawiści i prześladowań wobec wyznawców różnych religii, tym skuteczniej będą mogli przeciwdziałać. W złożonym i pełnym napięć świecie najlepszym zabezpieczeniem przed nieprzemyślanymi, odruchowymi reakcjami oraz przed nieskutecznymi próbami odwoływania się do uniwersalnych wartości, jest jasny i wyczerpujący przekaz, uzupełniony wnikliwą i wyważoną analizą. To właśnie przynosi najnowszy raport PKWP. Monitoruje on przypadki naruszeń wolności religijnej długo po tym, kiedy przestają one być newsem medialnym, a historia bohaterów tych wydarzeń toczy się dalej. Należy pochwalić tę organizację za jej gruntowną obronę wolności religijnej - fundamentalnego prawa człowieka, które jest nie mniej ważne dziś, niż w latach minionych.

Wnioski z badań

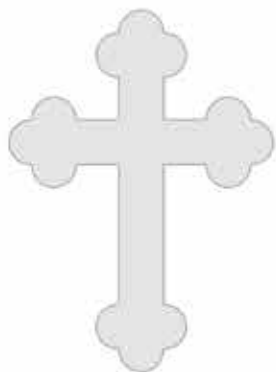
Wolność religijna jest naruszana w prawie jednej trzeciej państw naszego globu (31,6%), w których mieszka dwie trzecie ludności świata. W 62 krajach, z ogólnej liczby 196, dochodzi do bardzo poważnych przypadków łamania prawa do wolności religijnej. Liczba ludności żyjącej w granicach tych państw wynosi blisko 5,2 mld, bowiem do najcięższych naruszeń dochodzi w najludniejszych krajach świata (Chiny, Indie, Pakistan, Bangladesz i Nigeria). Klasyfikacja:

- a) **Kategoria czerwona**, wskazująca na prześladowania, obejmuje 26 krajów zamieszkałych przez populację liczącą 3,9 mld ludzi - nieco ponad połowę (51%) ludności świata. W tej klasyfikacji znajduje się 12 krajów afrykańskich i 2 kraje azjatyckie, w których toczy się śledztwo w sprawie możliwego ludobójstwa: Chiny i Myanmar (Birma).
- b) **Kategoria pomarańczowa**, wskazująca na dyskryminację, obejmuje 36 krajów, zamieszkałych przez 1,24 miliarda ludzi. W 9 krajach odnotowano nieznaczną poprawę, a w 20 - pogorszenie.
- c) **Kategoria „obserwowane”** obejmuje kraje, w których stwierdzono nowo pojawiające się, niepokojące czynniki, mogące spowodować zasadnicze załamanie się wolności religijnej. Są one oznaczone na mapach przeglądów regionalnych symbolem szkła powiększającego.
- d) **We wszystkich kategoriach występują przestępstwa z nienawiści** (ataki motywowane uprzedzeniami wobec osób i dóbr religijnych).
- e) Pozostałe kraje nie zostały sklasyfikowane, co nie oznacza, że w sprawach dotyczących podstawowego prawa człowieka do wolności religijnej wszystko jest tam w porządku.

W okresie objętym raportem nastąpiło znaczące nasilenie zjawisk prześladowań i ucisku.

1. **Międzynarodowe sieci dżihadystyczne działające w obszarze okołorównikowym aspirują do roli międzykontynentalnych „kalifatów”.** Tak zwane Państwo Islamskie i Al-Kaida, wspierane ideologicznie i materialnie przez Bliski Wschód, współpracują z lokalnymi uzbrojonymi bojówkami i radykalizują je, aby ustanowić „prowinccje kalifatu” wzdłuż równika; „półksiężyc” przemocy dżihadystów rozciąga się od Mali i Mozambiku w Afryce Subsaharyjskiej, do Komorów na Oceanie Indyjskim oraz do Filipin na Morzu Południowochińskim.

2. **„Cyberkalifat”, rozszerzający się w skali globalnej, jest obecnie uznanym narzędziem rekrutacji i radykalizacji postaw na Zachodzie.** Terrorysti islamscy wykorzystują zaawansowane technologie cyfrowe do rekrutacji, radykalizacji i ataków. Jednostki antyterrorystyczne, choć nie były w stanie zneutralizować komunikacji internetowej terrorystów, zdołali jednak udaremnić ataki w kilku krajach zachodnich.
3. **Mniejszości religijne obwiniane za pandemię.** Istniejące wcześniej uprzedzenia społeczne wobec mniejszości religijnych w krajach takich jak Chiny, Niger,

Turcja, Egipt i Pakistan doprowadziły do nasilenia dyskryminacji podczas pandemii COVID-19 poprzez, na przykład, odmowę dostępu do żywności i pomocy medycznej.

4. Autorytarne rządy i grupy fundamentalistyczne nasiliły prześladowania religijne.

Partie i agresywne ugrupowania nacjonalistyczno-religijne - manipulowane przez rządy i współpracujących z nimi przywódców religijnych - doprowadziły do wzrostu supremacji etniczno-religijnej w krajach azjatyckich o większości hinduistycznej i buddyjskiej. Ruchy te jeszcze bardziej uciskały mniejszości religijne, sprowadzając je do statusu obywateli *de facto* drugiej kategorii.

5. Przemoc seksualna stosowana jako broń przeciwko mniejszościom religijnym.

W coraz większej liczbie krajów odnotowano przestępstwa wobec dziewcząt i kobiet uprowadzanych, gwałconych i przymuszanych do zmiany wiary pod groźbą utraty zdrowia i życia. Rosnąca liczba tych przestępstw, które często uchodzą sprawcom bezkarnie, wydaje się wskazywać na fundamentalistyczną strategię mającą na celu przymuszanie społeczności mniejszościowych do porzucenia tradycyjnie zajmowanych przez nią ziem i emigrację ze względów bezpieczeństwa.

6. Represyjne technologie nadzoru coraz częściej wymierzone są w grupy wyznaniowe.

626 milionów kamer wspomaganych przez sztuczną inteligencję (AI), skanery smartfonów w kluczowych punktach kontroli ruchu pieszego, połączone z platformami analitycznymi i zintegrowanym systemem kredytów społecznych, mają zagwarantować, że przywódcy religijni i wierni różnych wyznań będą lojalni wobec Komunistycznej Partii Chin.

7. 30,4 mln muzułmanów w Chinach i Myanmarze (w tym Ujgurów i Rohindzów) spotyka się z poważnymi prześladowaniami, a społeczność światowa dopiero w ostatnim czasie, używając prawa międzynarodowego, stara się je powstrzymać.

8. Zachód odrzucił narzędzia, które ograniczają radykalizację. Mimo że rządy uznają, że nauczanie religii w szkołach zmniejsza radykalizację i zwiększa świadomość międzyreligijną wśród młodzieży, coraz więcej krajów likwiduje lekcje religii w systemie edukacji powszechnej.

9. „Uprzejme” prześladowanie. Termin ten odzwierciedla stanowienie nowych „praw”, norm kulturowych, które, jak stwierdza papież Franciszek, skazują religie „na cichą ciemność sumienia jednostki lub relegują je do zamkniętych pomieszczeń kościołów, synagog lub meczetów.” Te nowe normy kulturowe, zapisane w ustawach, powodują, że prawa jednostki do wolności sumienia i wyznania wchodzą w głęboki konflikt z obywatelskim obowiązkiem ich respektowania.

10. Dialog międzyreligijny - nowy impuls z Watykanu.

Papież Franciszek podpisał, wraz z Wielkim Imamem Ahamadem Al-Tayyibem z Uniwersytetu Al-Azhar, przywódcą sunnickiego świata muzułmańskiego, „Dokument o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia”; odprawił pierwszą w historii katolicką Mszę św. na Półwyspie Arabskim; a w marcu 2021 roku odwiedził Irak - kraj mający szyicką większość - w celu dalszego pogłębienia dialogu międzyreligijnego.

„Cenne dobro”: prawo do wolności religii lub przekonań (FORB)

prof. Heiner Bielefeldt

Wolność wyznania lub przekonań jest „cennym dobrem”. To sformułowanie, które po raz pierwszy pojawiło się w historycznej sprawie Kokkinakisa (1993)³, stało się jednym ze standardowych cytatów w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Trybunał zwraca uwagę, że wolność wyznania, poza jej oczywistym znaczeniem dla wyznawców różnych religii, jest niezbędna dla kształtowania pełnego szacunku współistnienia we współczesnej demokracji. Nie jest to ani luksus, ani przywilej. W orzeczeniu Trybunału, wolność religii lub przekonań jest „jednym z fundamentów społeczeństwa demokratycznego”⁴.

Pomimo wyraźnego uznania przez Europejski Trybunał Praw Człowieka wolność religii lub przekonań ponownie stała się kwestią sporną nie tylko w Europie. W ostatnich latach pojawiły się nowe pytania. Niektóre z nich dotyczą praktycznych kwestii np. jak najlepiej realizować to prawo człowieka, inne pytania zdradzają pewien sceptycyzm co do aktualnego znaczenia wolności religii lub przekonań we współczesnym świeckim społeczeństwie. Czy wolność religii lub przekonań oznacza przywilejowanie określone światopoglądy religijne? Jaki jest tego zakres i gdzie są ograniczenia? Czy naprawdę potrzebujemy prawa człowieka, które dotyczy konkretnie kwestii religii i przekonań? Czy nie wystarczyłoby zagwarantować każdemu swobody wyrażania różnych opinii, stanowisk i przekonań, w tym religijnych? Jaki jest związek z innymi prawami człowieka? Jaka jest rola wolności religii lub przekonań w ramach szerszych programów walki z dyskryminacją? Są to daleko idące pytania.

Wolność wyznania lub przekonań cieszy się szczególnym statusem niezbywalnego prawa człowieka. Nie tylko jest zapisana w międzynarodowych i regionalnych instrumentach praw człowieka; zawiera również w pełni wszystkie zasady, które wspólnie definiują podejście do praw człowieka: uniwersalizm, wolność i równość. Głównym celem praw człowieka jest zinstytucjonalizowanie poszanowania godności każdego człowieka. Wobec powszechnej sprzeczności interesów warto podkreślić, że wolność wyznania lub przekonań nie chroni samej religii ani systemu wierzeń; nie jest też bezpośrednim przedłużeniem poglądów lub wartości religijnych w ramach praw człowieka. Zamiast tego, jako prawo człowieka, wolność religii lub przekonań chroni ludzi przed wszelkimi formami przy-

musu, zastraszania i dyskryminacji w rozległym obszarze przekonań i praktyk religijnych lub związanych z wierzeniami. W związku z tym posiadacze praw to istoty ludzkie - jako jednostki i we wspólnocie z innymi. To konsekwentne skupienie się na osobach ludzkich - ich godności, wolności i równości - stanowi wspólny mianownik, który łączy wolność religii lub przekonań ze wszystkimi innymi prawami człowieka.

W ramach szerokiego spojrzenia na prawa człowieka wolność religii lub przekonań ma jednocześnie do odegrania wyjątkową rolę. Reprezentuje bowiem kluczowy wymiar naszego człowieczeństwa, a mianowicie fakt, że my, ludzie, możemy przyjąć i pielęgnować głębokie kształtujące tożsamość przekonania, które mogą przenikać wszystkie aspekty naszego życia, zarówno prywatnego, jak i publicznego.

Cytowana Deklaracja ONZ w sprawie eliminacji wszelkich form nietolerancji z 1981 r. mówi, iż „... religia lub przekonania, dla każdego, kto je wyznaje, są jednymi z fundamentalnych elementów jego koncepcji życia”. Pomimo nakładania się wielu opinii i wypowiedzi wolność religii lub przekonań ma zatem swoje własne, odrębne zastosowanie. Czyni z tego nieodzowne prawo człowieka i uzasadnia krytyczną obronę przed współczesnymi tendencjami do marginalizacji i trywializacji. Co więcej, wolność wyznania lub przekonań obejmuje szeroką gamę praktycznych przejawów przekonań egzystencjalnych ludzi, takich jak: wolność kultu danej wspólnoty, widoczne okazywanie swojej tożsamości religijnej, przestrzeganie zasad religijnych poprzez wychowanie dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami, aż po budowę infrastruktury: od przedszkoli po cmentarze, a także wiele innych aspektów. Nie doceniając szczególnej roli wolności religii lub przekonań, prawa człowieka nie oddają sprawiedliwości kondycji ludzkiej; w istocie przestałyby być w pełni humanitarne.

Fakt, że różne prawa człowieka mają ten sam ogólny cel, a mianowicie ochronę godności wszystkich ludzi, nie wyklucza sporadycznych konfliktów. Radzenie sobie z napięciami wynikającymi z różnych kwestii związanych z prawami człowieka jest w rzeczywistości normalną częścią praktyki w tym zakresie. Dlatego postrzeganie wolności religijnej jako przeszkody w realizacji szerszych programów dotyczących praw

człowieka, na przykład w obszarze niedyskryminacji, byłoby poważnym nieporozumieniem. Wolność religii lub przekonań jest nie tylko niezbędna do właściwego zrozumienia praw człowieka w ogóle; przyczynia się również do odpowiednio złożonego zrozumienia programów niedyskryminacji. Jeśli czasami dodaje element „komplikacji”, głównym powodem jest to, że ludziesąw rzeczywistości istotami „skomplikowanymi”. Jako ludzie mamy różnorodne potrzeby, życzenia, słabości, tożsamości i możliwości twórcze. Możliwość rozwoju przekonań egzystencjalnych, które przenikają naszą najgłębszą istotę i kształtują nasze postrzeganie i priorytety, jest częścią tego, co czyni nas ludźmi. Tak jak prawa człowieka byłyby nie do pomyślenia bez wolności religijnej, tak programy niedyskryminacji byłyby niekompletne bez uwzględnienia znaczenia poglądów i praktyk religijnych.

Ponadto wolność religii lub przekonań odgrywa ważną rolę w toczących się debatach na temat świeckiego charakteru współczesnego państwa. Świeckość stała się cechą definiującą współczesne demokracje. W dużej mierze charakteryzuje również współczesne społeczeństwo. Jednak po bliższym przyjrzeniu się okazuje się, że termin laickość ma bardzo różne znaczenia. Świecki charakter konstytucji może oznaczać ciągłe zadanie utrzymywania otwartej przestrzeni publicznej dla religijnej i niereligijnej różnorodności w społeczeństwie. Jednak świeckość może być również wyznacznikiem dla postreligijnych i antyreligijnych światopoglądów, które mogą przenikać

instytucje publiczne i życie publiczne. Granica między tymi otwartymi i restrykcyjnymi formami świeckości może być cienka i nikt nie wie, gdzie dokładnie przebiega; a jednak istnieje. Wolność wyznania lub przekonań stanowi solidną podstawę do rozwoju mechanizmów otwartości i zrozumienia dla świeckich konstytucji demokratycznych. Ponadto przypomina nam, że świeckość może mieć sens tylko wtedy, gdy służy poszanowaniu wolności ludzi w życiu prywatnym i publicznym. To ważne zadanie.

Urzeczywistnienie wolności religii lub przekonań w naszych, coraz bardziej pluralistycznych, nowoczesnych społeczeństwach stało się trudnym zadaniem. Biorąc pod uwagę niewyczerpaną różnorodność systemów przekonań religijnych i moralnych, praktyk indywidualnych i wspólnotowych, wolność religii lub przekonań stała się przedmiotem wielu daleko idących pytań, które wymagają dogłębnej debaty publicznej. Mimo wszystko ludzie nadal poszukują ostatecznego sensu życia, pielęgnowania swoich przekonań egzystencjalnych, kultuowania ich razem z innymi i wychowywania dzieci zgodnie z wartościami, które wysoko cenią. Wspólne życie w pluralistycznym i demokratycznym społeczeństwie wymaga kultury szacunku, która nie rozwinęłaby się bez wolności religii lub przekonań. Prawo do wolności religii lub przekonań pozostaje z pewnością „jedną z podstaw demokratycznego społeczeństwa”, jak przypomina nam Europejski Trybunał Praw Człowieka. Rzeczywiście, „jest to cenne dobro”.

©Joe Gratz(CC0 1.0)

Analiza Globalna

dr Marcela Szymanski

Chociaż utrata praw podstawowych, takich jak wolność religijna, może nastąpić nagle, na przykład w wyniku konfliktu i wojny, w wielu przypadkach nie jest to zdarzenie nagłe. Często jest to proces erozji, który zachodzi przez lata. Przyglądając się jak dachówki dachu są zwiewane - pojedynczo lub kilka naraz - przez coraz silniejsze wiatry, obserwator w końcu uznaje, że dach nie stanowi już dla niego żadnej osłony i staje się bezpośrednio wystawiony na jego działanie. Te „wiatry” przybierają postać autorytarnych rządów, międzynarodowych sieci terrorystycznych czy fundamentalistycznych przywódców religijnych, wzywających tłumy do linczów.

Przyczyny erozji prawa do wolności religijnej są oczywiste, ale mogą również wystąpić w wyniku tarcia wywołanego wprowadzeniem nowych praw i przepisów, które po zidentyfikowaniu religii jako części problemu stopniowo wypierają tożsamości religijne z przestrzeni publicznej. Państwo, jako strażnik prawa, jest zobowiązane do umożliwienia jednostce „publicznego lub prywatnego manifestowania swojej religii lub przekonań”⁵, z zachowaniem otwartości sfery publicznej dla wszystkich religii i osób niereligijnych. Jednak bez ochrony ze strony państwa niezbywalne prawo człowieka staje się zagrożone i grozi mu zanik.

W oparciu o naszą ocenę sprawozdań krajowych i przeglądów regionów na mapie zaznaczono miejsca, w których ochrona wolności religijnej prawie całkowicie zanikła (kraje na czerwono); miejsca, w których ochrona ta jest zagrożona (kraje na pomarańczowo); oraz nową klasyfikację, „obserwowane”, gdzie zwrócono uwagę na nowe, niepokojące czynniki, potencjalnie zagrażające prawu jednostki do wolności religijnej.

Z perspektywy czasu musimy, niestety, potwierdzić powyższe spostrzeżenia. Czynniki dotyczące naruszeń wolności religijnej zaobserwowane w naszym raporcie z 2018 r. przyspieszyły i spowodowały zaognienie obecnej sytuacji, w której regularne i rażące przypadki napaści mają miejsce ze strony rządów - Chin czy Korei Północnej - a także międzynarodowych grup terrorystycznych, takich jak Boko Haram lub tzw. Państwo Islamskie, oraz innych grup fundamentalistycznych. Kontekst ten zaostrzyła pandemia COVID-19. Państwa wykorzystają brak poczucia bezpieczeństwa zdrowotnego do zwiększenia kontroli nad swoimi obywatelami, a podmioty niepaństwowe wykorzystają zamieszanie do rekrutacji nowych członków, ekspansji i wywołania szerszych kryzysów humanitarnych.

W dwuletnim okresie objętym niniejszym raportem odnotowano jednak również znaczny postęp, zwłaszcza w zakresie dialogu międzyreligijnego, a także coraz ważniejszą rolę przywódców religijnych w mediacji i rozwiązywaniu konfliktów zbrojnych i wojen.

Ekstremalne prześladowania (mapa: kraje zaznaczone na czerwono)

Prawie cztery miliardy ludzi żyje w 26 krajach uznanych za najbardziej dotknięte naruszeniami wolności religijnej. Stanowią nieco ponad połowę (51%) światowej populacji.

Niemal połowa z tych krajów znajduje się na kontynencie afrykańskim. W Afryce Subsaharyjskiej, gdzie istniał historyczny podział między rolników a koczowniczych pasterzy bydła, ludność czasami doświadczała wybuchów przemocy, wynikających z długotrwałych konfliktów etnicznych. Walki związane były z malejącymi zasobami, ostatnio spotęgowanymi przez zmiany klimatyczne, rosące ubóstwo i ataki zbrojnych gangów przestępczych. Mimo to w większości wspólnot różne grupy wyznaniowe żyły razem we względnym pokoju. Jednak w ciągu ostatniej dekady w całym regionie przemoc wybuchła z niewyobrażalną wręcz zaciekłością.

To nasilenie konfliktów uwolniło stłumioną frustrację pozbawionych praw wyborczych młodych ludzi, którzy cierpieli z powodu ubóstwa, korupcji oraz słabych możliwości edukacyjnych i zawodowych. Te frustracje z kolei stały się paliwem dla powstania ugrupowań zbrojnych, w tym bojowników islamistycznych, zarówno lokalnych, jak i ostatnio zagranicznych, ponadnarodowych grup dżihadystów zaangażowanych w ukierunkowane, systematyczne prześladowania wszystkich, zarówno muzułmanów, jak i chrześcijan, którzy nie akceptują ich skrajnej ideologii. W ciągu ostatnich dwóch lat ugrupowania dżihadystów umocniły swoją obecność w Afryce Subsaharyjskiej, a region ten stał się przystanią dla ponad dwudziestu aktywnie działających - i coraz bardziej ze sobą współpracujących - grup w 14 krajach, w tym wasali tzw. Państwa Islamskiego i Al-Kaidy. Rozwój tych ugrupowań deklarujących wierność globalnym sieciom dżihadystycznym nastąpił w niepokojąco krótkim czasie, a schemat działania jest prawie zawsze taki sam. Ataki lokalnych gangów przestępczych, podżegane przez salafickich kaznodziejów dżihadystów, przechodzą od sporadycznych i arbitralnych do ideologicznych i ukierunkowanych. W niektórych przypadkach

działania bojówek kończą się złowieszczym wyróżnikiem - deklaracją „przynależności” - jako prowincji tak zwanego kalifatu do międzynarodowej sieci islamistów (**zob. Zarys ogólny: Afryka**).

Miliony osób uciekło z regionów objętych konfliktem jako przesiedleńcy wewnętrzni lub uchodźcy do krajów sąsiednich. Donoszono o poważnych naruszeniach praw człowieka, wśród ofiar największą liczbę stanowią kobiety i dzieci. Miliony ludzi w Afryce Subsaharyjskiej stoją w obliczu nędzy, gdyż zostały przymuszone do porzucania pól uprawnych i tradycyjnych małych firm. Postępuje głód, ponieważ grupy zbrojne utrudniają dostęp do pomocy humanitarnej; kobiety i dzieci zostają pozbawione wolności, stając się *de facto* współczesnymi niewolnikami, a mężczyźni są siłą werbowani w szeregi ekstremistów. Jak wynika z sprawozdania krajowego, w krajach takich jak Burkina Faso, wg Światowej Organizacji Zdrowia, pod koniec 2020 roku ponad 60% terytorium nie było dostępne dla pracowników pomocy humanitarnej.

Rządy albo nie są w stanie, albo, w niektórych przypadkach, najwyraźniej nie chcą zająć się tym problemem. Znacznie lepiej wyposażone niż jednostki regularnych armii bojówki dżihadu finansują swoje działania poprzez porwania, grabieże i nielegalny handel ludźmi, a także poprzez kontrolę „czarnego rynku” cennych minerałów i narkotyków. Dopiero niedawno zdecydowano o utworzeniu wielonarodowych afrykańskich korpusów stabilizacyjnych, które mają pomagać władzom lokalnym (**zob. Przegląd regionu i Zarys ogólny: Afryka**).

Podczas gdy wolność religijna w Afryce jest zagrożona z powodu przemocy ze strony dżihadystów, w Azji prześladowania grup religijnych mają swoje źródło głównie w totalitarnej ideologii marksistowskiej. W Chinach i Korei Północnej, które są jaskrawymi przykładami państw totalitarnych, nie ma wolności religijnej, podobnie jak nie uznaje się większości praw człowieka.

W Korei Północnej żadne podstawowe prawa człowieka nie są uznawane, a prześladowania są wymierzone w każdą grupę, która podważa kult klasy panującej pod przewodnictwem Kim Dzong-una. Traktowanie chrześcijan jest szczególnie brutalne. Reżim w tym zakresie można określić jako „eksterminacyjny”.

Spośród 1,4 miliarda populacji Chin prawie 900 milionów określa się jako wyznawcy jakiejś formy duchowości lub religii, mimo że kontrola z strony aparatu państwowego jest bezwzględna. Masowy nadzór, w tym udoskonalona technologia sztucznej inteligencji (AI), system kredytu społecznego, który nagradza i karze indywidualne zachowania, oraz brutalne represje wobec grup religijnych i etnicznych utrwalają dominację państwa nad jednostką.

Jak wskazuje przegląd regionu, „Komunistyczna Partia Chin (KPCh) ma jedno z najbardziej rozpowszechnionych i skutecznych państwowych mechanizmów kontroli religijnej, które obecnie działają na świecie”. Jest to szczególnie widoczne w przypadku masowych internowań i przymusowych „programów reedukacji”, które dotyczą ponad miliona, głównie muzułmańskich, etnicznych Ujgurów w prowincji Xinjiang (**zob. Zarys ogólny: Chiny**). Chociaż w Chinach jest około 30 milionów muzułmanów, w tym około 13 milionów Ujgurów, wyznających sunnicką gałąź islamu (**zob. tabela z faktami na temat gałęzi islamu**), zamiast próbować chronić współwyznawców, niektóre narody sunnickie współpracują z chińskimi władzami, odsyłając z powrotem Ujgurów szukających schronienia. Ze wszystkich krajów członkowskich ONZ tylko Stany Zjednoczone i Kanada opisały działania Chin jako ludobójstwo.

Na terytorium Myanmaru (Birmy) w analizowanym okresie miały miejsce przypadki najgorszej zbrodni przeciwko ludzkości, a mianowicie ludobójstwa. Trwające ataki na chrześcijan i hindusów w stanie Kaczin zostały ukryte w cieniu masowego, wieloetapowego ataku armii i innych grup zbrojnych na przeważnie muzułmańską ludność Rohindza w stanie Arakan. Szacuje się, że milion Rohindzów, systematycznie wypędzanych do sąsiedniego Bangladeszu, znajduje schronienie w obozach uchodźczych, gdzie są udręczeni chorobą, nędzą, wykorzystaniem seksualnym, a nawet dochodzi do morderstw. W przeciwieństwie do Chin, w wyniku przeprowadzonego dochodzenia Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości nakazał rządowi Myanmar podjęcie działań zapobiegających ludobójstwu.

Obok ograniczeń religijnych narzuconych przez marksistowskie dyktatury i reżimy wojskowe poważne wyzwanie dla wolności religijnej w Azji wynika z nasilających się ruchów nacjonalizmu etniczno-religijnego. Być może najbardziej wyraźnym tego przykładem są Indie, zamieszkałe przez prawie 1,4 miliarda ludności hinduskiej, stanowiącej większość społeczeństwa, z niewielkimi, w skali całej populacji, mniejszościami, wśród których wyróżniają się muzułmanie i chrześcijanie. Zuważa się na bieżąco rozwijający się w ostatnim czasie sektor gospodarczy i nagląca potrzeba zdobycia głosów wyborczych rządząca Partia Bharatiya Janata (BJP), do której przynależy lub sprzyja większość ludności, przedstawia coraz bardziej nacjonalistyczną wizję, która ma uzasadniać tezę, że naturalnym wyznaniem Hindusów jest hinduizm. Republika Indii nie jest w tej polityce osamotniona. Ten sposób myślenia i działania państwowego ma wpływ na miliardy Azjatów, głównie w krajach określanych jako demokratyczne lub półdemokratyczne, i sprzyja wzrostowi większościowego nacjonalizmu religijnego w Pakistanie z większością muzułmańską, Nepalu z większością hinduistyczną oraz Sri Lance, Myanmarze, Tajlandii i Bhutanie z większością buddyjską (**zob.**

Przegląd regionu: Azja kontynentalna i Zarys ogólny: Nacjonalizm etniczno-religijny).

Wspólny dla wszystkich krajów (zaznaczonych na czerwono) jest silny wpływ tzw. „złej religii” wobec najbardziej narażonych - kobiet i dziewcząt, które są uprowadzane, gwałcone i zmuszane do zmiany wiary pod groźbą utraty zdrowia lub życia. Najbardziej jest on widoczny w Pakistanie. Jako mniejszości, czyli *de facto* obywatele drugiej kategorii, mają niewielkie lub żadne szanse na sprawiedliwość i zadośćuczynienie pomimo, że są ofiarami przestępstw podlegających karze na podstawie prawa zwyczajowego. Dziewczętom i kobietom odmawia się tego prawa, do tego stopnia, że stają się niewolnicami seksualnymi i ekonomicznymi (**zob. Sprawozdanie krajowe: Pakistan oraz sprawozdania dotyczące Nigerii i Indii**).

Poważne przypadki dyskryminacji (mapa: kraje zaznaczone na pomarańczowo)

W 36 krajach, zamieszkałych przez 1,24 miliarda ludzi (16% światowej populacji), pełna wolność religijna nie jest zagwarantowana konstytucyjnie.

Kraje, gdzie sytuacja pogorszyła się w badanym okresie wchodzi w klasyfikację „pomarańczową”. Są to przede wszystkim te, które uchwały ustawy nierówno traktujące grupy religijne. Złudzenia co do nowo odkrytych swobód w następstwie Arabskiej Wiosny (rewolty w Afryce Północnej i krajach Lewantu w latach 2010-2012) prysły, gdy okazało się, że nowe rządy coraz częściej sięgały po restrykcyjne prawa, aby umocnić swoją władzę, kontrolować dominującą ideologię i zacieśnić kontrolę nad przywódcami religijnymi. Kraje takie jak Algieria, Tunezja i Turcja funkcjonują jako „hybrydowe pseudo-demokracje”, które dopuszczają procesy wyborcze, ale ściśle kontrolują, kto może ubiegać się o urząd, jak długo może pozostać na stanowisku i jak długo może modyfikować przepisy dotyczące reelekcji na swoją korzyść (**zob. Przegląd regionu: Bliski Wschód i Afryka Północna**).

W omawianym okresie prezydent Erdogan odrzucił laicyzm Atatürka i wdrożył neo-osmańską politykę zagraniczną, starając się ukazać Turcję jako globalne mocarstwo sunnickie. Jak widać na przykładzie przekształcenia świątyni Hagia Sophia w Stambule w meczet, islam jest promowany w każdym aspekcie życia publicznego. Na arenie międzynarodowej Erdogan prowadził interwencje wojskowe w Libii, Syrii, północnym Iraku oraz w wojnie między Armenią a Azerbejdżanem. Turcja szukała również możliwości i starała się wywierać wpływ na wolność wyznania w Albanii, Bośni, Kosowie i na Cyprze (**zob. Sprawozdania krajowe oraz Przegląd regionu: Bliski Wschód i Afryka Północna**).

W kilkunastu krajach, które utrzymują normalne, a nawet przyjazne stosunki z Zachodem, bycie

niemużulmaninem wiąże się obecnie z większym ryzykiem niż w poprzednim badanym okresie. Państwa na Bliskim Wschodzie, w Azji Południowej i Środkowej oraz w krajach byłego Związku Radzieckiego i krajach sąsiednich, przyjęły ustawy mające na celu zapobieganie ekspansji tego, co uważają za obce religie, a także zakazujące „nietradycyjnego islamu”. Gwarantowana jest wolność wyznania, ale nie pełna wolność religijna. Na przykład w niektórych państwach apostazja od religii państwowej lub głównej jest karana - czasami śmiercią. W krajach, w których konwersja z religii większościowej nie jest zakazana przez prawo, jest ona praktycznie niemożliwa ze względu na silny nacisk społeczny. W wielu z tych krajów prozelityzm osób należących do religii państwowej jest nielegalny. Jak wynika z przedstawionych danych (**zob. Przegląd regionu: Bliski Wschód i Afryka Północna**) przepisy przeciwko bluźnierstwu skutecznie odbierają głos mniejszościowym grupom wyznaniowym; tolerancja społeczna wobec chrześcijan jest nadal niska, a jak potwierdzają liczne incydenty w Górnym Egipcie, przemoc może wybuchnąć w każdej chwili.

Pozytywnym wydarzeniem w omawianym okresie jest zbliżenie między chrześcijanami a muzułmanami pod przewodnictwem papieża Franciszka. Po jego spotkaniu z Wielkim Imamem Ahamadem Al-Tayyibem z Al-Azar, przywódcą sunnickiego świata muzułmańskiego, w 2019 r., dwaj przywódcy religijni spotkali się ponownie w 2020 r. w Zjednoczonych Emiratach Arabskich (ZEA), aby wspólnie podpisać w Abu Zabi „Dokument o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia”. Ta wizyta została naznaczona pierwszą w historii celebracją papieskiej Mszy św. na Półwyspie Arabskim. Należy mieć nadzieję, że wizyta papieża Franciszka w Iraku w 2021 r. - jego pierwsza wizyta w kraju, w którym większość stanowią szyici - pogłębi dialog międzyreligijny i pomoże zwrócić uwagę na tragiczną sytuację mniejszości religijnych w Iraku i poza nim (**zob. odpowiednie Sprawozdania krajowe oraz Przegląd regionu: Bliski Wschód i Afryka Północna**).

Pandemia COVID-19 zaprzepaściła podstawowe działania na całym świecie w obszarach takich jak: opieka zdrowotna, zarządzanie i gospodarka, często z głębokimi konsekwencjami dla praw człowieka, w tym wolności religijnej. Jak podkreśla **Zarys ogólny: COVID-19**, w słabiej rozwiniętych regionach świata choroba nie tylko ujawniła ukryte słabości społeczne, ale zaostriżyła istniejące napięcia wynikające z ubóstwa i podatności na korupcję struktur państwowych. Grupy terrorystyczne i islamscy ekstremiści, np. w Afryce, wykorzystały skupienie rządów na walce z pandemią do nasilenia brutalnych ataków, umocnienia zdobyczy terytorialnych i rekrutacji nowych członków. Istniejące uprzedzenia społeczne wobec mniejszości religijnych, również doprowadziły do nasilenia dyskryminacji. Na przykład w Pakistanie, gdzie muzułmańskie organizacje charytatywne odmówiły chrześcijanom

i członkom mniejszości wyznaniowych dostępu do żywności i pomocy medycznej. Na Zachodzie, środki nadzwyczajne podjęte w odpowiedzi na pandemię wpłynęły na wolność zgromadzeń i wolność religijną, wywołując krytykę i debatę (**zob. Zarys ogólny: COVID-19**).

Kraje obserwowane (Mapa: zaznaczone na mapach Przeglądu regionów)

W raporcie wprowadzono nową kategorię, a konkretnie kraje „obserwowane”, w których zwrócono uwagę na nowo pojawiające się czynniki, budzące zaniepokojenie negatywnym wpływem na wolność wyznania.

Negatywne działania, zawarte w tej kategorii wyrażają się najbardziej namacalnie we wzroście przestępstw z nienawiści na tle religijnym wobec ludzi i mienia. Obejmują one: od wandalizmu wobec miejsc kultu i symboli religijnych, w tym meczetów, synagog, kościołów, posągów i cmentarzy, po brutalne zbrodnie przeciwko przywódcom religijnym i wiernym (**zob. Przegląd regionu: OBWE**). Inicjatywa Organizacji Narodów Zjednoczonych mająca na celu ochronę miejsc kultu, zapoczątkowana we wrześniu 2019 r., nie miała wpływu na gwałtowne demonstracje w Ameryce Łacińskiej, podczas których protestujący

w demonstracjach antyrządowych zaatakowali i zniszczyli symbole religijne oraz mienie kościelne (**zob. Sprawozdanie krajowe: Chile**).

W tym, co papież Franciszek określił jako „uprzejme prześladowanie”, obserwujemy powstanie nowych „praw”, nowych norm kulturowych, stworzonych zgodnie z ewoluującymi wartościami, które kierują religie „w cichą ciemność sumienia jednostki lub ograniczają je do zamkniętych przestrzeni: kościołów, synagog czy meczetów”. Np. na Zachodzie prawo pracowników służby zdrowia do sprzeciwu sumienia ze względów religijnych, w odniesieniu do kwestii dotyczących aborcji i eutanazji nie jest już w znaczący sposób respektowane. Absolwentom określonych uniwersytetów wyznaniowych coraz częściej odmawia się dostępu do niektórych zawodów. Przepisy dotyczące praw grup religijnych do prowadzenia własnych szkół, zgodnie z ich własnym etosem są również zagrożone w kilku krajach. Te nowe regulacje, zapisane w aktach prawnych, powodują, że prawa jednostki do wolności sumienia i wyznania wchodzi w głęboki konflikt z obywatelskim obowiązkiem respektowania ich. Ten dysonans już wywarł i będzie miał silny wpływ na ponad 84% światowej populacji, która według *Pew Research Center*⁶ określa siebie jako osoby wyznające jakąś religię lub określone wartości etyczne.

Papież Franciszek na międzyreligijnym spotkaniu na Równinie Ur, „miejscu narodzin” Abrahama, 6 marca 2021 r. w Iraku.

Fr. AmeerJajeOP©ACN

Afryka: kontynent zagrożony przez międzynarodowy dżihadyzm

Mark von Riedemann

Pytanie, przed którym stoi Afryka, nie dotyczy tego, czy kontynent ten jest kolejnym polem bitwy z islamskimi bojownikami, ale tego, kiedy liczba ofiar śmiertelnych i rodzin przesiedlonych będzie wystarczająca, aby skłonić społeczność międzynarodową do działania? Już teraz ofiary te liczone są odpowiednio w setkach tysięcy i milionach.

Afryka Subsaharyjska niejako „dojrzała” do infiltracji przez ideologie islamistyczne. Pokolenia doświadczające ubóstwa, korupcji, trwających od wielu dziesięcioleci lokalnych konfliktów między pasterzami i rolnikami o prawa do ziemi (zaostrzonych przez skutki zmian klimatycznych) oraz

słabe struktury państwowe stały się stały się pożywnym gruntem dla haseł dżihadystów, i pociągnęły wielu zmarginalizowanych i sfrustrowanych młodych mężczyzn. Ekstremiści zintensyfikowali proces rekrutacji, używając technik manipulacyjnych - obiecując bogactwo, władzę i obalenie skorumpowanych władz. Na to wszystko nakłada się doświadczenie budowania wspólnoty religijnej, w której prawo, hierarchia i obowiązki mają ustalony, boski porządek. Sprawdzeni w boju ekstremiści islamscy przenieśli się na południe z równin Iraku i Syrii, aby połączyć się z lokalnymi grupami przestępczymi w krajach Afryki Subsaharyjskiej: Mauretanii, Mali, Burkina Faso, Nigrze, Nigerii, północnym Kamerunie, Czadzie, Republice Środkowoafrykańskiej, Demokratycznej Republice Konga, Somalii i Mozambiku (**zob. Sprawozdania krajowe**).

Skala przemocy jest przerażająca. Chłopcy wcielani do wojska jako dzieci-żołnierze, gwałty jako narzędzie walki, masowe egzekucje (przez ścięcie głów) mężczyzn - zarówno muzułmanów, jak i chrześcijan - którzy ośmielili się odmówić przyłączenia do dżihadystów. Badania przeprowadzone przez Armed Conflict Location and Event Data Project ujawniają, że liczba osób zabitych przez grupy zbrojne w Burkina Faso, Kamerunie, Czadzie i Mali od stycznia do połowy kwietnia 2020 r. wzrosła ponad dwukrotnie w porównaniu z tym samym okresem w 2019 r.⁷; a w Burkina Faso, od lutego 2020 r., 765 000 osób zostało przesiedlonych w wyniku działalności grup terrorystycznych, w porównaniu z 65 000 osób, które migrowały w analogicznym okresie 2019 r.⁸

Członkowie grup zbrojnych, w wielu przypadkach najemnicy nastawieni na zysk lub lokalni bandyci realizujący własne interesy, podburzani przez kaznodziejów wyznających ideologię salafickiego dżihadyzmu, obierają za cel władze państwowe, wojsko i policję, a także ludność cywilną, w tym przywódców wiosek, nauczycieli (zagrożonych z powodu świeckiego progra-

Ugandyjscy żołnierze misji Unii Afrykańskiej wyzwalaający Kurtunwaarey z rąk grupy terrorystycznej Al-Shabaab, w Somalii 31 sierpnia 2014 r.

[©AMISOM / Tobin Jones(CC0 1.0)]

mu nauczania), przywódców muzułmańskich i chrześcijańskich oraz wiernych. Zasoby finansowe tych uzbrojonych grup terrorystycznych pochodzą głównie z grabieży, wymuszeń, handlu ludźmi i narkotykami oraz porwań.

Chociaż muzułmanie i chrześcijanie w równym stopniu padają ofiarą ekstremistycznej przemocy, wraz z rosnącą radykalizacją islamu chrześcijanie stają się coraz częściej szczególnym celem terrorystów, którzy niszczą charakterystyczny dla tego regionu pluralizm społeczny i religijny oraz harmonię międzyludzką.

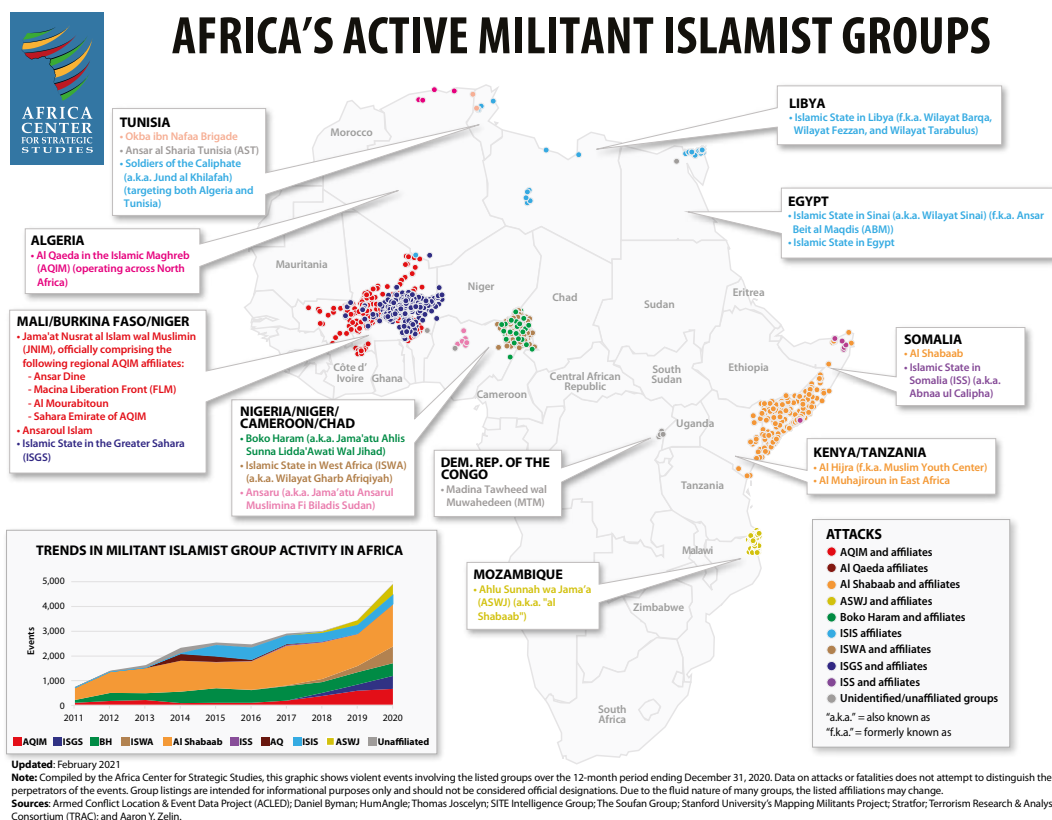
Według Afrykańskiego Centrum Studiów Strategicznych, zagrożenie ze strony wojujących grup islamskich w Afryce nie jest monolitem, ale składa się z ciągle zmieniającej się mieszanki około dwóch tuzinów grup aktywnie działających - i coraz bardziej współpracujących - w 14 krajach.⁹ Do najbardziej aktywnych grup islamistycznych w Afryce Subsaharyjskiej należą: Jama'at Nusrat al Islam wal Muslimin (JNIM) - koalicja afiliowanych ugrupowań islamistycznych, takich jak FLM i Al-Kaida (AQIM), Boko Haram, Ansarul Islam, Katiba Salaheddine, Jihad al-Islamiyya, Al-Shabaab w Somalii oraz ponadnarodowe Państwo Islamskie na Wielkiej Saharze (ISGS), w Afryce Zachodniej (ISWA), Afryce Środkowej (ISCA) i Somalii (ISS).¹⁰

Nowym członkiem tego złowrogiego klubu jest Mozambik. Dżihadystyczna grupa Ansar al-Sunnah Wa Jama (ASW), powiązana z Państwem Islamskim, rozpoczęła rebelię w - mającej większość muzułmańską - prowincji Cabo Delgado, przejmując kontrolę nad

portem Mocimboa da Praia, z kluczowymi instalacjami dla przetwarzania ogromnych rezerw gazu ziemnego odkrytych u północnych wybrzeży Mozambiku.¹¹ Z Mozambiku dżihadysty ogłaszają, że utworzyli „prowincje kalifatu” na Komorach, północnym Madagaskarze oraz na Oceanie Indyjskim, w Indonezji, Malezji i na Filipinach (**zob. Sprawozdania krajowe**).

Duński Instytut Studiów Międzynarodowych zauważa: „Wśród badaczy międzynarodowego dżihadizmu panuje powszechna zgoda co do tego, że jego dwie wiodące organizacje - Al-Kaida i Państwo Islamskie, rzadko wszczynają nowe konflikty. Zamiast tego wykorzystują lokalne waśnie, nawiązują kontakty z marginalizowanymi grupami społecznymi i na dłuższą metę przekształcają to, co początkowo mogło być konfliktem o podłożu etnicznym lub politycznym, w walkę zbrojną o podłożu religijnym.”¹²

W wywiadzie z 24 lutego 2020 r. dla organizacji Pomoc Kościołowi w Potrzebie, profesor Olivier Hanne - francuski islamolog i autor książki *Dżihad w Sahelu* - został zapytany o to, jak sytuacja w regionie może się rozwijać. Stwierdził on: „Obawiam się, że w ciągu najbliższych pięciu lat ekspansja terytorialna uzbrojonych grup terrorystycznych będzie postępować. Handel narkotykami stanie się bardziej zorganizowany i wzrośnie. Po utrwaleniu swoich wpływów na muzułmańskiej Saharze, następnym celem będą miejsca, gdzie chrześcijanie i muzułmanie żyją obok siebie ... w ciągu najbliższych pięciu lat te afrykańskie państwa będą potrzebowały wsparcia Zachodu, jeśli mają uniknąć katastrofy.”¹³

Nigeria: masowe uprowadzenia dzieci w wieku szkolnym

11 grudnia 2020 roku bojownicy Boko Haram dokonali najazdu na rządową szkołę średnią w Kankara, porywając ponad 300 uczących się tam chłopców¹⁴. Organizacja terrorystyczna przyznała się do ataku, powołując się na sprzeciw wobec edukacji w stylu zachodnim. 18 grudnia nigeryjskie wojsko uwolniło uprowadzonych uczniów. Gubernator stanu Katsina w Nigerii (Aminu Masarithe) twierdził, że żaden okup nie został zapłacony¹⁵.

17 lutego 2021 r. bandyci w mundurach wojskowych weszli do Government Science College Kagara w Rafi w stanie Niger, porywając 27 osób (w tym uczniów, nauczycieli i członków ich rodzin)¹⁶. Uwolniono ich 27 lutego.

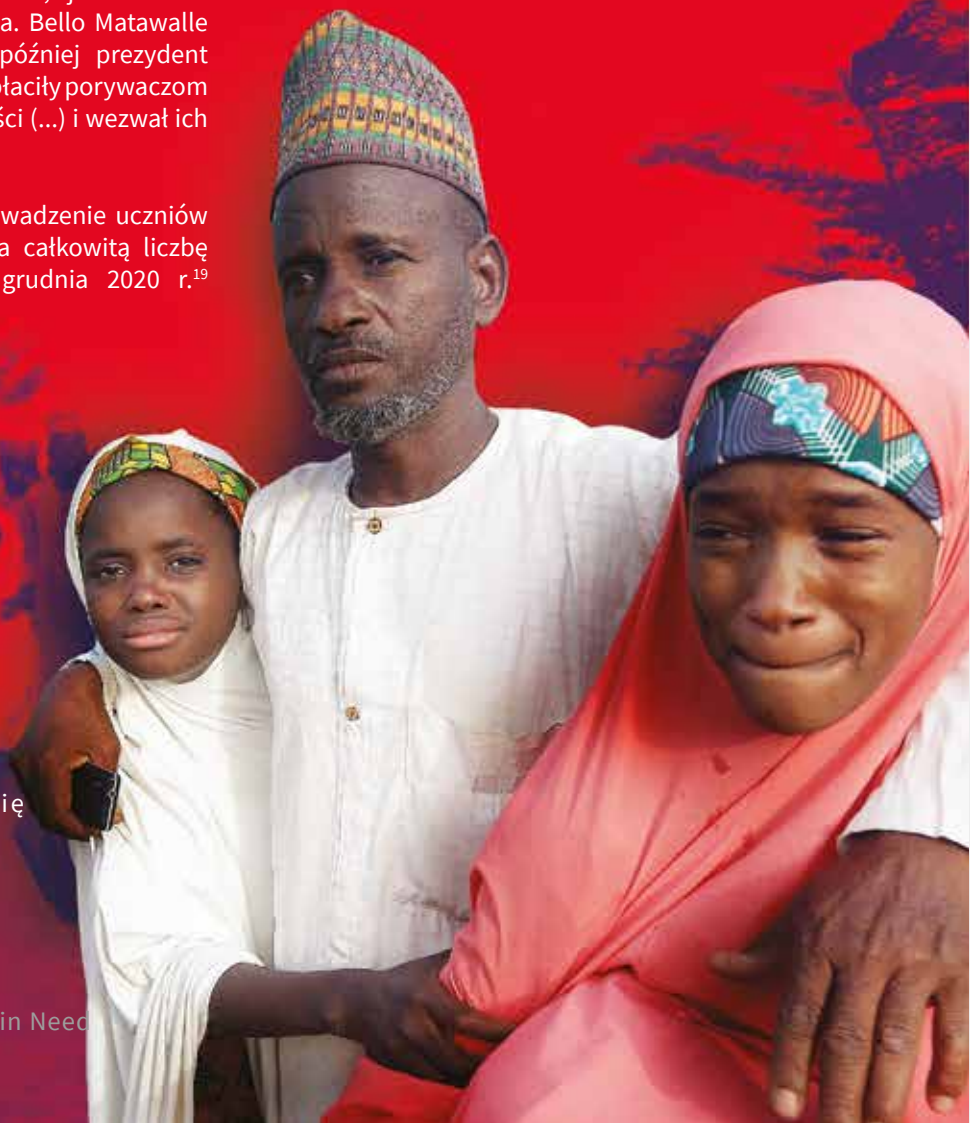
26 lutego 2021 r. Około 300 dziewcząt zostało porwanych z rządowej szkoły z internatem w mieście Jangebe. Jak podają lokalne źródła: „przyjechali na około 20 motocyklach i uprowadzili dziewczęta do lasu”¹⁷. Dziewczęta wypuszczono, jak twierdzi gubernator stanu Zamfara, 2 marca. Bello Matawalle odmówił zapłacenia okupu, ale później prezydent Buhari „przyznał, że rząd stanowe płacił porywaczom pieniędzmi i pojazdami w przeszłości (...) i wezwał ich do rewizji tej polityki.”¹⁸

Ostatni atak, trzecie masowe uprowadzenie uczniów w ciągu trzech miesięcy, zwiększa całkowitą liczbę porwanych do ponad 600, od grudnia 2020 r.¹⁹

Władze państwowe twierdzą, że motywacja religijna dżihadystów nie jest uważana za główny motyw porwań. W ocenie rządowej, ataki na szkoły na północnym zachodzie „zostały przeprowadzone przez ‘bandytów’ - co jest luźnym określeniem porywaczy, uzbrojonych rabusiów, złodziei bydła, pasterzy Fulani i innych zmilitaryzowanych bojowników”²⁰, głównie w celu uzyskania korzyści finansowych. Jednak niektórzy obserwatorzy zauważają, że eskalacja masowych uprowadzeń, wskazuje na współpracę między bojownikami Boko Haram i Fulani, i że w rzeczywistości ataki te są motywowane religijnie²¹. Sułtan miasta Sokoto stwierdził: „Nie popełniamy błędów. To porwanie jest klasycznym przykładem ideologicznego fundamentu Boko Haram – tzn., że zachodnia edukacja jest zakazana. Dlatego ich celem są zawsze szkoły z internatem, zwłaszcza szkoły techniczne, uważane za ateistyczne w nauczaniu”²².

Jedna z 300 uczennic porwanych w północno-zachodniej Nigerii, spotyka się ze swoją rodziną w Jangabe, w stanie Zamfara, 3 marca 2021 roku.

©AP Photo/Sunday Alamba

PRZEGLĄD REGIONU

Afryka Wschodnia i Zachodnia

dr Miriam Diez-Bosch i dr Oscar Mateos

Kraje Afryki Wschodniej i Zachodniej, leżące głównie w regionie Subsaharyjskim, są domem dla złożonej mozaiki grup etnicznych, religijnych i językowych zamieszkiwanym przez społeczności ze zdecydowaną przewagą młodych osób. Chociaż region posiada znaczne zasoby ludzkie i naturalne, problemy związane z ubóstwem, korupcją oraz brakiem możliwości kształcenia i zatrudnienia dla młodych ludzi powodują frustrację i niestabilność społeczną. Jest to łatwo wykorzystywane przez lokalne i międzynarodowe grupy przestępcze i dżihadystyczne. Chociaż dochodziło tam do poważnych naruszeń wolności religijnej przez zbrojne grupy dżihadystów, lokalne rządy i inne grupy to w ostatnim czasie wyznawcy różnych religii podjęli pozytywne kroki w walce z dyskryminacją religijną i w promowaniu dialogu międzywyznaniowego. Ponadto Kościół katolicki stał się ważnym podmiotem politycznym uczestniczącym w wysiłkach na rzecz rozwiązania konfliktu.

Dżihadyzm w regionie

W wielu krajach ataki grup zbrojnych są często arbitralne, nastawione na zysk, zakorzenione w historycznych animozjach między społecznościami i obojętne na religie wyznawane przez ofiary. Ich skutki dotyczą zarówno muzułmanów, jak i chrześcijan. Jednak, jak wynika ze sprawozdań świadków, coraz

częściej szereg krajów zostaje głęboko dotkniętych ekstremizmem islamskim, głównie dotyczy to Afryki Zachodniej i Rogu Afryki. W okresie objętym przeglądem nadal aktywnych było kilka ugrupowań dżihadystycznych, w tym: Boko Haram, Państwo Islamskie (Daesh), Jamaat Nusrat al-Islam wal Muslimeen (JNIM) oraz Al-Shabaab.

Boko Haram przeprowadza ataki głównie wokół jeziora Czad, które graniczy z Nigerią, Czadem, Nigrem i Kamerunem. Grupa terrorystyczna jest odpowiedzialna za okrucieństwa popełniane wobec sił bezpieczeństwa i ludności cywilnej, w tym za zabójstwa, porwania i grabieże oraz palenie całych wiosek. Boko Haram rozszerzyło swoją działalność w północnym Kamerunie, w jednym przypadku zabijając 18 i raniąc 11 cywilów, którzy schronili się w obozie dla przesiedleńców w wysuniętym regionie na dalekiej północy kraju.²³ W Nigrze terroryści wzięli na cel chrześcijan, zmuszając ich do opuszczenia zamieszkałego obszaru lub dokonując na nich mordów (**zob. Sprawozdanie krajowe**). Niektóre kraje w regionie jeziora Czad wysłały do walki z Boko Haram wielonarodowe, regularne oddziały wojskowe, które jednak nie odniosły sukcesów w walce z terrorystami.

Inne ważne, uzbrojone grupy ekstremistyczne działające w tym regionie to filie międzynarodowej

grupy islamskiej IS oraz JNIM, koalicja pojedynczych ekstremistycznych ugrupowań islamskich, w tym międzynarodowej Al-Kaidy (AQ), znanej lokalnie jako Al-Kaida w Islamskim Maghrebie (AQIM). W Mali i Nigrze bojownicy IS działają pod nazwą Państwo Islamskie Wielkiej Sahary (ISGS). Zarówno grupy JNIM, jak i ISGS, dążące do obalenia organów państwowych i wprowadzenia prawa islamskiego, przeprowadzają zasadzki i ataki na żołnierzy i cywilów, a nawet na siły pokojowe, jak w przypadku Mali.²⁴ Próby zrozumienia przemocy ze strony ugrupowań dżihadystycznych są tym bardziej złożone, ponieważ nakłada się ona na waśnie między lokalnymi społecznościami, gdzie niektóre grupy etniczne, na przykład w Mali, zostały oskarżone o udzielanie schronienia dżihadystom i z tego powodu zaatakowane (**zob. Sprawozdanie krajowe**).

Terrorysty państwa Islamskiego (IS) zadomowili się ostatnio w Demokratycznej Republice Konga, przeprowadzając swój pierwszy atak w Beni w 2019 r. i ogłaszając, że kraj ten jest środkowoafrykańską prowincją Państwa Islamskiego (ISCAP).²⁵ Lokalne islamistyczne grupy zbrojne zobowiązały się również do sojuszu z IS w północnym Mozambiku. Jak wskazuje wewnętrzny raport krajowy, w ostatnich latach odnotowano wzrost liczby ataków w tym rejonie, zwłaszcza od końca 2017 r., kiedy pojawiły się lokalne bojówki. Dżihadysty dopuścili się okrutnych aktów przemocy, zabijając żołnierzy, wielokrotnie mordując dziesiątki cywilów, ścinając im głowy - zwłaszcza mężczyznom i chłopcom, którzy odmówili wstąpienia w ich szeregi, uprowadzając kobiety i dzieci oraz plądrując i paląc wioski.

W Rogu Afryki Al-Shabaab terroryzowało ludność w Somalii, zabijając cywilów i żołnierzy, atakując budynki rządowe i hotele. Na szczególną uwagę zasługuje brutalne zamordowanie burmistrza Mogadyszu przez kobietę-samobójczynię z Al-Shabaab w 2019 roku.²⁶ Dżihadysty napadali również na chrześcijan oskarżanych o prozelityzm i porywali dzieci dla okupu lub wcielając ich w swoje szeregi jako dzieci-żołnierzy. Brak wolności religijnej w kraju zmusił chrześcijan do oddawania czci Bogu w tajemnicy, obawiając się, że jeśli zostaną zidentyfikowani, mogą zostać uprowadzeni lub zabici. Al-Shabaab przeprowadzało również ataki terrorystyczne na granicy Kenii i Somalii, starając się zdemaskować, wyłapać i zabić niemuzułmanów.²⁷

Oprócz wyżej wymienionych grup dżihadystów, władze w Mali, Nigrze, Demokratycznej Republice Konga i Mozambiku zgłosiły obecność mniejszych lokalnych grup zbrojnych. Bojownicy ci często mają powiązania z gangami przestępczymi, a ich motywacją są w równym stopniu zyski z nielegalnej eksploatacji zasobów, co ekstremizm islamski. Na przykład w Demokratycznej Republice Konga działają około 134 różne grupy zbrojne, w tym Sojusznicze Siły Demokratyczne (ADF). Ci islamscy bojownicy atakują cele głównie w prowincji

Kivu, gdzie podmioty państwowe i niepaństwowe rywalizują o tak zwane „krwawe minerały”, łupy z wydobycia minerałów szlachetnych i metali ciężkich.²⁸ W Mozambiku rodzima rebelia Ahlu-Sunnah Wa-Jama (ASWJ), zlokalizowana w północnej prowincji Cabo Delgado, zagraża miliardowym międzynarodowym inwestycjom w projekty związane z gazem ziemnym. ASWJ zobowiązała się do lojalności wobec Państwa Islamskiego w 2019 r., deklarując zamiar ustanowienia w kraju „kalifatu”.²⁹

Dyskryminacja ze względu na religię

Poza dominującymi kwestiami związanymi z ekstremizmem islamskim, w okresie objętym przeglądem sprawozdania krajowe ujawniły przypadki dyskryminacji, jak również prześladowania grup religijnych.

W Senegal, Malawi i Liberii odnotowano przypadki dyskryminacji polegające na odmawianiu muzułmankom prawa do noszenia chusty w szkołach lub miejscach pracy (**zob. Sprawozdania krajowe**). Zdarzały się jednak również przypadki, w których władze podejmowały środki w celu rozwiązania problemów. Na przykład w Republice Południowej Afryki harmonogram zajęć szkolnych został dostosowany do obchodów święta Eid, a muzułmanki mogą obecnie nosić chustę w wojsku.³⁰

Odnotowano bardziej niepokojące tendencje dotyczące prześladowań, w tym ataki ze strony podmiotów państwowych i niepaństwowych na miejsca kultu i przywódców religijnych. Incydenty odnotowano w sprawozdaniach krajowych z Kenii, Malawi, RPA, Nigru, Etiopii i Sudanu. W tym ostatnim przypadku władze sudańskie skonfiskowały mienie kościelne, a siły bezpieczeństwa wkroczyły do meczetów podczas protestów, naruszając świętość miejsca kultu.³¹ Chociaż rzadsze, odnotowano także przypadki prześladowań z użyciem przemocy, zwłaszcza odwet muzułmanów na chrześcijanach nawróconych w Dżibuti, Liberii i Ugandzie. Incydenty te były szczególnie poważne w Ugandzie, gdzie tłumy biły i zabijały ofiary karząc je w ten sposób za odstęstwo od islamu.³²

Kościół katolicki jako podmiot polityczny

W omawianym okresie, w wielu krajach Kościół katolicki odegrał ważną rolę dyplomatyczną i duszpasterską na arenie politycznej. Biskupi interweniowali publicznie, wypowiadając się dla mediów lub rządu na temat procesów wyborczych, publicznie krytykowali korupcję i potępiali przemoc, stosowaną wobec protestujących, ze strony sił bezpieczeństwa i uzbrojonych grup ekstremistycznych. Co jednak najważniejsze, w niektórych krajach Kościół odegrał aktywną rolę w obserwacji wyborów, mediacji i rozwiązywaniu konfliktów. W Kamerunie,

Demokratycznej Republice Konga i Burundi (**zob. Sprawozdania krajowe**), Kościół katolicki wspierał procesy demokratyczne poprzez wysłanie tysięcy obserwatorów, aby zapobiec zastraszaniu i oszustwom wyborczym. W trzech przypadkach stwierdził nieprawidłowości, kwestionując nawet wyniki wyborów w Demokratycznej Republice Konga, gdzie, mimo że ostatecznie zwycięzcą ogłoszono lidera opozycji, Kościół twierdził, że proces wyborczy był naznaczony oszustwem, i że zwycięzcą był kandydat Martin Fayulu, a nie Felix Tshisekedi.³³

Najbardziej aktywną rolę, jaką Kościół katolicki odegrał w polityce, było zachęcanie, wspieranie i mediacja w rozmowach pokojowych. W przypadku wojny domowej w Sudanie Południowym w latach 2013-2020 Sudańska Rada Kościołów konsekwentnie wzywała do przebaczenia i pojednania, służąc jednocześnie jako centrum koordynujące wydarzenia związane z budowaniem pokoju. Katolicka wspólnota Saint'Egidio dwukrotnie pośredniczyła w zawieraniu udanych porozumień o zawieszeniu broni.³⁴ Wreszcie, w kwietniu 2019 roku, papież Franciszek zaprosił walczących przywódców Sudanu Południowego do swojej rezydencji na dwudniowe rekolekcje w celu nawiązania dialogu. Spotkanie, które trafiło na pierwsze strony gazet dzięki zdjęciu papieża klęczącego, by ucałować stopy prezydenta Kiira, stało się ważnym impulsem do wznowienia i pomyślnego zakończenia procesu pokojowego.³⁵ Demonstrując pozytywną rolę religii w dziedzinie negocjacji i budowania pokoju, obie strony konfliktu podziękowały lokalnemu Kościołowi i papieżowi za ich zaangażowanie.

Również w Kamerunie Kościół katolicki nadal odgrywał znaczącą rolę mediatora w wojnie domowej, która wybuchła w 2016 r. między społecznościami frankofońską i anglofońską. Rozmowy pokojowe, które miały miejsce w lipcu 2020 roku, odbywały się w domu arcybiskupa Jaunde.³⁶ Do tej pory, według Human Rights Watch, przemoc pochłonęła życie ponad 3,5 tys. osób.³⁷ Wobec nierozwiązanych konfliktów, hierarchia katolicka nadal potępia przemoc, wzywając do dialogu między stronami.

Oznaki pozytywnego współistnienia grup religijnych

Pomimo wielu niepokojących incydentów odnotowanych w całym regionie, istnieją kraje, w których panują dobre stosunki międzyreligijne i podejmowane są wysiłki na rzecz promowania tolerancji religijnej. W Burundi, na przykład, Kościół katolicki zaprosił i gościł 47 przywódców religijnych z wielu różnych wyznań, aby wzięli udział w warsztatach mających na celu wzmocnienie zdolności wszystkich wspólnot religijnych w zaangażowanie w rozwiązywanie konfliktów i działania na rzecz pokojowego współistnienia.³⁸ Ponadto, jako przykład międzyreligijnego współdziałania, pomimo

zakłócającej życie obecności dżihadystów, w Kenii przywódcy katolicki zbierali datki dla muzułmanów w okresie Bożego Narodzenia, a przywódcy muzułmańscy robili to samo dla chrześcijan podczas uroczystości religijnych takich jak Eid.³⁹

Wpływ wirusa COVID-19 na wolność religijną

W wyniku regulacji dotyczących dystansu społecznego, wprowadzonych w celu ograniczenia rozprzestrzeniania się wirusa COVID-19, w większości państw regionu miejsca kultu pozostały zamknięte przez kilka miesięcy, w tym: w Wielkim Tygodniu dla chrześcijan i ramadanie dla muzułmanów.

W kilku krajach zamknięcie świątyń spotkało się z protestami. Na Komorach i w Nigrze wierni zebrali się w meczetach, aby zaprotestować przeciwko zamykaniu miejsc kultu, ponieważ nie doświadczono do tej pory podobnej sytuacji. W Mozambiku i Gabonie doszło do napięć, gdy rząd przedłużył zamknięcie miejsc kultu, mimo ponownego otwarcia rynków, szkół i hoteli (**zob. Sprawozdania krajowe**).

W Liberii, Gwinei-Bissau i Zambii odnotowano przypadki, w których przywódcy religijni postanowili utrzymać kościoły i meczety zamknięte pomimo zezwolenia rządu na ich ponowne otwarcie. Sprawozdania krajowe z Mali i Senegalu wskazują, że meczety zostały ponownie otwarte na obchody ramadanu, ale przywódcy chrześcijańscy postanowili nie otwierać ponownie kościołów w związku z wysoką liczbą odnotowanych przypadków COVID-19.

Sytuacje, które wymagają szczególnej uwagi

Jak ujawniono w sprawozdaniach krajowych, ugrupowania dżihadystyczne jeszcze bardziej umocniły swoją obecność, a niestabilny region Sahelu stał się przystanią dla Państwa Islamskiego i zbrojnych ugrupowań powiązanych z Al-Kaidą. Wpływ tej fundamentalistycznej obecności jest dużo bardziej złożony ze wzgl. na tłoczenie się między społecznościami waśnie, oraz konflikty etniczno-polityczne o niepokojących konsekwencjach dla grup religijnych. Konkretnie, przynależność religijna wyznawców jest często wykorzystywana jako wyznacznik, który pozwala zakwalifikować ich jako należących do tej czy innej grupy w konflikcie, co czyni ich podatnymi na ataki, nawet jeśli religia sama w sobie nie jest głównym powodem przemocy.

Wielonarodowe kontyngenty wojskowe rozmieszczone w Afryce Zachodniej nie odniosły sukcesu w walce z Boko Haram, które w 2015 r.⁴⁰ zobowiązało się do lojalności wobec Państwa Islamskiego. Państwo Islamskie ogłosiło sześć tak zwanych „prowincji kalifatu” w Afryce⁴¹, a w ciągu ostatnich dwóch lat nasiliło swoje ataki w północnym regionie Mozambiku.⁴² Podobnie w Somalii doszło do gwałtownych ataków ze strony

Al-Shabaab, a nie wiadomo jeszcze, czy pogorszeniu nie ulegnie sytuacja po zakończeniu misji AMISOM w grudniu 2020 roku.⁴³

Wreszcie, pozytywnym wydarzeniem w okresie objętym przeglądem była zmiana reżimu w Sudanie. Upadek Omara Al-Bashira, a następnie działania rządu tymczasowego mające na celu promowanie koegzystencji religijnej, w wyraźnym przeciwieństwie do poprzedniego reżimu islamskiego, zapoczątkowały nową erę wolności religijnej w kraju. Jednym z tych kroków były publiczne przeprosiny ministra ds. religii i obdarowań, Nasredina Mufreha, skierowane do sudańskich chrześcijan „za ucisk i krzywdy zadawane waszym ciałom, niszczenie waszych świątyń, kradzież waszej własności oraz niesprawiedliwe aresztowanie i ściganie waszych duchownych i liderów oraz konfiskatę budynków kościelnych.”⁴⁴

Ocaleni z masakry Muidumbe, którzy po 300 kilometrowej, pieszej ucieczce, dotarli do osady dla uchodźców w Pembe, gdzie opiekuje się nimi Caritas. Mozambik, Cabo Delgado, grudzień 2020

©ACN/Viljoen

STUDIUM PRZYPADKU

Mozambik: niekontrolowany cykl przemocy

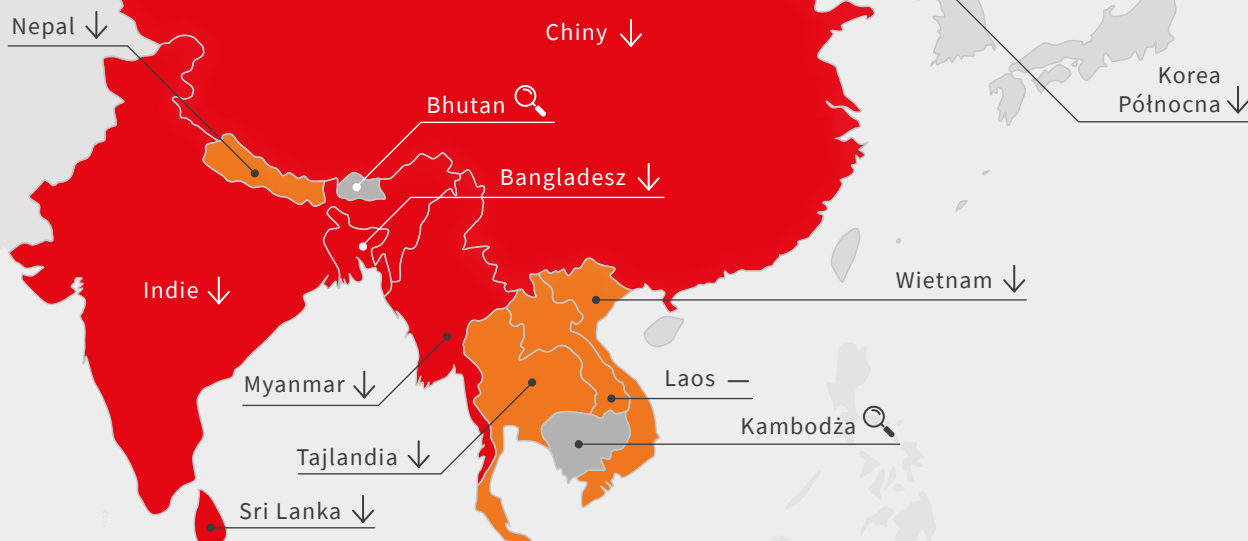
Na początku listopada 2020 r. 15 chłopców i 5 dorosłych zostało ściętych maczetami przez rebeliantów tzw. Państwa Islamskiego (IS), podczas rytuału inicjacyjnego dla nastoletnich chłopców. W wyniku ataku, który miał miejsce w małej wiosce rolniczej 24 de Marco, w dystrykcie Muidumbe⁴⁵, dżihadysty przenieśli ciała ofiar na boisko piłkarskie w wiosce Muatide. Później ścięli głowy kolejnym trzydziestu osobom z tego samego okręgu, a ich ciała również zostały przywiezione do Muatide; „makabryczny pokaz miał na celu wzbudzenie strachu w lokalnej społeczności.”⁴⁶

Masakry te nastąpiły po wcześniejszym masowym ataku w kwietniu 2020 r., w którym 52 mężczyzn zginęło w wiosce Xitaxi, w dystrykcie Muidumbe, po tym, jak odmówili wstąpienia w szeregi dżihadystów⁴⁷. W oświadczeniu dla publicznego nadawcy TVM, rzecznik policji Orlando Mudumane, wyjaśnił: „Przestępcy próbowali zwerbować młodych ludzi, aby dołączyli do ich szeregów, ale napotkali opór. To wywołało gniew bandytów, którzy okrutnie, w iście diabelski sposób pozbawili życia 52 młodych ludzi.”⁴⁸

Te przykłady podkreślają nasilający się od jakiegoś czasu trend stosowania okrutnej przemocy i mordów w północnej prowincji Mozambiku - Cabo Delgado, gdzie, jak się oblicza, w ciągu ostatnich trzech lat fundamentalistyczna grupa Ahlu Sunnah Wa-Jama (lokalnie znana jako Al-Shabaab), powiązana z IS, zabiła ponad 2500 cywilów i zmusiła do ucieczki ponad 570 000 ludzi.⁴⁹

Narastanie islamistycznego ekstremizmu w północnym Mozambiku jest złożonym, wieloaspektowym zjawiskiem. Czynniki umożliwiające szybkie rozprzestrzenianie się organizacji terrorystycznych i rekrutację do oddziałów dżihadystów obejmują: ubóstwo i korupcję; słabe struktury państwowe; brak możliwości edukacji i zatrudnienia; pojawienie się międzynarodowych sieci przestępczych, czerpiących korzyści z nielegalnego handlu drewnem, klejnotami, złotem lub narkotykami; frustracja miejscowej ludności z powodu wykluczenia z zysków, płynących z wydobywania minerałów; zażalenia wynikające z represyjnych działań sił bezpieczeństwa; brak praw do ziemi; oraz fundamentalistyczne wpływy z krajów takich jak Arabia Saudyjska i Somalia. Te korzenie, pobudzające rozwój grup takich jak Al-Shabaab, odzwierciedlają podobny wzorzec i dynamikę islamistycznej radykalizacji i skrajnej przemocy, którą można zaobserwować w regionach takich jak dorzecze Jeziora Czad, Sahel i Somalia.

Pomimo faktu, że wszyscy dostrzegają potrzebę nadania priorytetu reakcjom na społeczno-ekonomiczne korzenie konfliktu, dotychczasowe działania zostały całkowicie zmilitaryzowane, przyczyniając się do dalszego nakręcania spirali przemocy. Dla Luisa Fernando Lisboa, byłego katolickiego biskupa Pemby, stolicy stanu Cabo Delgado, jedyną trwałą odpowiedzią na przeciwdziałanie brutalnemu ekstremizmowi w tej prowincji jest sprawiedliwość społeczna.

PRZEGLĄD REGIONU

Azja kontynentalna

Azja kontynentalna obejmuje Azję Wschodnią, Półwysp Koreański, kontynentalną część Azji Południowo-Wschodniej, subkontynent indyjski, a także duże wyspy - Japonię, Tajwan i Sri Lankę - położone w bliskiej odległości od wybrzeży kontynentu. Z jednej strony ten gęsto zaludniony i strategiczny region obejmuje kraje takie jak Chiny, Korea Północna i Myanmar, które obecnie doświadczają jednych z najgorszych na świecie naruszeń wolności religijnej. Z drugiej strony, kilka państw, zwłaszcza Japonia, Tajwan i Korea Południowa, może poszczycić się silną i stabilną ochroną wolności religijnej, mającą mocne oparcie w konstytucji i kulturze.

Kilka krajów w Azji kontynentalnej nadal jest rządzone przez marksistowskie, jednopartyjne dyktatury. Największe z nich, Chiny, z populacją 1,4 miliarda ludzi, mają wątpliwy zaszczyt stworzenia jednego z najbardziej wszechobecnych i skutecznych państwowych mechanizmów kontroli religijnej, działających obecnie na świecie. Według najnowszego raportu *Pew Research Center* na temat światowych restrykcji religijnych, opublikowanego w listopadzie 2020 r., Chiny uzyskały 9,3 na 10 możliwych punktów w Indeksie Restrykcji Rządowych Pew (GRI), co stanowi najwyższy wynik w badaniu.⁵⁰ Połączenie powszechnej inwigilacji, systemu kredytów społecznych, który analizuje i sankcjonuje indywidualne zachowania oraz

brutalnych represji wobec grup religijnych i etnicznych podejrzanych o nielojalność sprawia, że Komunistyczna Partia Chin (KPCh) jest jedyną w swoim rodzaju siłą, jeśli chodzi o dławienie wolności religijnej. Ponadto, jak ujawniono w raporcie krajowym dotyczącym Chin, stała się ona jeszcze bardziej brutalna od czasu, gdy w 2013 r. Xi Jinping został prezydentem tego kraju, czego dowodem jest masowe wtrącenie do więzień ponad miliona, głównie muzułmańskich, etnicznych Ujgurów w prowincji Xinjiang i poddawanie ich od 2017 r. przymusowemu programom „deradykalizacji”.⁵¹

Inne reżimy w Azji kontynentalnej o podobnych ideologiach w duchu marksistowskim i mechanizmach kontroli religijnej to Korea Północna, Wietnam i Laos. Jak dowodzą raporty krajowe, Korea Północna stosuje wobec religii politykę eksterminacji, która jest nawet bardziej surowa niż ta prowadzona przez KPCh. Z kolei Wietnam i Laos powoli, stopniowo wprowadzają skromne reformy, które dają zarejestrowanym w państwie wspólnotom religijnym nieco większą swobodę w posiadaniu własności i prowadzeniu działalności religijnej. Jednak niezarejestrowane grupy, zwłaszcza niezależni buddyści w Wietnamie i ewangelikalni protestanci w Laosie, nadal spotykają się z poważnymi prześladowaniami i dyskryminacją, szczególnie na poziomie lokalnym.

Obok ograniczeń religijnych narzuconych „odgórnie” przez dyktatury marksistowskie, poważnym wyzwaniem dla wolności religijnej w Azji kontynentalnej są „oddolne” ruchy nacjonalizmu etniczno-religijnego. Podczas gdy metodyczna, finansowana przez państwo kontrola religijna jest możliwa tylko w autokratycznych ustrojach, takich jak rządzone przez komunistów Chiny i Korea Północna, ogień etniczno-religijnego nacjonalizmu płonie najbardziej destrukcyjnie tam, gdzie korzysta z tłenu demokratycznej rywalizacji i powszechnej mobilizacji. W Azji kontynentalnej do demokratycznych lub półdemokratycznych systemów sprzyjających wzrostowi większościowego nacjonalizmu religijnego należą Indie i Nepal z większością hinduistyczną oraz Sri Lanka, Myanmar i Tajlandia z większością buddyjską, a także, w łagodniejszej formie, Bhutan **(zob. Sprawozdania krajowe)**.

Indie, liczące prawie 1,4 miliarda mieszkańców, są zarówno największą demokracją na świecie, jak i krajem, w którym istnieje największy i najbardziej zaciekły ruch nacjonalizmu religijnego. Od lat 90-tych polityka wyborcza w Indiach stała się bardziej konkurencyjna, a rosnąca liczba Hindusów zaczęła przyciągać hinduskich nacjonalistów, którzy twierdzą, że kultura i tożsamość narodowa Indii są zasadniczo oparte o światopogląd hinduistyczny i jego idee w wymiarze społeczno-politycznym. Hinduistyczno-nacjonalistyczna partia polityczna Indii, Bharatiya Janata Party (BJP), zdobyła zdecydowaną większość w kolejnych wyborach parlamentarnych w 2014 i 2019 roku. Napędzona tymi zwycięstwami BJP zintensyfikowała realizację swoich planów kulturowo-nacjonalistycznych w sposób, który podważył wolność religijną i inne podstawowe swobody obywatelskie, a także - często na poziomie lokalnym - uderzył w muzułmanów i chrześcijan w takich kwestiach jak ubój krów czy konwersja religijna.⁵² W rezultacie, zgodnie z przeprowadzonym przez *Pew Research Center* w listopadzie 2020 r. badaniem Światowych Restrykcji Religijnych „Indie wykazały najwyższy poziom wrogości w społeczeństwie - nie tylko wśród krajów o największej liczbie populacji, ale wśród wszystkich 198 krajów objętych badaniem” - uzyskując 9,6 na 10 możliwych punktów w Indeksie Wrogości Społecznej *Pew* (SHI).⁵³ Nepal, gdzie większość stanowią hinduiści, przyjął ostatnio konstytucję i kodeks karny, które zakazują prozelityzmu i marginalizują społeczności i organizacje niehinduistyczne, co wskazuje na to, że elitarny nacjonalizm religijny staje się wzorem dla Azji kontynentalnej.⁵⁴

Ponadto w wielu krajach zamieszkałych w większości przez wyznawców buddyzmu, zwłaszcza na Sri Lance, w Myanmar i Tajlandii, doszło do wzrostu znaczenia ekstremistycznych przywódców etniczno-religijnych i organizacji, które szerzą podobną nienawiść wobec mniejszości **(zob. Sprawozdania krajowe)**. Należą do nich Ruch 969 w Myanmarze i Fundacja Buddha

Dhamma Parahita oraz Bodu Bala Sena na Sri Lance. Grupy są odpowiedzialne za nasilenie ataków na mniejszości muzułmańskie zarówno w Myanmarze, jak i na Sri Lance, przy czym zdecydowanie najbardziej dotkliwe było wieloetapowe ludobójstwo na, w większości muzułmańskich, członkach mniejszości Rohindża w stanie Rakhine, w latach 2016-2017.⁵⁵ Chrześcijanie i hinduiści są również ofiarami ataków w stanie Kaczin.⁵⁶ Tymczasem na Sri Lance, jak wynika ze sprawozdania krajowego, zdecydowane zwycięstwa w wyborach prezydenckich i parlamentarnych Sri Lanka Podujana Party w 2019 r. i 2020 r. oznaczają, że partia polityczna sprzymierzona z buddyjskim nacjonalizmem syngaleskim i wrogo nastawiona do mniejszości religijnych umocniła swoją pozycję u władzy w tym wyspiarskim kraju.

Kolejnym zagrożeniem dla wolności religijnej w Azji kontynentalnej jest międzynarodowy ekstremizm islamski. Zdecydowanie najgorszym pojedynczym aktem przemocy na tle religijnym wymierzonym przeciwko społeczności chrześcijańskiej w Azji kontynentalnej w ostatnich latach był islamski terrorystyczny atak samobójczy na Sri Lance w Niedzielę Wielkanocną, 21 kwietnia 2019 r. - celem były trzy kościoły i trzy hotele w Kolombo; śmierć poniosło 267 osób, a rannych zostało około 500.⁵⁷ Wydaje się, że do radykalizacji osób odpowiedzialnych za atak przyczynił się stały wzrost antymuzułmańskiej retoryki i przemocy ze strony buddyjskich ekstremistów, trwający od czasu zakończenia wojny domowej na Sri Lance w 2009 r.⁵⁸ Z kolei sam islamski atak terrorystyczny odegrał potężną rolę w podsycaniu ekstremistycznego nacjonalizmu buddyjskiego, torując drogę do masowych zwycięstw wyborczych syngaleskich nacjonalistów buddyjskich pod koniec 2019 r. i w połowie 2020 r.⁵⁹

Niedawne wydarzenia na Sri Lance pokazują, jak główne zagrożenia dla wolności religijnej w Azji kontynentalnej - religijne rządy autokratyczne, nacjonalizm i ekstremizm islamski - są nie tylko niebezpieczne same w sobie, ale wzmacniają się wzajemnie w niszczącym cyklu. Również w Chinach atak na Ujgurów łączy w sobie silny element etnicznego nacjonalizmu i chęć odwetu po serii ataków terrorystycznych dokonanych przez ujgurskich radykałów na etnicznych Chińczykach w Xinjiang w latach 2009-2016.⁶⁰ Ponieważ autorytaryzm, nacjonalizm etniczny i religijny oraz dżihadyzm wykazują wyraźne znamiona dalszego wzrostu i wzajemnego wzmacniania się w Azji kontynentalnej, to błędne koło w nadchodzących latach prawdopodobnie jeszcze bardziej się rozkręci, co będzie miało tragiczne konsekwencje dla wolności religijnej.

Widok w głąb duszy: zagrożenie dla wolności religijnej w Chinach

Żaden reżim w historii nie był bardziej skuteczny w urzeczywistnianiu utopijnej powieści George'a Orwella „Rok 1984” niż Chińska Republika Ludowa. Rzeczywiście, aparat represji zbudowany w ostatnich latach przez Komunistyczną Partię Chin (KPCh) jest tak precyzyjnie dopracowany, wszechobecny i technologicznie wyrafinowany, że sprawia, iż „Wielki Brat” wydaje się amatorszczyzną.

Choć po raz pierwszy wprowadzono je jako środek kontroli nad głównie muzułmańską ludnością ujgurską w niespokojnej chińskiej prowincji Xinjiang, elementy państwowej inwigilacji są szybko wprowadzane przez KPCh w całym 1,4-miliardowym kraju. Jeden z takich sposobów, „Czujne oczy” („Sharp Eyes”), polega na stosowaniu wysoce zaawansowanych kamer monitoringu i skanerów danych. W przeciwieństwie do tradycyjnych kamer CCTV, nowe urządzenia są w stanie dostarczyć policji obrazy poszczególnych twarzy w wysokiej rozdzielczości. Policja zainstalowała ponad 18 tys. kamer rozpoznających twarze, kontrolujących około 3500 kompleksów mieszkalnych w Urumqi, stolicy regionu Xinjiang⁶¹, a szacuje się, że do końca 2020 roku w całym kraju zainstalowano już około 626 milionów kamer monitoringu w miejscach publicznych i prywatnych.⁶² W międzyczasie, na obszarze ChRL zostały zamontowane w kluczowych punktach kontroli ruchu pieszego specjalne skanery, które pobierają dane ze smartfonów bez wiedzy przechodzących przez obszar ich działania osób.

Korzystając ze specjalnych aplikacji na swoich smartfonach, policja może następnie przelać zebrane dane do wspólnych platform analitycznych, takich jak Zintegrowana Platforma Operacji Wspólnych (IJOP) działająca obecnie w Xinjiang.⁶³ Platformy te zestawiają i przekrojowo analizują zebrane informacje, oznaczając osoby, które spotykają się z ludźmi uważanymi przez rząd za „nie dość entuzjastycznie” do niego nastawionych, oraz te, które korzystają z aplikacji takich jak WhatsApp, wykorzystujących szyfrowanie lub wykazują wyjątkowo dużą aktywność religijną.

Istotnie, wpływ na wolność religijną jest już odczuwalny. Grupy wyznaniowe, postrzegane jako bezpośrednie wyzwanie dla monopolu ateistycznego reżimu, są i będą coraz intensywnie inwigilowane. Najbardziej jaskrawym naruszeniem wolności religijnej są działania, podejmowane wobec muzułmanów ujgurskich w stanie Xinjiang. W ramach programu „Mocne uderzenie w kampanię przeciwko brutalnemu terroryzmowi”,

mniej więcej jeden milion,⁶⁴ z całkowitej, 13-milionowej populacji muzułmanów turkijskich (Ujgurów i inny grup),⁶⁵ jest więziony w „obozach reedukacyjnych” i poddawany „masowym, arbitralnym zatrzymaniom, torturom i maltretowaniu”.⁶⁶ Poza terenami obozów obywatele są narażeni na przymusowe udostępnianie i gromadzenie przez administrację rządową danych biometrycznych, śledzenie za pomocą wszechobecnych kamer z systemami sztucznej inteligencji (AI) rozpoznających twarze oraz oprogramowania, które nagrywa, tłumaczy i zapisuje wiadomości głosowe. Są to narzędzia, które umożliwiają ukierunkowane represje rządowe.⁶⁷ Jak stwierdzono w raporcie *Human Rights Watch* z 2018 roku: „Wewnątrz regionu, ludzie są karani za pokojowe praktykowanie religii; na zewnątrz, rządowe obostrzenia religijne są tak rygorystyczne, że skutecznie delegalizują islam.”⁶⁸

Technologie nadzoru, używane w celu wywarcia represji są również wymierzone w chrześcijan. Jak wynika z doniesień, pod koniec 2020 roku „w kościołach i świątyniach w jednym z powiatów prowincji Jiangxi zainstalowano ponad 200 kamer do rozpoznawania twarzy”: 50 w zarejestrowanych przez państwo budynkach protestanckiego Kościoła Patriotycznego i prawie 50 kamer w 16 buddyjskich i taoistycznych miejscach kultu.⁶⁹ Kościoły, które odmówiły, takie jak Zion Church, jeden z największych niezarejestrowanych kościołów domowych w Pekinie, zostały zamknięte.⁷⁰

Kolejnym elementem chińskiego nadzoru państwowego jest system „kredytu społecznego” („punktów społecznych”). Chociaż obecnie nie istnieje jeden zintegrowany ogólnokrajowy system kredytu społecznego, kilka dużych miast (w tym Pekin) wprowadziło systemy, w ramach których osoby gromadzą punkty społeczne w oparciu o swoje „dobre” i „złe” zachowania.⁷¹ Złe zachowania mogą oznaczać zbyt częste odwiedzanie domów modlitwy lub nieudzielanie pomocy policji w identyfikacji dysydentów religijnych, takich jak członkowie Falun Gong. Niska punktacja kredytu społecznego może uniemożliwić jednostkom zakup biletów kolejowych lub lotniczych albo znalezienie miejsc dla ich dzieci w dobrych szkołach. KPCh najwyraźniej dąży do narzucenia zintegrowanego systemu kredytów społecznych całemu krajowi.

Koncepcja kredytu społecznego została rozszerzona na hierarchię religijną i członków Kościołów. 9 lutego 2021 roku Państwowa Administracja ds. Religii (SARA) uruchomiła bazę danych zwaną Środkami Administra-

©GILLES SABRIÉ/The New York Times/RedUX/Art

Wideo pokazujące oprogramowanie do rozpoznawania twarzy używane w siedzibie firmy Megvii w Pekinie, zajmującej się sztuczną inteligencją; Chiny.

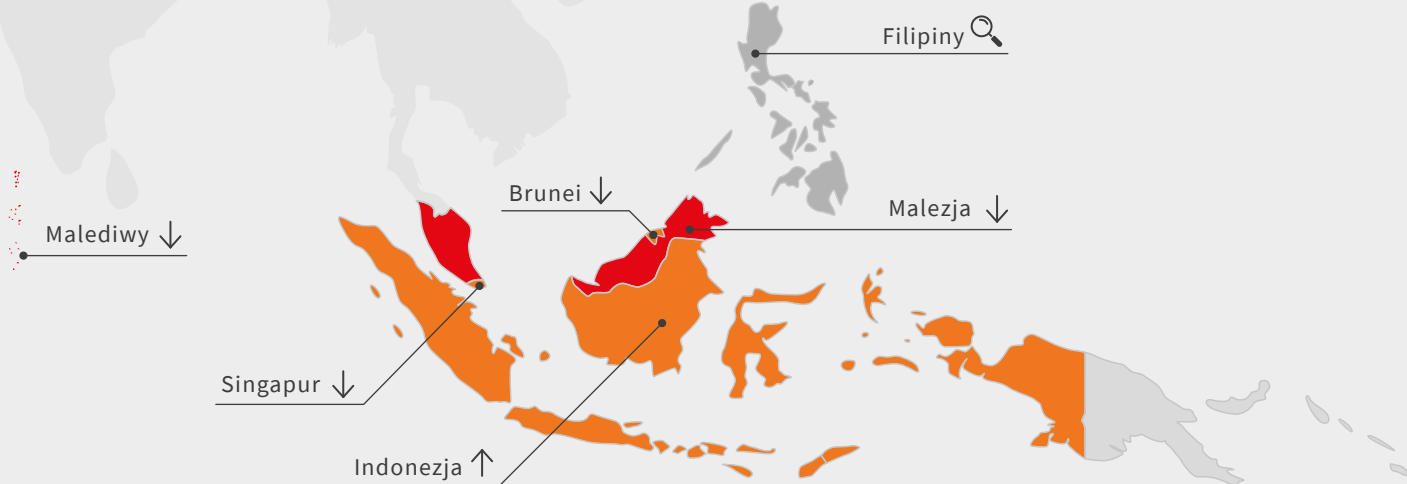
cyjnymi dla Osób Religijnych, obowiązującą wszystkie grupy wyznaniowe, zawierającą informacje o duchownych, zakonnikach, księżach i biskupach. System „będzie rejestrował ‚nagrody, otrzymane ‚kary, w tym ‚odwołanie’ z ich posługi i ‚inne informacje’”.⁷² Przywódcy religijni będą „zobowiązani do ‚wspierania kierownictwa Komunistycznej Partii Chin’, ‚wspierania systemu socjalistycznego’, ‚przeciwstawiania się nielegalnym działaniom religijnym i ekstremizmowi religijnemu’ oraz ‚przeciwstawiania się infiltracji obcych sił wykorzystujących religię’”.⁷³

Samuel Brownback, Pełnomocnik Rządu USA ds. Międzynarodowej Wolności Religijnej, ostrzegł, że chińskie metody obrazują „przyszłość ucisku religijnego”, dodając, że z czasem mniejszości religijne „będą uciskane przez system, w którym nie będą mogły żyć i pracować w społeczeństwie, praktykując jednocześnie swoją wiarę”.⁷⁴

Trzy cechy chińskiego zaawansowanego technologicznie Lewiatana (China’s high-tech Leviathan) są szczególnie niepokojące: (1) szybko rozwijająca się techno-

logia oznacza, że nieuniknione jest, iż system stanie się jeszcze bardziej zaawansowany i wszechstronny; (2) Chiny aktywnie eksportują elementy swojego państwowego aparatu nadzoru do innych krajów, takich jak ich sąsiedzi w Azji Środkowej⁷⁵; oraz (3) system jest zaprojektowany tak, aby nagradzać „dobre”, jednocześnie karząc „złe” zachowanie.

Ze wszystkich wymienionych cech być może najbardziej niebezpieczna jest trzecia, ponieważ stwarza w postawie obywateli Chin silną motywację do współpracy z kontrolującymi ich reżimem, a nawet do „pokochania go”, tak jak fikcyjny bohater Orwella, Winston Smith, który w końcu pokochał Wielkiego Brata. Być może jedyną rzeczą gorszą od znienawidzonej dyktatury jest ta, która cieszy się powszechną akceptacją, legitymacją, a nawet sympatią. Jak stwierdził Mark Warner, demokratyczny wiceprzewodniczący komisji ds. wywiadu Senatu USA: „Przywódcy partii komunistycznej opracowują model technologicznego zarządzania, który (...) przyprowadziłby Orwella o gęsą skórę”.⁷⁶

PRZEGLĄD REGIONU

Azja Południowo-Wschodnia

Region opisany w niniejszym przeglądzie obejmuje Półwysep Malajski, Archipelag Malajski, Australię, Nową Zelandię oraz liczne małe państwa wyspiarskie w regionie Indo-Pacyfiku. Istotnym czynnikiem przyczyniającym się do konfliktów i niestabilności na tym strategicznym terytorium, są prześladowania na tle religijnym, a zdecydowanie najważniejszą siłą napędową tych prześladowań jest agresywny islamizm, działający zarówno w sojuszu z władzą państwową, jak i za pośrednictwem podmiotów i ruchów niepaństwowych.

Choć jest to zjawisko występujące w całym regionie, najbardziej skrajne represje religijne ze względu na ideologię islamistyczną mają miejsce w Malezji i na Malediwach (**zob. Sprawozdania krajowe**). Radykalny islamizm rzadko przybiera w Malezji brutalną formę, jednakże zarówno rząd federalny jak i stanowy, narzucają surową ortodoksję islamską poprzez system regulacji religijnych, który należy do najbardziej restrykcyjnych na świecie. Malezja, jako kraj demokratyczny, praktykuje narodowo-religijny dyktat (tzw. „majorytaryzm”), który radykalnie ogranicza podstawowe wolności religijne muzułmańskiej grupy etnicznej Malajów, a także mniejszości - buddyjskiej, hinduistycznej, chrześcijańskiej, chińskiej i hinduskiej. Członkowie malajskiej większości muzułmańskiej nie mają w zasadzie żadnej wolności religijnej, ponieważ rząd określa i przymusowo narzuca rodzaj islamu, w który muszą wierzyć i który muszą praktykować - konkretną szkołę islamu sunnickiego - co sprawia, że niezwykle trudno jest dokonać konwersji z tej formy

islam. Jednocześnie rząd bezwzględnie egzekwuje różne ograniczenia wobec mniejszości religijnych i etnicznych. Niemuzułmanie nie mogą w swoich publikacjach określać Boga mianem „Allaha”⁷⁷, a prozelityzm skierowany do muzułmanów malajskich przez niemuzułmanów jest surowo zabroniony i zagrożony poważnymi konsekwencjami prawnymi. Upadek, w lutym 2020 r. postępowej administracji próbującej przeprowadzić reformy i powrót do władzy polityków twardej opcji wyznaniowej, zniwelował perspektywę poprawy warunków wolności religijnej w tym kraju. W tej atmosferze, były malezyjski premier Mahathir Mohamad, w październiku 2020 r. za pośrednictwem Twittera wezwał muzułmanów na całym świecie do „zabicia milionów Francuzów” w odwecie za publikację karykatur proroka Muhammeda we francuskim magazynie *Charlie Hebdo*.⁷⁸

Małe, wyspiarskie państwo Malediwy położone na południe od Indii na Oceanie Indyjskim, znajduje się w kleszczach zarówno narzuconej przez państwo ortodoksji islamskiej, jak i niepaństwowego ekstremizmu islamskiego. Jako jeden z najbardziej represyjnych pod względem religijnym krajów na świecie, Malediwy formalnie nakazują swoim obywatelom wyznawanie islamu sunnickiego i zakazują, nawet turystom, publicznego wyrażania wiary innej niż muzułmańska. Jak wynika z raportu krajowego, mimo że od czasu zakończenia 30-letniej dyktatury w 2008 r. kraj ten poczynił pewne postępy w kierunku demokracji i rządów prawa, to jednak w ostatnich latach, w dużym stopniu nie udało mu się

powstrzymać niebezpiecznego wzrostu dżihadyzmu. Islamiści intensywnie działali w kierunku cofnięcia reform demokratycznych, a w końcu 2019 r. udało im się wyrzucić presją na rząd, aby zamknąć najbardziej wpływową, malediwską organizację pozarządową zajmującą się prawami człowieka.⁷⁹

Fatalne konsekwencje islamizmu dla wolności religijnej widoczne są także w kilku innych krajach Azji Południowo-Wschodniej. W Indonezji, zdecydowanie najbardziej zaludnionym kraju regionu i największym na świecie kraju muzułmańskim, bojownicy islamscy związani z grupami takimi jak Front Obrony Islamu, przeciwni oficjalnej indonezyjskiej ideologii tolerancji religijnej Pancasila, wywierali wpływ na poziomie lokalnym, współdziałając z urzędnikami państwowymi w celu zamykania domów modlitwy prowadzonych przez wspólnoty mniejszości religijnych. Najbardziej dramatyczne skutki tych działań przyniosły, w 2017 roku, obalenie chrześcijańskiego gubernatora Dżakarty, pochodzącego z Chin - Basuki Tjahaja Purnama, znanego pod pseudonimem „Ahok”. Islamiści połączyli tutaj siły z miejscowymi elitami biznesowymi i politycznymi.⁸⁰ W wyniku porażki wyborczej, Ahok trafił do więzienia, gdzie odsiedział dwuletni wyrok w sprawie o bluźnierstwo, a wolność odzyskał dopiero w styczniu 2019 r.⁸¹ Również na Filipinach, gdzie większość stanowią katolicy, wpływowy islamizm napędza brutalne działania grupy Abu Sayyaf, działającej na dużej, zamieszkaanej głównie przez muzułmanów, południowej wyspie Mindanao. Tymczasem małe sultanaty Brunei, w okresie objętym badaniami, również podjęły kroki w celu wdrożenia bardziej bezkompromisowej ideologii islamskiej. W kwietniu 2019 roku Brunei wdrożyło Kodeks Karny Szariatu (SPC)⁸², uznający za przestępstwo zniesławienie proroka Mahometa, apostazję, a nawet prozelityzm niemuzułmanów wśród innych niemuzułmanów i przewidujący takie kary jak biczowanie i śmierć przez ukamienowanie **(zob. Sprawozdania krajowe)**.

Przynajmniej w niektórych ważnych aspektach Indonezja odbiega jednak od wzorca pogłębiającej się islamizacji i radykalizacji, który dominuje dziś w wielu krajach w przeważającej części muzułmańskich, czy to w Azji Indo-Pacyficznej, kontynentalnej, czy gdziekolwiek indziej. Przejawom aktywności islamistów w Indonezji towarzyszył - zwłaszcza w ostatnich trzech latach - szereg pozytywnych tendencji prawnych, politycznych i religijnych. Na przykład, szeroko komentowane orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 2017 r. rozszerzyło ochronę wolności religijnej i środków państwowych na rdzenne tradycje duchowe, istniejące poza sześcioma oficjalnie uznanymi religiami kraju.⁸³ Ponadto, jak wskazuje raport krajowy, pomimo fali mobilizacji islamistów, która doprowadziła do obalenia Ahoka, w kwietniu 2019 roku nie udało się zapobiec wyborowi umiarkowanego prezydenta Indonezji, Joko Widodo. W istocie, pokaz siły islamistów w

sprawie Ahoka skłonił indonezyjskich przywódców politycznych i religijnych do wzmocnienia prawnych i kulturowych ram tradycji tolerancji religijnej w kraju. Na przykład Nahdlatul Ulama (NU), największy ruch społeczeństwa obywatelskiego w kraju i największa na świecie organizacja muzułmańska, licząca około 90 milionów członków, prowadzi krajową i globalną kampanię mającą na celu zmianę kontekstu elementów islamskiej ortodoksji, które zachęcały do ekstremizmu dżihadu i nietolerancji religijnej wobec niemuzułmanów. NU gościła nawet w Dżakarcie pod koniec października 2020 r. amerykańskiego sekretarza stanu Mike'a Pompeo, aby wyrazić swoje wspólne zaangażowanie na rzecz wolności religijnej i niezbywalnych praw człowieka.⁸⁴

Godny podkreślenia jest również fakt, że wiele krajów Azji Południowo-Wschodniej, Australii i Oceanii należą do najbardziej wolnych religijnie i pokojowych na świecie. Należą do nich duże narody wyspiarskie Australii i Nowej Zelandii; większość chrześcijańskich narodów Papui Nowej Gwinei i Timoru Wschodniego; oraz mikro państwa Pacyfiku: Vanuatu, Samoa, Kiribati, Tonga, Mikronezja, Wyspy Marshalla, Palau, Tuvalu, Nauru, Wyspy Fidżi i Wyspy Salomona **(zob. Sprawozdania krajowe)**. Pomimo tego, kraje te nie były wolne od poważnych wyzwań, z których najbardziej godnym uwagi jest atak terrorystyczny na dwa meczety podczas piątkowych modlitw w Christchurch w Nowej Zelandii, przeprowadzony w marcu 2019 r. przez białego supremacjonistę z Australii. Zginęło 51 osób, a 40 zostało rannych.⁸⁵ Ponadto w Australii, Papui Nowej Gwinei, Timorze Wschodnim i na Wyspach Marshalla sprawozdania krajowe ujawniają dyskryminację mniejszości muzułmańskich. Australia spotyka się wciąż z ciągłą krytyką zarówno za brak otwartości na osoby z całej Azji szukające schronienia przed prześladowaniami religijnymi, jak i za niezapewnienie odpowiednich udogodnień dla osób ubiegających się o azyl.⁸⁶

Nacjonalizm etniczno-religijny: manipulacja w poszukiwaniu wspólnej tożsamości

Jednym z największych zagrożeń dla wolności religijnej i pokojowego współistnienia religii w dzisiejszym świecie, obok totalitaryzmu komunistycznego i islamizmu, jest nacjonalizm religijny. W obliczu rosnących populistycznych ruchów religijnego majoritaryzmu (tzw. „narodowo-wyznaniowej suwerenności demokratycznej”), mniejszości religijne w wielu krajach - między innymi w Indiach, Sri Lance, Pakistanie, Myanmar, Malezji, Bhutanie i Nepalu - coraz częściej spotykają się z poważną marginalizacją i aktywnymi prześladowaniami ze strony wielu własnych współobywateli (**zob. Sprawozdania krajowe**).

W świecie coraz bardziej kształtowanym przez pustą duchowo, globalną kulturę konsumpcyjną, wielu ludzi jest spragnionych bogatszych i głębszych form tożsamości i wspólnoty. W społeczeństwie, w którym panuje ogromna fluktuacja, nacjonalizm etniczno-religijny jest jedną z prób zapewnienia solidnych form przynależności. Proponuje on, by indywidualna tożsamość częściowo wywodziła się z przynależności do wielkiego narodu, zdefiniowanego przez unikalny splot religii, rasy, języka i terytorium. Wydaje się, że tego typu ruchy odnotowują swój największy wzrost w Azji. Jak wskazują sprawozdania krajowe, etniczno-religijne ruchy nacjonalistyczne rozwijają się w zamieszkałych głównie przez buddystów Myanmar i Sri Lance, a także w malajsko-muzułmańskiej Malezji i bengalsko-muzułmańskim Bangladeszu.

Partia premiera Narendry Modiego, Bharatiya Janata Party (BJP), która wróciła do władzy w Indiach dzięki zwycięstwu w wyborach parlamentarnych w 2019 roku, ponownie odwołała się do liczącego sobie dziesiątki lat ruchu hinduistycznego. Jest on największym na świecie ruchem nacjonalizmu religijnego i koncentruje się na etniczno-religijnej tożsamości, która cieszy się największym poparciem w konserwatywnym tzw. „pasie krowim” („cow belt”) w środkowych i północnych Indiach. Podobnie jak w wielu krajach z silnymi ruchami o podłożu majorytarnym, instytucjonalnym bastionem hinduistycznego nacjonalizmu jest sieć podmiotów niepaństwowych, która cieszy się rosnącym oddźwiękiem i wpływami wśród indyjskiej ludności. Silnym wskaźnikiem jej rosnącej masowej atrakcyjności jest to, że BJP ze swoją filozofią Hindutvy - stworzenia potężnego państwa hinduskiego - zdobyła w 2019 r. prawie 40% głosów.⁸⁷

Jeśli narastający trend prowadzący w kierunku zacieklego, etniczno-religijnego nacjonalizmu nie zostanie zatrzymany lub spowolniony, katastrofalne konsekwencje są nieuniknione. Wiele krajów azjatyckich (ale także innych populistycznych rządów na świecie), które znalazły się w szponach etniczno-religijnego nacjonalizmu, doświadcza zarówno cofania się demokracji, jak i rosnących represji religijnych. Na przykład, jak wskazano w sprawozdaniach krajowych, demokracje takie jak Indie, Myanmar i Sri Lanka, które zostały najgłębiej naznaczone przez nacjonalizm etniczno-religijny, coraz częściej stają się „hybrydowymi” reżimami autokratyczno-demokratycznymi, łączącymi system regularnych wyborów z poważnymi ograniczeniami podstawowych praw konstytucyjnych, takich jak wolność religijna. Kolejnym przykładem jest Pakistan. Przez długi czas w szponach uzbrojonej religijno-nacjonalistycznej tożsamości, a od pewnego czasu mocno w orbicie Chin, Pakistan jest podręcznikowym przypadkiem religijnie majorytarnej „autokracji wyborczej”.

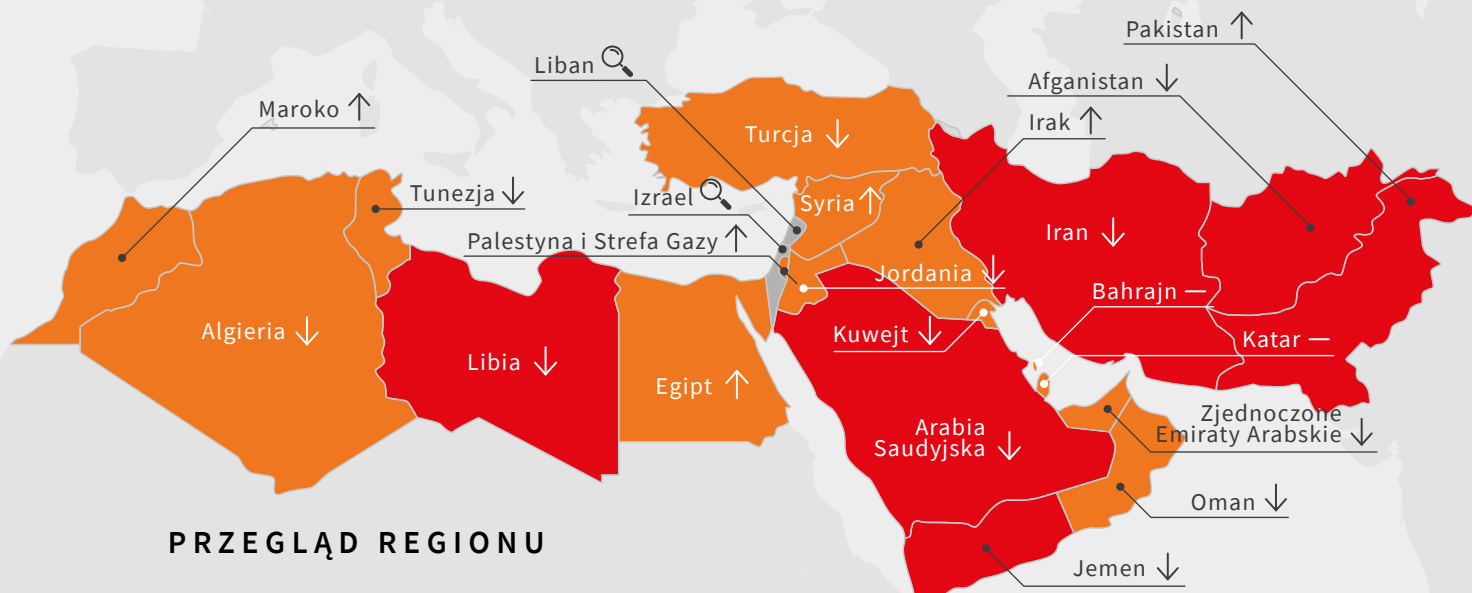
Być może jesteśmy teraz świadkami tego, co badacz Azji Południowej Farahnaz Ispahani nazywa „pakistaniem” Azji,⁸⁸ w której ekskluzywistyczne tożsamości majorytarne łączą siły z coraz bardziej autorytarnymi państwami, aby trwale uczynić mniejszości religijne obywatelami drugiej kategorii, jeśli nie pozbawić ich praw obywatelskich lub całkowicie zniszczyć. Nie wiadomo, ile jeszcze krajów zdecyduje, że tego rodzaju reżim stanowi atrakcyjny i możliwy do zastosowania model polityczny. Jasne jest jednak, że połączenie etniczno-religijnego nacjonalizmu i autorytarnych rządów jest głęboko nie do pogodzenia z pełną wolnością religijną dla wszystkich obywateli, bez względu na wyznanie, kastę czy rasę.

Protest w Kalkucie w Indiach w dniu 18 stycznia 2020 r. Przeciwno ustawie o zmianie obywatelstwa, która została przyjęta w indyjskim parlamencie w grudniu 2019 r.

© Avishek Das/SOPA Images via ZUMA Wire

**STOP DIVIDING
INDIA ON
RELIGIOUS
LINES**

PRZEGLĄD REGIONU

Bliski Wschód i Afryka Północna

Oliver Maksan

Bliski Wschód, Afryka Północna (MENA), tereny Afganistanu i Pakistanu, przestrzenie rozciągające się od Iranu w południowo-zachodniej Azji - do Maroka w północno-zachodniej Afryce,⁸⁹ to obszar międzykontynentalny i dom dla ponad 6% ludności świata,⁹⁰ zróżnicowanej pod względem kulturowym i etnicznym. Miejsce narodzin trzech wielkich religii monoteistycznych: judaizmu, chrześcijaństwa i islamu. Kraje tego regionu - w których religia i polityka często się przenikają - są zamieszkałe przez ponad 20 % światowej populacji muzułmanów⁹¹ i posiadają 60% światowych złóż ropy.⁹² Jest to arena oddziaływania i ścierania się wpływów politycznych i religijnych w skali globalnej.

W badanym okresie, niektóre kraje na tym obszarze doświadczyły pozytywnych zmian politycznych i społecznych ale zaprzestały promocji i ochrony praw człowieka. Środowisko prawne i społeczne wykazuje niechęć do zmiany, a dyskryminacyjne przepisy i praktyki, głównie przeciwko niemuzułmanom, wciąż są codziennością.

W najlepszym razie gwarantowana jest wolność kultu, ale nie pełna wolność religijna. Jak pokazują sprawozdania krajowe, systematyczne prześladowanie mniejszości religijnych występuje jedynie w kilku państwach, takich jak Arabia Saudyjska, Iran i Pakistan. Mimo to w większości krajów regionu konwersja z islamu jest albo zabroniona przez prawo, albo praktycznie niewykonalna z powodu silnej presji społecznej. Prozelityzm w wielu z tych krajów jest wręcz nielegalny. Prawa przeciwko bluźnierstwu są wykorzystywane do uciszania grup wyznawców religii stanowiących mniejszość, takich jak chrześcijanie,

a także ateistów i krytyków islamu. Tolerancja społeczna wobec chrześcijan nadal jest niska i w każdym momencie istnieje zagrożenie wybuchu aktów przemocy, co potwierdzają liczne incydenty w Górnym Egipcie.⁹³

Pomimo ogromnych wysiłków darczyńców międzynarodowych - państwowych i prywatnych (głównie chrześcijańskich), liczba chrześcijan w Iraku prawdopodobnie nigdy nie odbuduje się do stanu sprzed ofensywy dżihadystów spod znaku Daesh (tzw. Państwa Islamskiego) w 2014 r. Ta sama tragedia dotknęła Syrię, gdzie, zgodnie z informacją nuncjusza apostolskiego, z 10% populacji chrześcijan zarejestrowanych w 2011 r., pozostały tylko dwa procenty.⁹⁴

Problemy ekonomiczne i polityczne, które doprowadziły do Arabskiej Wiosny nie zostały właściwie rozwiązane. Z tego powodu sytuacja polityczna jest nadal niestabilna i może sporadycznie ulegać zaognieniu, pogłębiając niepewność co do sytuacji mniejszości religijnych.

W okresie objętym badaniem można zauważyć kilka głównych trendów.

Daesh ostabiony, ale nie pokonany

Haniebne zbrodnie popełniane przez grupy dżihadystyczne, takie jak Daesh, były mniej liczne i pochłonęły mniejszą liczbę ofiar. Wydaje się, że apogeum osiągnęły przed omawianym okresem. Pomimo porażki terytorialnej Daesh w Syrii i Iraku oraz zabicia samozwańczego kalifa Abu Bakra Al-

Bagdadiego przez amerykańskie siły specjalne w 2019 r.⁹⁵ oraz faktu, iż uzbrojony fanatyzm islamistyczny w Libii i części Syrii pozostaje głównym problemem wojskowym, organizacja terrorystyczna, nie została pokonana.⁹⁶ Jak wskazują sprawozdania krajowe, po częściowym wycofaniu sił do (głównie Subsaharyjskiej) Afryki i Azji, Daesh pozostaje niejako uśpiony w regionie MENA i tylko sporadycznie terroryzuje tak muzułmanów jak i niemuzułmanów. Zakończenie ekspansji terytorialnej doprowadziło do ustania niewyobraźnego terroru, jaki ta zbrodnicza organizacja stosowała wobec ludzi ze wszystkich środowisk w okresie swojej dominacji.

Muzułmańska samokrytyka

Okrucieństwo Daesh, profesjonalnie wyeksponowane w mediach społecznościowych, spowodowało głęboką samokrytykę wewnątrz społeczności muzułmańskiej. Np. sekretarz Generalny Światowej Ligi Muzułmańskiej, z siedzibą w Arabii Saudyjskiej, Mohammad bin Abdulkarim Al-Issa, zapytany w 2019 r., o to, co napędza islamofobię na świecie, odpowiedział po prostu: „My, muzułmanie”.⁹⁷ Również Prezydent Egiptu - Abd al-Fattah as-Sisi, wielokrotnie wzywał do prawdziwej reformy islamu.⁹⁸ Niestety, reformatorskie wysiłki przywódców takich jak Sisi, we własnych krajach mają obniżoną wiarygodność, ze względu na dokonywane tam naruszenia w zakresie praw człowieka. Wysiłki przedstawicieli władzy przynoszą mierne efekty, ponieważ są postrzegane jako motywowane politycznie i jako takie nie są wiarygodne wśród wyznawców politycznego islamu.

Pogłębiający się rozłam wewnątrz islamu sunnickiego

W krajach zamieszkałych przez sunnicką większość rysuje się coraz bardziej widoczny rozdźwięk dotyczący wsparcia dla Bractwa Muzułmańskiego (MB). Odsunięcie od władzy Mohammeda Morsiego i MB w Egipcie w 2013 r., finansowane w dużej mierze przez Arabię Saudyjską i Zjednoczone Emiraty Arabskie (ZEA)⁹⁹, stało się początkiem tego podziału. Ten ruch anti-MB ma wspólny interes w ograniczeniu i ostatecznym wyeliminowaniu wyłącznie politycznego wymiaru islamu. Ruch pro-MB jest reprezentowany przez regionalnych patronów - Turcję i Katar. Szczególnie Turcja zmieniła swoje stanowisko co do politycznej roli islamu. Jak wskazuje sprawozdanie krajowe, prezydent Erdogan, ze swoją neo-otomańską polityką zagraniczną, zrezygnował z idei laickości państwa Atatürka i stara się przedstawiać Turcję jako sunnickie mocarstwo. Zaowocowało to interwencjami wojskowymi w Libii, Syrii i w czasie wojny pomiędzy Armenią a Azerbejdżanem, gdzie Erdogan angażował się w lokalne sojusze z dżihadystami i najemnikami.¹⁰⁰ Przekształcenie Hagia Sophia z muzeum w meczet jest najbardziej wymownym i symbolicznym przykładem zmiany charakteru państwa tureckiego, w którym polityczny islam odgrywa coraz bardziej znaczącą rolę.

Jak ujawniają poszczególne sprawozdania krajowe, w tym samym czasie, w wielu innych państwach muzułmańskich występuje przeciwny trend - władze starają się nawiązać bliższe stosunki z mniejszościami.

Rządowe gesty wobec mniejszości politycznych

Niektóre rządy podjęły wysiłki, aby publicznie zademonstrować nową wrażliwość w odniesieniu do mniejszości religijnych oraz potrzebę utrzymania pluralizmu religijnego. Za postęp można przyjąć fakt, że iracki rząd powołał chrześcijan na wysokie urzędy publiczne i ustanowił Boże Narodzenie narodowym świętem państwowym.¹⁰¹ W Egipcie pozwolenia na budowę kościołów, wprowadzone w życie pod koniec 2020 r., dały chrześcijanom nową pewność siebie.¹⁰² Zjednoczone Emiraty Arabskie okazały swoje wsparcie, finansując odbudowę zniszczonych przez Daesh obiektów dziedzictwa chrześcijańskiego w Iraku.¹⁰³ Chociaż po tych wielkich gestach nastąpiły raczej nieśmiałe działania długofalowe, to jednak zaszczepiły one nadzieję wśród ludności niemuzułmańskiej na większe uznanie ich miejsca w społeczeństwie. Ważnym przykładem tej zmiany była, pierwsza w historii, publiczna Msza św. odprawiona na Półwyspie Arabskim w 2019 roku przez papieża Franciszka.¹⁰⁴

Nowe tendencje w postrzeganiu

Jak wskazują sprawozdania krajowe dotyczące Iraku i Libanu, protesty w 2019 i 2020 r. ujawniły, że społeczeństwa w regionie coraz częściej dążą do ustanowienia dobrych rządów, porzucając myślenie tylko wg klucza wyznaniowego. Ważnym wskaźnikiem były wspólne demonstracje sunnitów, szyitów i chrześcijan w Iraku w latach 2019-2020, zjednoczonych przeciwko dysfunkcyjnemu rządowi. Po demonstracjach, szyicki premier Mustafa Al Khadimi publicznie zwrócił się do społeczności chrześcijańskiej. Odwiedził Równinę Niniwy (gdzie bojówki Szabak nadal terroryzowały chrześcijan) i publicznie wezwał chrześcijan do pozostania w swojej ojczyźnie lub powrotu do niej, stwierdzając: „Chrześcijanie reprezentują jeden z najbardziej autentycznych elementów Iraku i smuci nas, gdy widzimy, jak opuszczają kraj.”¹⁰⁵ W styczniu 2021 r. utworzono krajową Komisję ds. Restytucji Mienia Chrześcijańskiego.¹⁰⁶

Libańskie protesty antyrządowe w latach 2019-2020, jednoczące obywateli wszystkich wyznań były przez wielu postrzegane jako rewolta przeciwko skorumpowanemu, sekciarskiemu systemowi państwa.¹⁰⁷ Polityczny impas, który nadal trwa, nawet po tragicznym wybuchu saletry zmagazynowanej w porcie w Bejrucie, w sierpniu 2020 r. i późniejszych międzynarodowych apelach o reformy, ujawnia, jak głęboko zakorzeniona jest mentalność polityczno-wyznaniowa.

Postęp w dialogu katolicko-muzułmańskim

Papież Franciszek włożył wiele wysiłku, aby poprawić relacje Kościoła katolickiego z arabskim, w większości sunnickim, światem muzułmańskim. Chłód po wykładzie Benedykta XVI w Ratyźbonie z 2006 roku - zinterpretowanym jako krytyka brutalnej natury islamu - był odczuwalny przez cały okres jego pontyfikatu.¹⁰⁸ Apel niemieckiego papieża z 2011 roku o ochronę chrześcijan w Egipcie spowodował zawieszenie zinstytucjonalizowanego dialogu między Rzymem a Uniwersytetem Al-Azhar.¹⁰⁹ Wybór Franciszka na Biskupa Rzymu w 2013 roku otworzył nowy rozdział we wzajemnych stosunkach. Papież nawiązał osobistą relację z Wielkim Imamem egipskiego Uniwersytetu Al-Azhar, Ahmedem Al-Tayebem, której zwieńczeniem była, podpisana w lutym 2019 roku, deklaracja z Abu Dhabi zatytułowana: „Dokument o ludzkim braterstwie dla pokoju światowego i współistnienia”. Dokument ten, choć jest tylko pierwszym krokiem, stanowi jednak kamień milowy w dialogu katolicko-muzułmańskim i wzywa „wszystkich zainteresowanych do zaprzestania wykorzystywania religii do podżegania do nienawiści, przemocy, ekstremizmu i ślepego fanatyzmu oraz do powstrzymania się od używania imienia Boga do usprawiedliwiania aktów zabójstw, wygnania, terroryzmu i ucisku.”¹¹⁰ Zorganizowana w marcu 2021 roku pielgrzymką papieża Franciszka do Iraku, była pierwszą w historii wizytą Ojca Świętego w kraju o większości szyickiej. Oczekuje się, że w jej wyniku pogłębi się dialog międzyreligijny, a tragiczna sytuację chrześcijan i innych mniejszości w Iraku i poza nim, skupi na dłuższy czas uwagę opinii międzynarodowej i zaowocuje intensyfikacją wysiłków na rzecz pokoju i odbudowy więzi społecznych.

Powstanie koalicji sunnicko-izraelskiej

Historyczna wrogość między sunnickimi i szyickimi potęgami regionalnymi nasiliła się wraz z powstaniem,

w 2020 r. antyirańskiego sojuszu, w skład którego weszły z jednej strony państwa sunnickie, takie jak Arabia Saudyjska i Zjednoczone Emiraty Arabskie oraz Izrael, intensywnie zwalczające, wspierane przez Iran szyckie milicje w Syrii, Iraku, Libanie i Jemenie.¹¹¹ Fakt, że państwo Izrael otwarcie uczestniczy w takim sojuszu, a premier Izraela Netanjahu odwiedził nawet Arabię Saudyjską,¹¹² jest godny uwagi i stanowi znaczącą zwrot w polityce żydowsko-sunnickiej prowadzonej w ostatnich dziesięcioleciach. „Porozumienia Abrahamowe”¹¹³ wynegocjowane przez administrację Trumpa, między Izraelem a państwami muzułmańskimi, w tym Zjednoczonymi Emiratami Arabskimi, Bahrajnem, Sudanem i Marokiem, są konsekwencją, a nie przyczyną tego zwrotu. Istnieje realna szansa, że antyżydowskie nastawienie oraz manifestowana wieloletnia niechęć wobec państwa Izrael w sunnickich krajach członkowskich sojuszu mogą ulec zmniejszeniu. Z drugiej strony, nowy sojusz może zaostriżyć, już i tak zaciekłą, antysemitką narrację w Islamskiej Republice Iranu z jej regionalnymi sojusznikami.

Pakistan: promyk nadziei wśród mrocznego krajobrazu

Wolność wyznania w tej islamskiej republice doświadcza obecnie ważnych zmian. Pomimo wielu poważnych naruszeń tego prawa i wzrostu liczby spraw o bluźnierstwo, w omawianym okresie odnotowano jednak pewne sukcesy prawne w zakresie uchylania orzeczeń sądów niższej instancji na rzecz wolności osób - w tym przedstawicieli mniejszości niemuzułmańskich, takich jak Asia Bibi - oskarżonych o bluźnierstwo.¹¹⁴ Działania władzy wykonawczej i sędziowskiej podejmowane przez rząd federalny miały pozytywny wpływ na prowincje i vice versa. Ta dynamika, jeśli uda się ją utrzymać, stanowi promyk nadziei na poprawę sytuacji mniejszości wyznaniowych.

Czy istnieje jeden islam?

Garść faktów na temat odłamów islamu

Pojęcie „świata arabskiego” jako synonimu wszystkich krajów z muzułmańską większością może prowadzić do nieporozumień. Islam, podobnie jak inne religie, ma różne odłamy. Dwa główne odłamy to sunnizm (70% muzułmanów)¹¹⁵ - wywodzący się z *sunny*, tradycji, która uznaje czterech Kalifów Prawowiernych¹¹⁶ za prawowitych następców Mahometa - oraz szyizm¹¹⁷ - skrót od *sz'at Ali*, zwolenników Alego, siostrzeńca i przybranego syna Mahometa, uważanego za jego naturalnego i wyznaczonego następcę. Na czele każdej gałęzi stoją odpowiednio: Arabia Saudyjska i Iran. Stosują one kalendarz księżycowy, zwany *Hijrī*, który zaczyna się w 622 roku n.e.

Mogłoby się wydawać oczywiste, że muzułmanie to ci, którzy podążają za naukami islamu, uważają Mahometa za Bożego Posłańca, któremu Boskie przesłanie zostało objawione, zebrane i spisane w Koranie¹¹⁸ w języku arabskim. Jednak nie wszyscy muzułmanie mogą czytać po arabsku i nauczanie bywa dostosowane. Chociaż islam narodził się na Półwyspie Arabskim, a przesłanie Allaha jest uważane za objawione w języku arabskim, większość muzułmanów nie używa arabskiego jako języka ojczystego, a zatem nie uważają się oni za Arabów. Pierwsze pięć krajów o największej liczbie muzułmanów nie są krajami arabskimi (muzułmanie w Indonezji, Indiach, Pakistanie, Bangladeszu i Nigerii liczą wspólnie ok. 864 milionów, czyli stanowią około 48% szacowanej światowej populacji wyznawców islamu, która liczy ponad 1,8 mld osób).¹¹⁹

W islamie sunnickim istnieją cztery szkoły prawne prawa islamskiego¹²⁰ (malikicka,¹²¹ hanaficka,¹²² hanbalicka¹²³ i szafi'icka¹²⁴), natomiast w szyizmie rozróżniamy 3 główne kierunki - imamizm, ismailizm, zajdyzm. Istnieją również inne odłamy, takie jak alawici¹²⁵ (alewici w Turcji), Ahmadijja,¹²⁶ druzowie¹²⁷ lub nurty mistyczne takie jak sufizm¹²⁸ które są mniej lub bardziej akceptowane przez główny nurt islamu.

Główne organizacje panislamskie to Organizacja Współpracy Islamskiej¹²⁹, zrzeszająca 57 krajów¹³⁰, z siedzibą w Dżeddzie; Islamska Światowa Organizacja Oświaty, Nauki i Kultury (ICESCO)¹³¹ składająca się z 54 krajów i mająca siedzibę w Rabacie; Światowa Liga Muzułmańska¹³², panislamska organizacja pozarządowa z siedzibą w Mekce; oraz Liga Państw Arabskich.

„Świat arabski” to termin odnoszący się do krajów, w których język arabski jest głównym/oficjalnym językiem. Liga Państw Arabskich liczy 22 członków¹³³, z których wszyscy uważają się za „kraje arabskie”.

Chociaż termin „Arabowie”¹³⁴ początkowo określał mieszkańców Półwyspu Arabskiego, obecnie odnosi się do ludzi, którzy mieszkają w krajach arabskich, mówią po arabsku i dzielą arabską kulturę. Mimo że w krajach tych istnieje bardzo silna wola homogenizacji, poszczególne mniejszości językowe, religijne i kulturowe zdołały utrzymać się na swoim pierwotnym terytorium. Niektóre z nich sprzeciwiają się nazywaniu ich „Arabami”. Do tych społeczności należą Berberowie, Nubijczycy, Koptowie, „Fenicjanie”, Kurdowie, którzy twierdzą, że ich pochodzenie lub tło językowe, kulturowe i/lub religijne jest niearabskie.

Inne mniejszości wyznaniowe, głównie chrześcijanie i żydzi, choć prawie zniknęli z tych krajów - stanowili pierwotnie ludnością autochtoniczną.¹³⁵ Natomiast jezydzi, bahaici oraz uważane za heretyckie mniejszości muzułmańskie doświadczają różnych, wielopoziomowych ograniczeń wolności religijnej w krajach muzułmańskich.

Muzułmańscy studenci modlący się w meczecie Uniwersytetu Yogyakarta, Indonezja, marzec 2014 r.

©ACN/Wolnik

Pakistan: przemoc seksualna i przymusowa konwersja

30 listopada 2020 roku 24-letnia chrześcijanka w Pakistanie została zabita po odrzuceniu zalotów muzułmańskiego mężczyzny. Sonia Bibi była w drodze do pracy, kiedy została postrzelona w głowę na przystanku autobusowym w Rawalpindi. Policja szybko ujęła zabójcę - Muhammada Shehzada.¹³⁶

Ojciec Soni, Allah Rakha Masih, powiedział, że przez ostatnie cztery lub pięć miesięcy Shehzad śledził i nękał Sonię, nawet kiedy odrzuciła jego propozycję zamążpójścia. Muhammad Shehzad został oskarżony o grożenie Soni śmiercią, po jej odmowie, a wtoku śledztwa stwierdzono, że próbował przymusić ją do konwersji na islam. Państwo Shezad, rodzice Muhammada, udali się nawet do domu rodzinnego Soni Bibi, żeby uzyskać zgodę jej rodziny na ożenek. Otrzymali odpowiedź odmowną. Pan Masih powiedział, że rodzina była chrześcijańska od pokoleń, dodając, że jego córka „była prawdziwą chrześcijanką, o autentycznej wierze i została zabita z powodu wierności swojemu wyznaniu”.¹³⁷

Ruch na Rzecz Solidarności i Pokoju szacuje, że w Pakistanie, corocznie, do tysiąca chrześcijańskich i hinduskich dziewcząt i młodych kobiet, w wieku od 12 do

25 lat, jest uprowadzanych przez muzułmańskich mężczyzn.¹³⁸ Badania, wg których uważa się, że 70% tych przypadków dotyczy chrześcijanek, wykazały, iż skala problemu „może być znacznie większa, ponieważ wiele spraw nigdy nie jest zgłaszanych, w związku z czym nie podlega śledztwom policyjnym, nie ma możliwości ochrony prawnej ani przeprowadzenia procesu sądowego”.¹³⁹ Ponadto wiele dziewcząt pada ofiarą gwałtów, przymusowej prostytucji, handlu ludźmi i przemocy domowej.

Chociaż zdarzają się przypadki, że rodzinom udaje się uwolnić dziewczynki na drodze sądowej, to często sądy przyznają rację porywaczowi. Tak stało się w przypadku Mairy Shahbaz, 14-latki, której małżeństwo z Mohamadem Nakash Tariq zostało utrzymane w mocy przez Sąd Najwyższy Stanu Lahore w sierpniu 2020 r., pomimo ewidentnych dowodów wskazujących, że dziewczynka jest niepełnoletnia.

W listopadzie 2020 r. premier Pakistanu Imran Khan nakazał przeprowadzenie dochodzenia w sprawie przymusowego nawracania kobiet i dziewcząt ze społeczności mniejszości religijnych w kraju.

Sonia Bibi, 24, została zastrzelona na przystanku autobusowym Fazaia Colony w Rawalpindi, w pobliżu stolicy Islamabadu, 30 listopada 2020 roku.

©ACN/Sajid Christopher

PRZEGLĄD REGIONU

Kraje OBWE

Ellen Kryger Fantini, JD

Obszar zajmowany przez kraje należące do Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE) jest często określany zwrotami „na wschód od Wiednia” i „na zachód od Wiednia”. Określa się go również jako „od Vancouver do Władywostoku”, co wskazuje nie tylko na geograficzną rozpiętość uczestniczących w nim państw, ale również na szeroki wachlarz etniczny, religijny i polityczny.

Terytorium jest zajmowane przez 57 krajów, zamieszkiwane przez ponad miliard osób i rozciąga się od USA, Kanady, Europy, po Rosję, kraje bałtyckie, Bałkany, byłą radziecką Europę Wschodnią, Azję Środkową i Kaukaz. Wśród państw członkowskich znajdują się jedne z najpotężniejszych i najbardziej wpływowych krajów świata: USA, Rosja, Niemcy, Francja, Wielka Brytania i Turcja. Inne kraje w regionie należą do najbiedniejszych lub najmniej wpływowych, w tym Tadżykistan, Kirgistan i Uzbekistan.

Chociaż wszystkie kraje w regionie mają jakąś formę

konstytucyjnej ochrony wolności religijnej, rzeczywiste stosowanie i społeczne poszanowanie tej ochrony jest bardzo zróżnicowane.

Pandemia COVID-19

W 2020 r. zaobserwowano niezwykłą sytuację związaną z niespotykanymi wcześniej regulacjami prawnymi dotyczącymi pandemii COVID-19 i ich wpływem na wolność religijną na całym obszarze OBWE. Wiele krajów w Europie, a także USA i Kanada, wprowadziły przepisy zakazujące lub poważnie ograniczające kult publiczny, w tym, w tak ważnych dla wyznawców religii okresach jak - chrześcijański Wielki Tydzień, żydowski Jom Kippur i muzułmański Ramadan. W USA, sędzia Sądu Najwyższego Samuel Alito stwierdził, że pandemia doprowadziła do „niewyobraźalnych” ograniczeń wolności, szczególnie wolności religijnej: „nigdy wcześniej nie widzieliśmy ograniczeń tak poważnych, rozległych i długotrwałych, jak te, których doświadczano przez większą część 2020 roku”.¹⁴⁰

W niektórych przypadkach ograniczenia praktyk religijnych były postrzegane jako naruszające zasadę równości prawnej, a tym samym dyskryminujące. Pomimo zwiększonych regulacji dotyczących działalności kultowej, inne zgromadzenia były dozwolone, w tym wiece polityczne, demonstracje publiczne i ponowne otwarcie firm detalicznych. Przykładem może być dyrektywa gubernatora Nevady, Steve'a Sisolaka, który ograniczył frekwencję na nabożeństwach do maksymalnie 50 osób (niezależnie od wielkości kościoła i środków dystansu społecznego), podczas gdy placówki handlowe, restauracje i kasyna mogły być ponownie otwarte przy 50% pojemności.¹⁴¹

Głębszy niepokój budził jednak fakt, że wiele zachodnich rządów zdawało się stawiać praktyki religijne niżej w „hierarchii praw” niż wolność słowa. W USA, lider senackiej większości Mitch McConnell zauważył, że ustawodawcy w kilku stanach i dużych miastach zakazali lub poważnie ograniczyli postugi religijne, jednocześnie zezwalając na publiczne protesty i skonkludował: „wolność słowa, zgromadzeń i religii ‚mają ten sam konstytucyjny rodowód’, a zatem powinny być traktowane tak samo”.¹⁴² Liczne pozwy zostały złożone w USA w imieniu wspólnot wyznaniowych, które twierdziły, że ograniczenia zdrowotne nakładają „niesprawiedliwe obciążenia na religię, których nie odczuwają podmioty świeckie.”¹⁴³

Na początku czerwca 2020 r., podczas gdy Madryt i Barcelona nadal podlegały restrykcjom COVID-19, które ograniczały obecność wiernych w miejscach kultu do 30% pojemności, a w ceremoniach w domach pogrzebowych dopuszczono uczestnictwo maksymalnie dziesięciu osób, tysiącom ludzi pozwolono uczestniczyć w marszach antyrasistowskich.¹⁴⁴

W kanadyjskiej prowincji Quebec biskupi katolicycy zażądali, aby ograniczenia dotyczące obłożenia kościołów były co najmniej równe tym, które obowiązują w innych pomieszczeniach zamkniętych, takich jak teatry i sale koncertowe. Arcybiskup Quebecu i Prymas Kanady również wyraził swoją frustrację z powodu braku sprawiedliwego traktowania wspólnot wyznaniowych (**zob. sprawozdania krajowe**).

W wielu krajach w całym regionie OBWE obostrzenia ograniczające kult publiczny zostały wprowadzone przy sprzeciwie wspólnot religijnych. W listopadzie 2020 r. najważniejsi przywódcy religijni w Anglii wystosowali wspólny list do rządu, w którym „zdecydowanie nie zgadzają się z decyzją o zawieszeniu kultu publicznego.”¹⁴⁵ Arcybiskup Westminsteru i przewodniczący Konferencji Biskupów Katolickich Anglii i Walii powiedział, że „nie widział jeszcze żadnych dowodów”, które uzasadniałyby zakaz nabożeństw.¹⁴⁶ Przewodniczący Narodowej Rady Doradczej ds. Meczetów i Imamów powiedział, że zakaz wspólnej modlitwy w miejscach kultu jest

„przygnębiający”, i że społeczność muzułmańska dąży do „ograniczonej wspólnej modlitwy w meczetach, która jest wspólnotą pojedynczych osób modlących się ‚unisono’ przy zastosowaniu środków dystansu społecznego”.¹⁴⁷ Zauważył, że „fundamentalną różnicą między meczetami, a niektórymi innymi miejscami kultu jest to, że meczety są przede wszystkim używane do wspólnej modlitwy.”¹⁴⁸

W Grecji, Święty Synod Kościoła Prawosławnego powiedział, że „nie akceptuje” tygodniowego ograniczenia nabożeństw odprawianych osobiście i polecił księżom zignorować rządowe zarządzenia o zamknięciu świątyń w styczniu 2021 roku, aby umożliwić wiernym uczestnictwo w nabożeństwach w święto Trzech Króli.¹⁴⁹ A na Cyprze, biskup Morphou Neophytos celebrował publiczną Mszę św. w Niedzielę Palmową, naruszając przepisy rządowe (**zob. sprawozdania krajowe**).

Wolność religijna w strefie OBWE

W pozostałej części krajów OBWE, sprawozdania krajowe ujawniły szerokie spektrum naruszeń wolności religijnej, od poważnych naruszeń praw człowieka i wolności religijnej po dyskryminację konkretnych grup religijnych.

W Azji Środkowej, Turkmenistan nadal zjmował jedno z ostatnich miejsc na świecie pośród krajów naruszających wolność religijną i w okresie objętym niniejszym raportem nie wykazywał żadnych oznak poprawy. W tym samym okresie jego sąsiad Uzbekistan - ze względu na wiele kroków podjętych w kierunku większej ochrony wolności religijnej - został podniesiony przez Departament Stanu USA z „krajów szczególnej troski” na listę „obserwowanych”.¹⁵⁰ *The Economist* nazwał Uzbekistan „Krajem Roku 2019”, ponieważ „żaden inny kraj nie zaszedł tak daleko” pod względem reform.¹⁵¹ Inne kraje w tym regionie, choć nadal sklasyfikowane jako mające średni lub bardzo poważny poziom naruszeń wolności religijnej, wykazały pewne oznaki nadziei na poprawę sytuacji w przyszłości.

W byłych republikach radzieckich Azji Środkowej, władze nadal wyrażają obawy w związku z tym, co postrzegają jako wzrost „nietradycyjnego islamu”. Jak wskazują raporty krajowe z Uzbekistanu, Kazachstanu i Tadżykistanu, skutkowało to zaostrzeniem przepisów mających na celu zapobieganie ekspansji bardziej ekstremalnych form islamu i w konsekwencji dżihadyzmu. Niektóre grupy broniące praw obywatelskich wyrażały jednak obawy, że pretekst do ochrony przed dżihadyzmem jest dla państwa środkiem do dalszej kontroli form islamu spoza głównego nurtu.

Na Kaukazie ponowne rozpalenie historycznego konfliktu między Azerbejdżanem a Armenią, pod

koniec 2020 r. zmniejszyło ogólną stabilność regionu i skłoniło skonfliktowane strony do zawierania nowych sojuszy. Azerbejdżan liczył w tej wojnie na wsparcie Turcji i otrzymał je,¹⁵² a powstrzymanie eskalacji konfliktu i zawieszenie broni udało się osiągnąć dzięki międzynarodowemu arbitrażowi pod przewodnictwem Rosji.

W Turcji, która graniczy z południowo-wschodnią Europą, Bliskim Wschodem i Azją Środkową, sprawozdanie krajowe ujawniło złowieszcze prognozy dla wolności religijnej. W okresie dwóch lat zaobserwowano dowody rosnących napięć społecznych i polityczno-religijnych, w tym: polityczną decyzję o przekształceniu Hagia Sophia i bizantyjskiego kościoła w Chora w meczety¹⁵³; antychrześcijańskie ataki i retorykę; brak praw lub uznania dla mniejszości religijnych, a także ateistów i agnostyków. Wpływ Turcji można było zaobserwować w zmniejszaniu się wolności religijnej we wszystkich trzech sąsiednich regionach. Albania, Bośnia i Hercegowina, Kosowo i Azerbejdżan, nie wspominając o północnej części wyspy Cypr, ponoszą ciężar ekspansjonistycznych interesów Turcji (**zob. sprawozdania krajowe**).

Wolność religijna w Rosji nadal znajduje się pod presją nieprecyzyjnego prawa i polityki, które wymierzone są w „nietradycyjne” mniejszości religijne w imię walki z „ekstremizmem”. Jak wykazało sprawozdanie krajowe, przy stosowaniu tych przepisów dochodziło do naruszeń, w tym do kryminalizacji działalności misyjnej i zbiorowych modlitw (również w domach prywatnych), powszechnej inwigilacji grup i osób oraz kar - w tym grzywnien lub pozbawienia wolności. Niektóre grupy religijne, takie jak Świadkowie Jehowy, są nadal uznawane za „organizacje ekstremistyczne” i poddawane procesom sądowym zamkniętym dla niezależnych obserwatorów. Dyskryminację stwierdzono wobec protestantów (w tym baptystów, luteran i zielonoświątkowców), Kościoła Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich (mormonów), wiernych Ukraińskiego Reformowanego Kościoła Prawosławnego i niektórych wspólnot muzułmańskich.

Na Ukrainie, a konkretnie na okupowanym przez Rosję terytorium Krymu, a także w tzw. separatystycznych obwodach - ługańskim i donieckim, grupy religijne, w tym Ukraiński Kościół Prawosławny, Ukraiński Kościół Greckokatolicki, protestanci i Świadkowie Jehowy, nadal doświadczały bardzo poważnych naruszeń praw człowieka i wolności religijnej. Bezprawne działania obejmowały zatrzymania i uwięzienia, konfiskaty mienia, przemoc fizyczną oraz zakazy zgromadzeń i nabożeństw, jak również zakaz posiadania lub rozpowszechniania literatury religijnej (**zob. sprawozdania krajowe**).

Na Półwyspie Bałkańskim w południowo-wschodniej Europie, sprawozdania krajowe wykazały, że podczas gdy w niektórych państwach sytuacja pozostała

stabilna lub odnotowano poprawę, w innych, takich jak Bośnia i Hercegowina, prawa podstawowe, w tym wolność religijna, były nadal zagrożone z powodu głębokich rys społecznych, napięć etnicznych i religijnych oraz niestabilności politycznej. W Kosowie, rosnący trend fundamentalistycznych wpływów politycznych i religijnych, a także wsparcie finansowe ze strony zagranicznych państw muzułmańskich, takich jak Arabia Saudyjska i Turcja,¹⁵⁴ w połączeniu z samozwańczym statusem kraju jako „obroncy islamu na Bałkanach”, grozi przekształceniem zorientowanego na Europę, tolerancyjnego społeczeństwa muzułmańskiego w przystań dla ekstremizmu.

Podczas gdy w większości państw sytuacja pozostała pozostawała stabilna, trzeba zwrócić uwagę na odradzający się lub rosnący antysemityzm, który jest niepokojącym trendem w niektórych krajach Europy Zachodniej, a także w USA i Kanadzie. Ponadto, wiele z tych krajów doświadczyło głośnych ataków i aktów wandalizmu na miejsca kultu, w tym kościoły, synagogi i meczety. Kilka rządów uchwaliło lub rozważyło uchwalenie ustawodawstwa, aby bezpośrednio zająć się „ekstremizmem religijnym” lub „separatyzmem” (**zob. sprawozdania krajowe**).

W swoim przemówieniu do OBWE w grudniu 2020 r., arcybiskup Paul R. Gallagher wyraził „poważne zaniepokojenie Stolicy Apostolskiej rosnącą liczbą ataków terrorystycznych, przestępstw z nienawiści i innych przejawów nietolerancji skierowanych przeciwko osobom, miejscom kultu, cmentarzom i miejscom religijnym na całym obszarze OBWE i poza nim”.¹⁵⁵ „Fakt, że wiele z tych aktów przemocy zostało popełnionych przeciwko wierzącym, gdy zbierają się, aby modlić się w swoich miejscach kultu, czyni je szczególnie haniebnymi: oazy spokoju i pogody ducha szybko stają się komorami egzekucyjnymi, gdy bezbronni dzieci, kobiety i mężczyźni tracą życie tylko za to, że zebrawali się, aby praktykować swoją religię”¹⁵⁶ - powiedział Gallagher.

Jak odnotowano w wielu sprawozdaniach, w wielu krajach Unii Europejskiej i w Kanadzie nowe normy kulturowe zapisane w prawie (tj. przepisy dotyczące mowy nienawiści, usuwania publicznych symboli lub znaków religijnych oraz przepisy dotyczące równości), a także prawny obowiązek przestrzegania tych przepisów, wchodzi w głęboki konflikt z prawem do wolności sumienia i wyznania.

„Uprzejme prześladowanie”: represje pod przykrywką postępu

Ellen Kryger Fantini, JD

W homilii z kwietnia 2016 roku papież Franciszek stwierdził, że istnieją dwa rodzaje prześladowań chrześcijan. Pierwszym z nich jest jawna przemoc wobec chrześcijan, taka jak celowe zamachy bombowe na kościoły (np. w Niedzielę Wielkanocną na Sri Lance w 2019 roku). Drugą formą jest to, co papież Franciszek określił jako „uprzejme prześladowanie ... przebrane za kulturę, przebrane za nowoczesność, przebrane za postęp”. Jego wymowa, powiedział Ojciec Święty, jest taka: „Jeśli tego nie zrobisz, zostaniesz ukarany: stracisz pracę i wiele innych rzeczy, albo zostaniesz odsunięty na bok”.¹⁵⁷

Pierwszy rodzaj, czyli brutalne prześladowanie popełniane wobec wyznawców wielu religii, jest dobrze udokumentowany w tym raporcie i w innych publikacjach. Drugi, „uprzejme prześladowanie”, również stosowane wobec wielu grup wyznaniowych w krajach rozwijających się i rozwiniętych, obejmuje ingerencję w wolność sumienia, wypowiedzi i stowarzyszania się, odmowę możliwości ubiegania się o niektóre miejsca pracy i udziału w programach edukacyjnych, a także ograniczenie dostępu do instytucji wymiaru sprawiedliwości i usług prawnych, często w imię „nowych” lub sprzecznych praw. W 2018 r. abp Paul Gallagher, sekretarz ds. relacji z państwami Sekretariatu Stanu Stolicy Apostolskiej, wyraził zaniepokojenie „radykalnie indywidualistyczną interpretacją niektórych norm prawnych i afirmacją tzw. „nowych norm kulturowych”.¹⁵⁸

Np. w kilku krajach regionu OBWE prawo do sprzeciwu sumienia ze względów religijnych dla pracowników służby zdrowia i farmaceutów, nie jest już w znaczący sposób chronione przez nowe regulacje. W październiku 2019 roku papieżowi Franciszkowi została przedstawiona wielowyznaniowa deklaracja przeciwko eutanazji i samobójstwu wspomaganemu przez lekarzy, podpisana przez przedstawicieli wspólnot katolickich, prawosławnych, muzułmańskich i żydowskich. Celem deklaracji było „przedstawienie stanowisk wyznań monoteistycznych dotyczących „wartości i praktyk istotnych dla umierającego pacjenta” oraz potwierdzenie, że „żaden pracownik służby zdrowia nie powinien być przymuszany lub naciskany, aby bezpośrednio lub pośrednio pomagał w świadomej i celowej śmierci pacjenta poprzez wspomaganie

samobójstwo lub jakąkolwiek formę eutanazji, zwłaszcza gdy jest to sprzeczne z przekonaniem religijnymi świadczeniodawcy” i w tej sytuacji - sprzeciw sumienia „powinien być respektowany”.¹⁵⁹

W kilku krajach zagrożone są również przepisy dotyczące prawa grup religijnych do prowadzenia własnych szkół zgodnie z ich własnym etosem.¹⁶⁰ Ponadto coraz częściej odmawia się absolwentom poszczególnych uczelni wyznaniowych dostępu do niektórych zawodów.¹⁶¹ Rodzice różnych wyznań nadal protestują przeciwko polityce nakazującej nauczanie ich dzieci określonych przedmiotów, takich jak edukacja seksualna, które są sprzeczne z zasadami ich religii.¹⁶²

Być może jednak jedna z najbardziej niepokojących zmian prawnych dotyczy prawodawstwa w zakresie „równości” lub przestępstw z nienawiści. Przepisy te uznawałyby za przestępstwo czyny, które można by przedstawić jako przyczyniające się do „podsycania nienawiści”. Na przykład, wyrażanie przekonań zgodnych z religią i moralnym nauczaniem różnych wyznań, w tym judaizmu, islamu i chrześcijaństwa - nawet w miejscach prywatnych - mogłoby zostać uznane za „podsycanie nienawiści”.¹⁶³ Rozszerzenie definicji „nienawiści” stanowiłoby poważne zagrożenie dla sensownego korzystania - wraz z wolnością wypowiedzi - z podstawowego prawa do wolności religijnej.

Niezrozumienie właściwej roli religii - i zakresu jej praktykowania przez jednostki w przestrzeni publicznej - „nadal przyczynia się do powstawania nastrojów i przejawów nietolerancji i dyskryminacji wobec chrześcijan, co można by określić mianem „ostatniego dopuszczalnego uprzedzenia” w wielu społeczeństwach” - powiedział abp Gallagher.¹⁶⁴

Jak stwierdza papież Franciszek, to redukcjonistyczne podejście do rozumienia wolności religijnej dąży do zepchnięcia religii „w cichą ciemność sumienia jednostki lub releguje ją do zamkniętych pomieszczeń kościołów, synagog lub meczetów”. Stanowi to radykalną interpretację znaczenia „świeckości” ze strony rządu, którego tak rozumianym obowiązkiem jest utrzymanie otwartej przestrzeni publicznej dla wszystkich religii lub dla żadnej.

Protesty katolickiego zakonu Matych Sióstr Ubogich, które zajmują się opieką nad chorymi i umierającymi, przeciwko obowiązkowemu ubezpieczeniu zdrowotnemu oferowanemu przez pracodawcę, obejmującemu usługi antykoncepcyjne (w tym leki wywołujące aborcję).

©Becket Fund photo/courtesy of the Little Sisters of the Poor

PRZEGLĄD REGIONU

Ameryka Łacińska i Karaiby

Paulina Eyzaguirre

Ameryka Łacińska i region Karaibów obejmuje 33 kraje, których populacja szacowana jest na ponad 657 milionów, a średnia wieku wynosi tam 31 lat.¹⁶⁵ Narody te mają podobne dziedzictwo historyczne i kulturowe, a nieco poniżej 60% ludności określa się jako katolicy.¹⁶⁶ W większości krajów regionu dominuje demokracja, a połowa z nich (17) przeprowadziła wybory w latach 2018-2020. Kilka krajów Ameryki Łacińskiej jest jednak pograżonych w kryzysie społeczno-politycznym, który pogłębia przemoc, brak praworządności, handel narkotykami, korupcja i, co gorsza, pandemia COVID-19. W związku z tym region ten wciąż stanowi znaczące źródło migrantów poszukujących lepszego życia, głównie w USA.

Przewaga chrześcijaństwa w Ameryce Łacińskiej i na Karaibach nie gwarantuje poszanowania wolności religijnej. W okresie objętym badaniem afro-brazylijskie grupy religijne zgłaszały przypadki nietolerancji religijnej, podczas gdy w Argentynie celem nietolerancji i prześladowań była społeczność żydowska (**zob. sprawozdania krajowe**). Jednak chrześcijańska większość jest nadal grupą wyznaniową najbardziej dotkniętą przemocą, która manifestuje się w formie ataków na przywódców religijnych¹⁶⁷, miejsca kultu, cmentarze, pomniki i symbole religijne. Wynika to z faktu, że chrześcijaństwo¹⁶⁸ broni uciśnionych, jak również z

publicznego wyrażania sprzeciwu lub krytyki wobec działań podmiotów państwowych i niepaństwowych.

Wrogość wobec organizacji religijnych

Jak wynika z sprawozdań krajowych, największe naruszenia wolności religijnej miały miejsce w krajach o wątpliwej reputacji w zakresie poszanowania praw człowieka i demokracji, w tym na Kubie, w Nikaragui i Wenezueli. Rządy te wyrażały wrogość i niechęć wobec Kościołów chrześcijańskich - zarówno katolickich, jak i niekatolickich, których przywódcy religijni piętnowali korupcję oraz politykę społeczną i polityczną rozumianą jako szkodliwą dla dobra wspólnego. Wrogość państwa przejawiała się konkretnie poprzez użycie siły, w tym: zakłócanie uroczystości religijnych; zastraszanie wiernych bojowym rozmieszczeniem policji wokół kościołów i procesji - przy jednoczesnym wyraźnym braku ochrony policyjnej, gdy tłumy atakowały i dewastowały miejsca kultu; groźby pod adresem przywódców religijnych i wiernych; anulowanie wiz dla pracowników kościelnych będących cudzoziemcami; nieprzejrzyste procesy rejestracji grup religijnych.

Brak praworządności i wynikający z niego wpływ na wolność religijną był najbardziej widoczny w Meksyku, gdzie uzbrojone gangi dopuszczały się przemocy wo-

bec ludności cywilnej w kontrolowanych przez siebie przestępczych obszarach, takich jak: handel narkotykami, handel ludźmi, spory o ziemię, korupcja, wymuszenia i odwet. Obrażenia i śmierć zadawano nie tylko ofiarom tych przestępstw, ale także tym, którzy inspirowani swoimi przekonaniem religijnymi, starali się chronić prawa uciśnionych. Jak wskazano w raporcie z Meksyku, nadal zdarzały się uprowadzenia i zabójstwa księży, którzy ginęli za wypełnianie obowiązków duszpasterskich, za próbę ochrony swoich wspólnot lub za wystąpienie przeciwko działaniom przestępczości zorganizowanej. Na przykład w stanie Chiapas Kościół katolicki zgłosił telefoniczne groźby śmierci skierowane przez domniemanych członków grupy przemytniczej Cártel de Jalisco Nueva Generación względem księdza, jego krewnych i wiernych. Podejrzani domagali się, aby Kościół uznał ich za panów tego terytorium w zamian za utrzymanie pokoju.¹⁶⁹

W omawianym okresie zamordowano ośmiu księży w pięciu krajach: Hondurasie, Nikaragui, Salwadorze, Meksyku i Peru. Śledztwa są nadal w toku (**zob. sprawozdania krajowe**).

Nasilające się ataki na miejsca kultu, wizerunki i symbole religijne

Ataki na miejsca kultu, pomniki i symbole religijne odnotowano w Argentynie, Brazylii, Kolumbii, Gwatemali, Hondurasie, Meksyku, Nikaragui i Wenezueli (**zob. sprawozdania krajowe**). Motywacją wandalii była głównie ideologiczna, ale ważnym wspólnym mianownikiem była postawa rządów, które w większości przypadków pozwalały na ataki podczas publicznych demonstracji, a następnie nie ścigały sprawców.¹⁷⁰ Graffiti na budynkach, samochodach i pomnikach zawierały hasła popierające aborcję, małżeństwa homoseksualne, parady gejowskie, a także potępiające przemoc wobec kobiet i nadużycia seksualne ze strony duchownych.¹⁷¹

Przyspieszenie sekularyzacji

W kilku krajach narastała debata na temat roli sekularyzmu, tego, co oznacza świeckie państwo, oraz przestrzeni przyznanej wolności religijnej w sferze publicznej. W tym dyskursie społecznym pewne grupy przedstawiały prawo do wolności religijnej jako sprzeciwiające się świeckiemu charakterowi rządu. Przeciwstawiano temu argumenty, że sekularyzacja nie zwalnia rządów z zagwarantowania prawa jednostki do wiary lub jej braku oraz do uporządkowania swojego życia publicznego zgodnie z własnymi przekonaniem.

Autorytatywny głos Kościoła katolickiego został w pewien sposób wyciszony w tych debatach w wyniku ujawnionych przestępstw związanych z nadużyciami seksualnymi, jak również jego niezdecydowanej i spóźnionej reakcji na uznanie nadużyć i rekompensatę.

Migracja

Od początku kryzysu politycznego i gospodarczego w 2015 r. z samej Wenezueli wyemigrowało ponad 4,8 mln osób.¹⁷² Podobnie, choć nie w takim stopniu, migranci coraz częściej masowo opuszczali, doświadczające porównywalnych kryzysów, takie kraje jak Gwatemala, Salwador, Honduras, Nikaragua i Haiti (**zob. sprawozdania krajowe**). Znaczących wewnętrznych migracji doświadczył też Meksyk, ponieważ mieszkańcy wsi uciekali przed przemocą ze strony zorganizowanych grup przestępczych. Przed wyzwaniem zintegrowania migrantów wyznających inne religie z tym, co wcześniej było mniej lub bardziej homogenicznym społeczeństwem, stanęły również narody sąsiednie. Na przykład, jak wynika z raportu krajowego dotyczącego Chile, w ciągu kilku lat podwoiła się liczba grup religijnych z Haiti, które pojawiły się wraz z przybyciem migrantów.¹⁷³

Pandemia COVID-19

Na sytuację w regionie znacząco wpłynęła pandemia COVID-19. Raporty krajowe wskazują, że ograniczenia nałożone na ludność zasadniczo były przestrzegane, a przywódcy religijni współpracowali z rządami, aby przekonać wiernych do respektowania przepisów. W niektórych przypadkach władze religijne były wręcz postrzegane jako surowsze od służby zdrowia i były za to krytykowane. Godny uwagi jest przypadek Urugwaju, gdzie władze, zamiast jednostronnie narzucać ograniczenia, zwróciły się do różnych wspólnot religijnych, aby skoordynować jednolite podejście.¹⁷⁴ Wspólnoty religijne przyczyniły się również do powstrzymania pandemii, udostępniając prowadzone przez siebie obiekty służby zdrowia, takie jak szpitale i kliniki oraz budynki, w których można było zapewnić schronienie i posiłki bezdomnym.

Pozytywne aspekty

W sześciu krajach - Brazylii, Chile, Kostaryce, Hondurasie, Jamajce i Kolumbii - prawo do wolności religijnej uzyskało dodatkową ochronę dzięki orzeczenictwu sądów wyższej instancji (**zob. sprawozdania krajowe**). Uznając pozytywną rolę wiary w czasach kryzysu, w kilku państwach, w tym wielu na Karaibach, utrzymać tradycyjne ludowe wydarzenia religijne, aczkolwiek z pewnymi ograniczeniami wynikającymi z pandemii.

STUDIUM PRZYPADKU

Chile: Podpalenia kościołów

19 października 2020 r. w Santiago de Chile splądrowano i spalono dwa kościoły - zabytkowy kościół św. Franciszka Borja i kościół Wniebowzięcia NMP. Grupa zakapturzonych manifestantów krzychała: „Niech się wali, niech się wali!”, podczas gdy kopuła kościoła Wniebowzięcia, znanego jako „parafia artystów”, była trawiona przez ogień.¹⁷⁵

Ataki na zabytkowe kościoły miały miejsce w pierwszą rocznicę szeroko rozumianych protestów antyrządowych. Znane jako Estallido Social lub Social Outbreak, demonstracje wybuchły początkowo 7 października 2019 r. jako protest studentów sprzeciwiających się podwyżce opłat za przejazd stołecznym metrem. Protesty jednak szybko przekształciły się w otwarcie rewolucyjną krytykę rządu w sferach społecznej i gospodarczej.¹⁷⁶ W szczytowym momencie na ulice wyszło ponad milion osób.¹⁷⁷

Początkowo pokojowe konfrontacje przerodziły się w zamieszki i akty wandalizmu wymierzone w instytucje rządowe, m.in. zniszczona została stacja metra Metro Santiago. W zamieszkach zginęło 30 osób, a ponad 3 000 zostało rannych. 19 października 2019 roku prezydent Chile, Sebastián Piñera ogłosił stan wyjątkowy, rozmieszczając wojsko w całej stolicy.¹⁷⁸

Nasilone niezadowolenie społeczne było odczuwalne przez ponad trzy miesiące, później zelżało, sprowadzając się do sporadycznych protestów na terenie całego kraju. To właśnie podczas tych demonstracji, między październikiem 2019 a październikiem 2020 roku, pojawiły się relacje o niszczeniu kościołów. Ostatecznie 59 kościołów (53 katolickie i sześć ewangelickich) zostało zdewastowanych i uszkodzonych w ośmiu miastach Chile.¹⁷⁹

Do aktów przemocy należały podpalenia, grabieże, beczeszczenie Najświętszego Sakramentu, zakłócanie nabożeństw oraz uszkodzenia drzwi i bram kościelnych. Zdarzało się, że ławki kościelne i figury religijne były wykorzystywane do budowania barykad, a kamienie wrzucane były przez witraże.¹⁸⁰

Chociaż władze chilijskie potępiły te akty, to mimo apeli Kościoła o śledztwo (w niektórych przypadkach sprawcy byli znani)¹⁸¹ nie wszczęto kompleksowego oficjalnego dochodzenia.¹⁸²

Protestujący podpalili ambonę kościoła San Francisco de Borja w rok po rozpoczęciu antyrządowych protestów w Santiago, Chile, 18 października 2020 r.

©Picture Alliance/AP Photo/Esteban Felix

studium przypadku

COVID-19: wpływ na wolność religijną na całym świecie

Maria Lozano

„Konieczność powstrzymania rozprzestrzeniania się wirusa miała również wpływ na szereg podstawowych wolności, w tym na wolność religijną, ograniczając kult publiczny oraz działalność edukacyjną i charytatywną wspólnot wyznaniowych. Należy jednak uznać, że religia jest podstawowym aspektem osoby ludzkiej i społeczeństwa i nie można jej wyeliminować. Nawet gdy szukamy sposobów ochrony życia ludzkiego przed rozprzestrzenianiem się wirusa, nie możemy postrzegać duchowego i moralnego wymiaru osoby ludzkiej jako mniej ważnego niż zdrowie fizyczne.”¹⁸³

Papież Franciszek

Żadne wydarzenie we współczesnej historii nie wpłynęło na życie ludności świata w tak znaczący i powszechny sposób jak pandemia COVID-19. Bez względu na rasę, kolor skóry czy wyznanie, pandemia zdewastowała strukturę zdrowia publicznego i wstrząsnęła tradycyjnymi kanałami w gospodarce światowej, jak również w zarządzaniu, często z głębokimi konsekwencjami dla praw człowieka, w tym dla wolności religijnej. Wirus nie tylko ujawnił ukryte słabości społeczne, ale w wielu częściach świata pogłębił istniejące problemy wynikające z ubóstwa, korupcji i wrażliwych struktur państwowych.

Kilka rządów afrykańskich, przytłoczonych wyzwaniem związanym z szalejącą pandemią, przesunęło siły wojskowe i siły bezpieczeństwa, aby wesprzeć potrzeby opieki zdrowotnej.¹⁸⁴ Szczególnie w pierwszych miesiącach grupy terrorystyczne i dżihadysty wykorzystali rozproszoną uwagę rządu do nasilenia brutalnych ataków i umocnienia zdobyczy terytorialnych.¹⁸⁵ Pandemia została również wykorzystana przez grupy ekstremistów do rekrutacji nowych członków. Liczne internetowe publikacje propagandowe Al-Kaidy, Daesh (Państwa Islamskiego) i Boko Haram¹⁸⁶ opisywały COVID-19 jako karę boską dla „dekadentycznego Zachodu”, obiecywały odporność na wirusa i zapewniały dżihadystom miejsce w raju.¹⁸⁷ W całym regionie Sahelu¹⁸⁸, od Mali po Burkina Faso¹⁸⁹, od Nigru po Nigerię, a także w regionie Cabo Delgado w północnym Mozambiku, islamisci przegrupowali się, dobroili i wzmocnili istniejące - lub stworzyli nowe - struktury i sojusze.

Państwa również skorzystały z zamieszania. Szczególnie autorytarne reżimy, na przykład Chiny, wyko-

rzystały epidemię do nałożenia większych ograniczeń na praktykowanie religii i zamknięcia stron internetowych, na których transmitowane są nabożeństwa.¹⁹⁰

Pandemia COVID-19 spowodowała nie tylko globalny kryzys zdrowotny, ale także ogólnoswiatową recesję gospodarczą. Strach i niepewność co do zakażenia, a także frustracja z powodu powtarzających się *lock-down’ów*, wywołały niepokoje społeczne, skłaniając wielu do poszukiwania, zwłaszcza w mediach społecznościowych, kozłów ofiarnych, rasowych lub religijnych i atakowania ich. W Internecie mnożyły się teorie spiskowe twierdzące, że Żydzi spowodowali wybuch epidemii¹⁹¹, w Indiach zarzuty kierowano przeciwko mniejszościom muzułmańskim¹⁹², a w kilku krajach, takich jak Chiny¹⁹³, Niger¹⁹⁴, Turcja¹⁹⁵ i Egipt, winą za pandemię obarczano chrześcijan.¹⁹⁶ Istniejące wcześniej uprzedzenia społeczne wobec społeczności religijnych doprowadziły również do nasilenia dyskryminacji poprzez odmowę dostępu do żywności i pomocy medycznej - na przykład w Pakistanie muzułmańskie organizacje charytatywne „odmówiły pomocy żywnościowej i zestawów medycznych chrześcijanom i członkom grup mniejszościowych”¹⁹⁷.

Z drugiej jednak strony znane są przykłady, w których grupy religijne wspierały się nawzajem. W Kamerunie tysiące muzułmanów przyłączyło się do chrześcijan, aby w Boże Narodzenie modlić się o pokój i zakończenie pandemii.¹⁹⁸ W Bangladeszu, gdzie ze względu na obawy przed zakażeniem mniejszości wyznaniowe nie mogły odprawić pogrzebów dla członków swoich rodzin, islamska organizacja charytatywna pochowała nie tylko muzułmańskie, ale także hinduskie i chrześcijańskie ofiary COVID-19.¹⁹⁹ Na Cyprze, gdzie ograniczenia graniczne uniemożliwiły chrześcijanom i muzułmanom odwiedzenie swoich miejsc kultu religijnego, kilku muzułmanów turecko-cypryjskich modliło się przy grobie Barnaby Apostoła, patrona Cypru, w geście dobrej woli i szacunku dla chrześcijan, którzy nie mogli go odwiedzić.²⁰⁰ Wreszcie, mówiąc o przypadku pozytywnej reakcji państwa, komunistyczny rząd Kuby zezwolił na transmisję Drogi Krzyżowej z papieżem Franciszkiem i Liturgii Wielkanocnych po raz pierwszy w telewizji państwowej.²⁰¹

Reakcje rządów na nagły kryzys głęboko naruszyły podstawowe prawa człowieka, w tym wolność zgromadzeń i wolność religijną, prowokując dyskusje na

temat konsekwencji podjętych decyzji politycznych. Trudność w ocenie, w jakim stopniu prawo do wolności religijnej zostało powszechnie zagrożone, wynika z faktu, że każdy kraj, a w niektórych przypadkach każdy region, zareagował inaczej na to globalne wydarzenie.

Oczywistym jest, że ludzkość stanęła w obliczu nieprzewidywalnej sytuacji kryzysowej, a światowi przywódcy zostali wezwani do podjęcia nadzwyczajnych środków, improwizując z niesprawdzonym ustawodawstwem w miarę pogarszania się sytuacji. Jednakże jasne jest również, że miały miejsce przypadki nadużyć i ataków na wolność religijną, częściowo z powodu nieproporcjonalnego stosowania ograniczeń w odniesieniu do działalności religijnej i działalności gospodarczej, a także agresywności policji i wojska w reagowaniu na naruszenia ograniczeń związanych z praktykami religijnymi.

Przykładem nieproporcjonalności były regulacje porównawcze w niektórych stanach USA²⁰² i Hiszpanii²⁰³,

gdzie uczestnictwo w nabożeństwach religijnych było bardzo ograniczone, podczas gdy miejsca prowadzenia działalności gospodarczej lub rekreacyjnej były otwarte dla znacznie większej liczby uczestników. Co więcej, mimo odwołań sądowych, w niektórych przypadkach nie zmieniano przepisów i nie podawano powodów takich decyzji (**zob. sprawozdania krajowe**). Jeśli chodzi o przykłady agresywnych reakcji w zakresie bezpieczeństwa, do incydentów dochodziło, gdy ograniczenia dotyczące uczestnictwa w ceremoniach religijnych lub miejscach kultu nie były jasne. Niejasność prawna powodowała praktyczną niepewność, co prowadziło do nieadekwatnie ostrych reakcji sił bezpieczeństwa.

Pandemia COVID-19 zapoczątkowała na całym świecie ważną debatę na temat podstawowych praw człowieka, w tym prawa do wolności religijnej, implikacji zbyt daleko posuniętego ustawodawstwa oraz tego, czy w niektórych przypadkach agresywnie świeckie rządy są w stanie odpowiednio rozeznaczyć znaczenie tych praw.

Kościół katolicki, Londyn, Wielka Brytania, listopad 2020 r.

Globalne tendencje w zakresie wolności religijnej

Prześladowania, przestępstwa z nienawiści i przemoc motywowana religijnie.

Dyskryminacja, przestępstwa z nienawiści i przemoc motywowana religijnie.

↑ Poprawa od 2018 r.
 ↓ Pogorszenie od 2018 r.
 — Brak zmian od 2018 r.

Kraj	Kategoria / Tendencja	Główny powód prześladowań / dyskryminacji
Afganistan	↓	Ekstremizm islamski
Bangladesz	↓	Autorytarne rządy
Burkina Faso	↓	Ekstremizm islamski
Kamerun	↓	Ekstremizm islamski
Czad	↓	Ekstremizm islamski
Chiny	↓	Autorytarne rządy
Komory	↓	Autorytarne rządy i ekstremizm islamski
Demokratyczna Re-publika Konga	↓	Ekstremizm islamski
Erytrea	↓	Autorytarne rządy
Indie	↓	Nacjonalizm etniczno-religijny
Iran	↓	Autorytarne rządy
Korea Północna	↓	Autorytarne rządy
Libia	↓	Autorytarne rządy i ekstremizm islamski
Malezja	↓	Autorytarne rządy i ekstremizm islamski
Malediwy	↓	Autorytarne rządy i ekstremizm islamski
Mali	↓	Ekstremizm islamski
Mozambik	↓	Ekstremizm islamski
Myanmar	↓	Autorytarne rządy
Niger	↓	Ekstremizm islamski
Nigeria	↓	Ekstremizm islamski
Pakistan	↑	Autorytarne rządy i nacjonalizm etniczno-religijny
Arabia Saudyjska	↓	Autorytarne rządy
Somalia	↓	Ekstremizm islamski
Sri Lanka	↓	Nacjonalizm etniczno-religijny
Turkmenistan	↓	Autorytarne rządy
Jemen	↓	Autorytarne rządy i ekstremizm islamski
Algieria	↓	Autorytarne rządy
Azerbejdżan	↓	Autorytarne rządy
Bahrajn	—	Autorytarne rządy
Brunei	↓	Autorytarne rządy
Kuba	↑	Autorytarne rządy
Dżibuti	↓	Autorytarne rządy
Egipt	↑	Autorytarne rządy i ekstremizm islamski
Etiopia	↓	Autorytarne rządy i ekstremizm islamski
Indonezja	↑	Ekstremizm islamski
Irak	↑	Ekstremizm islamski
Jordania	↓	Autorytarne rządy i ekstremizm islamski
Kazachstan	—	Autorytarne rządy
Kuwejt	↓	Autorytarne rządy
Kirgistan	↓	Autorytarne rządy
Laos	—	Autorytarne rządy

Kraj	Kategoria / Tendencja	Główny powód prześladowań / dyskryminacji
Madagaskar	↓	Ekstremizm islamski
Mauretania	↓	Ekstremizm islamski
Mauritius	↓	Ekstremizm islamski
Maroko	↑	Autorytarne rządy
Nepal	↓	Nacjonalizm etniczno-religijny
Nikaragua	↓	Autorytarne rządy
Oman	↓	Autorytarne rządy
Palestyna i Gaza	↑	Autorytarne rządy
Katar	—	Autorytarne rządy
Singapur	↓	Autorytarne rządy
Sudan	↑	Autorytarne rządy
Syria	↑	Ekstremizm islamski
Tadżykistan	↓	Autorytarne rządy
Tanzania	↓	Autorytarne rządy i ekstremizm islamski
Tajlandia	↓	Autorytarne rządy
Tunezja	↓	Autorytarne rządy
Turcja	↓	Autorytarne rządy
Zjednoczone Emiraty Arabskie	↓	Autorytarne rządy
Uzbekistan	↑	Autorytarne rządy
Wenezuela	↓	Autorytarne rządy
Wietnam	↓	Autorytarne rządy

Kraje „obserwowane”: Kraje, w których zaobserwowano nowo pojawiające się czynniki budzące niepokój, mogące potencjalnie spowodować zasadnicze załamanie wolności religii. Należą do nich środki prawne skierowane przeciwko aspektom wolności religijnej, rosnące przypadki przestępstw z nienawiści i sporadyczne przypadki przemocy motywowanej religijnie.

AFRYKA WSCHODNIA I ZACHODNIA	AMERYKA ŁACIŃSKA I KARAIBY	BLISKI WSCHÓD I AFRYKA PÓŁNOCNA
Republika Południowej Afryki	Chile	Izrael
Gambia	Gwatemala	Liban
Gwinea Konakry	Haiti	KRAJE OBWE
Kenia	Honduras	Białoruś
Liberia	Meksyk	Rosja
Republika Środkowoafrykańska	AZJA	Ukraina
Rwanda	Bhutan	
Sudan Południowy	Kambodża	
Togo	Filipiny	
Uganda		
Wybrzeże Kości Słoniowej		

Wszystkie inne kraje są niesklasyfikowane.

WYJAŚNIENIA:

Okres objęty przeglądem: od sierpnia 2018 r. do listopada 2020 r. (włącznie). Aby zapoznać się z raportami poszczególnych krajów, odwiedź stronę <https://acninternational.org/religiousfreedomreport>. Oceniając skalę prześladowań grup religijnych, Komitet Redakcyjny i redaktorzy regionalni wzięli pod uwagę czynniki opisane w części „Metodologia i definicje”. PKWP przyznaje, że jakościowy charakter kategoryzacji oznacza, że taka analiza z konieczności zawiera element subiektywny.

Kraje naruszające Wolność Religijną

AMERYKA ŁACIŃSKA i Karaiby

strony: 40-41

Kuba ↑
Nikaragua ↓
Wenezuela ↓

Kraje OBWE

strony: 35-37

Uzbekistan ↑
Turkmenistan ↓
Azerbejdżan ↓
Turcja ↓
Irak ↓
Kazachstan —
Kirgistan ↓
Tadżykistan ↓
Korea Północna ↓
Chiny ↓
Afganistan ↓
Pakistan ↑
Bangladesz ↓
Wietnam ↓
Indie ↓
Nepal ↓
Zjednoczone Emiraty Arabskie ↓
Oman ↓
Arabia Saudyjska ↓
Jemen ↓
Dżibuti ↓
Somalia ↓
Etiopia ↓
Sudan ↑
Egipt ↑
Libia ↓
Czad ↓
Nigeria ↓
Niger ↓
Mali ↓
Sri Lanka ↓
Tajlandia ↓
Laos —
Brunei ↓
Malezja ↓
Indonezja ↑
Singapur ↓
Mauritius ↓
Madagaskar ↓
Mozambik ↓
Tanzania ↓
Komory ↓

AFRYKA Wschodnia i Zachodnia

strony: 17-19

Mauretania ↓
Burkina Faso ↓
Kamerun ↓
Demokratyczna Republika Konga ↓

BLISKI WSCHÓD i Afryka Północna

strony: 30-32

AZJA Południowo-Wschodnia

strony: 26-27

AZJA Kontynentalna

strony: 22-23

■	Prześladowania, przestępstwa z nienawiści i przemoc motywowana religijnie.
■	Dyskryminacja, przestępstwa z nienawiści i przemoc motywowana religijnie.
↑	Poprawa od 2018 r.
↓	Pogorszenie od 2018 r.
—	Brak zmian od 2018 r.

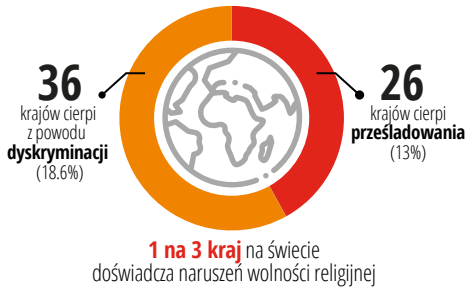

Aid to the
Church in Need

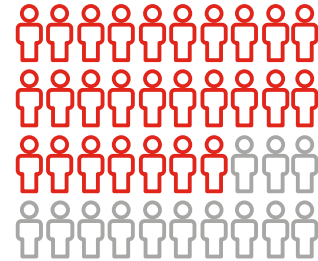
ACN INTERNATIONAL

WOLNOŚĆ RELIGIJNA NA ŚWIECIE RAPORT 2021

WOLNOŚĆ RELIGIJNA W 196 KRAJACH ŚWIATA
W **62 KRAJACH** DOCHODZI DO NARUSZEŃ
WOLNOŚCI RELIGIJNEJ (31.6%)

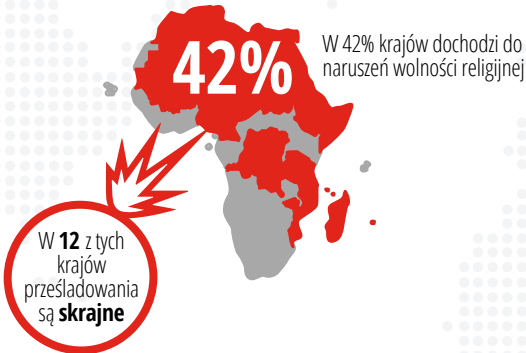

67% ludności świata
- **5.2 miliarda** - żyje w krajach*, w których dochodzi do poważnych naruszeń wolności religijnej

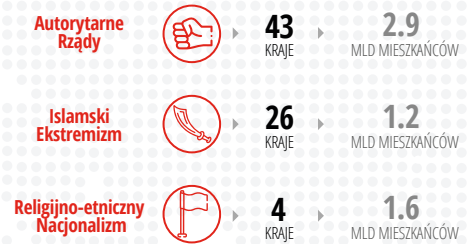

* W wielu z nich mniejszości religijne są najczęstszym celem ataków

NARUSZENIA W 23 Z 54 KRAJÓW AFRYKAŃSKICH

KTO NARUSZA WOLNOŚĆ RELIGIJNĄ?*

* Niektóre z tych krajów należą do więcej niż jednej grupy

W **30 krajach** od połowy 2018 roku **dokonywano zabójstw w aktach nienawiści na tle religijnym**

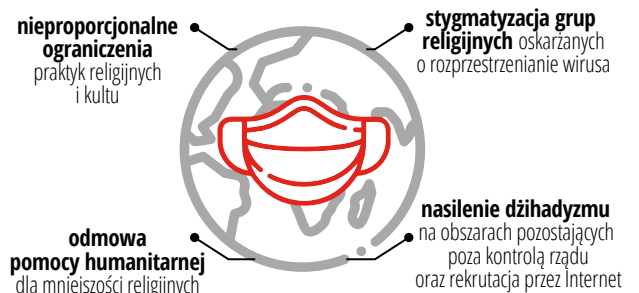
Zmiana religii lub wyrzeczenie się jej może mieć poważne prawne i/lub społeczne konsekwencje w

DŹIHADYZM DAŻY DO UTWORZENIA
TRANSKONTYNENTALNEGO "KALIFATU"

WPŁYW COVID-19 NA WOLNOŚĆ RELIGIJNĄ

Ź R Ó D Ł A

- 1 http://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/september/documents/papa-francesco_20150926_usa-liberta-religiosa.html
- 2 https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/messages/peace/documents/hf_ben-xvi_mes_20101208_xliv-world-day-peace.html
- 3 „Guide on Article 9 of the European Convention on Human Rights”, Updated 31 August 2020; https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_9_ENG.pdf
- 4 Tamże.
- 5 „Universal Declaration of Human Rights”, United Nations, 1948; <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
- 6 <https://www.theguardian.com/news/2018/aug/27/religion-why-is-faith-growing-and-what-happens-next>
- 7 “How transnational jihadist groups are exploiting local conflict dynamics in Western Africa”, Danish Institute for International Studies, 10th May 2020; <https://www.diiis.dk/en/research/how-transnational-jihadist-groups-are-exploiting-local-conflict-dynamics-in-western-africa>
- 8 “Threat from African Militant Islamist Groups Expanding, Diversifying”, Africa Center for Strategic Studies, 18th January 2020; <https://africacenter.org/spotlight/threat-from-african-militant-islamist-groups-expanding-diversifying/>
- 9 “Threat from African Militant Islamist Groups Expanding, Diversifying”, Africa Center for Strategic Studies, 18th January 2020; <https://africacenter.org/spotlight/threat-from-african-militant-islamist-groups-expanding-diversifying/>
- 10 Tamże.
- 11 T. Bowker, “Civilians reel as violence spins out of control in Mozambique”, Al Jazeera, 11th November 2020, <https://www.aljazeera.com/news/2020/11/11/want-the-war-to-stop-attacks-spread-in-mozambique> (accessed on 20th November 2020).
- 12 “How transnational jihadist groups are exploiting local conflict dynamics in Western Africa”, Danish Institute for International Studies, 10th May 2020; <https://www.diiis.dk/en/research/how-transnational-jihadist-groups-are-exploiting-local-conflict-dynamics-in-western-africa>
- 13 “In Africa’s Sahel, ‘places where Christians and Muslims live alongside one another are next target’ for Islamist terror”, ACN News, 27th February 2020; In Africa’s Sahel, ‘places where Christians and Muslims live alongside one another are next target’ for Islamist terror - Aid to the Church in Need - ACN United States
- 14 “Nigeria’s Katsina school abduction: Boko Haram says it took the students”, BBC News, 15th December 2020, <https://www.bbc.com/news/world-africa-55295701>
- 15 “Nigeria school abduction: Hundreds of girls released by gunmen”, BBC News, 3rd March 2021; <https://www.bbc.com/news/world-africa-56249626>
- 16 “Gunmen Attack School, Abduct Students, Others In Niger”, Live TV News, 17th February 2020; <https://www.channelstv.com/2021/02/17/gunmen-attack-niger-school-kill-one-student-abduct-others/>
- 17 “Hundreds of schoolgirls abducted in Nigeria, government official says”, CNN, 17th February 2021, <https://edition.cnn.com/2021/02/26/africa/schoolgirls-abducted-nigeria-intl/index.html>
- 18 “Nigeria school abduction: Hundreds of girls released by gunmen” op., cit.
- 19 “Nigeria’s school abductions: Why children are being targeted”, BBC News, 2nd March 2021; <https://www.bbc.com/news/world-africa-56212645>
- 20 Tamże.
- 21 “More Nigerian Schoolgirls Kidnapped while a Christian Pastor Pleads for His Life”, Family Research Council, 1st March 2021, <https://frcblog.com/2021/03/more-nigerian-schoolgirls-kidnapped-while-christian-pastor-pleads-his-life/>
- 22 Tamże.
- 23 “UNHCR outraged by attack on camp hosting displaced people in Cameroon, at least 18 people killed”, UNHCR Briefing, 4th August 2020; <https://www.unhcr.org/news/briefing/2020/8/5f291a704/unhcr-outraged-attack-camp-hosting-displaced-people-cameroon-18-people.html>
- 24 “20 peacekeepers wounded in Mali attack: UN”, EWN, 10th February 2021; <https://ewn.co.za/2021/02/10/20-peacekeepers-wounded-in-mali-attack-un>
- 25 “Islamic State claims its first Congo attack”, Reuters, 18th April 2019, <https://www.reuters.com/article/us-congo-security-idUSKCN1RU2KD> (accessed 2nd January 2020).
- 26 “Mayor of Mogadishu dies as result of al-Shabaab attack”, The Guardian, 1st August 2019; <https://www.theguardian.com/world/2019/aug/01/mayor-of-mogadishu-dies-as-result-of-al-shabaab-attack-somalia>
- 27 “Kenya Looks to Secure Border as Al-Shabab Launches Deadly Attacks”, VOA News, 16th January 2020; <https://www.voanews.com/africa/kenya-looks-secure-border-al-shabab-launches-deadly-attacks>
- 28 “Kivu, Africa’s Great Lakes battleground”, News24, 6th October 2018; <https://www.news24.com/news24/africa/news/kivu-africas-great-lakes-battleground-20181005>
- 29 “U.S. counterterrorism chief says Mozambique militants are Islamic State affiliate”, Reuters, 9th December 2020; <https://jp.reuters.com/article/ozatp-us-mozambique-insurgency-usa-idAFKBN28J0QL-OZATP>
- 30 Nonkululeko Nijilo, “Muslim army major at centre of hijab case wins interim relief”, Times Live, 7th August 2019, <https://www.timeslive.co.za/news/south-africa/2019-08-07-muslim-army-major-at-centre-of-hijab-case-wins-interim-relief/> (accessed 23rd October 2020).
- 31 “Sudan’s clerics voice outrage at violation of mosques”, Radio Dabanga, 17th February 2019, <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/sudan-s-clerics-voice-outrage-at-violation-of-mosques> (accessed 9th November 2020).
- 32 “Christian man in Uganda loses family to attack on home”, International Christian Concern, 3rd October 2019, <https://www.persecution.org/2019/10/03/christian-man-uganda-loses-family-attack-home/> (accessed 6th November 2020).
- 33 “Islamic State Stepping Up Attacks in Mozambique”, VOA News, 26th February 2020; <https://www.voanews.com/extremism-watch/islamic-state-stepping-attacks-mozambique>
- 34 Linda Bordini, “South Sudan leaders: ‘How can we not bring peace if the Pope pushes us to do so?’”, Vatican News, 14th January 2020, <https://www.vatican-news.va/en/world/news/2020-01/south-sudan-rome-declaration-pope-saint-egidio.html> (accessed 10th November 2020).
- 35 Philip Pulletta, “Pope kisses feet of South Sudan leaders, urging them to keep the peace”, Reuters, 11th April 2019, <https://www.reuters.com/article/us-pope-southsudan-idUSKCN1RN27G> (accessed 11th November 2020).
- 36 “Peace talks between the government and separatists in the bishop’s residence: the Church promotes dialogue and reconciliation”, Agenzia Fides, 20th July 2020, http://www.fides.org/en/news/68392-AFRICA_CAMEROON_Peace_talks_between_government_and_separatists_in_the_bishop_s_residence_the_Church_promotes_dialogue_and_reconciliation (accessed 27th October 2020).
- 37 “Cameroon: Survivors of Military Assault Await Justice”, Human Rights Watch, 26th February 2021; <https://www.hrw.org/news/2021/02/26/cameroon-survivors-military-assault-await-justice>
- 38 Office of International Religious Freedom, Burundi,” 2018 International Religious Freedom Report, U.S. Department of State, <https://www.state.gov/reports/2018-report-on-international-religious-freedom/burundi/> (accessed 20th October 2020).
- 39 “Kenya Catholics seek donations for Muslims during Christmas season”, CatholicPhilly, 17th December 2019; <https://catholicphilly.com/2019/12/news/world-news/kenya-catholics-seek-donations-for-muslims-during-christmas-season/>
- 40 “Nigeria’s Boko Haram pledges allegiance to Islamic State”, BBC News, 7th March 2015; <https://www.bbc.com/news/world-africa-31784538>
- 41 “Outlasting the Caliphate: The Evolution of the Islamic State Threat in Africa”, Combatting Terrorism Center, December 2020; <https://ctc.usma.edu/outlasting-the-caliphate-the-evolution-of-the-islamic-state-threat-in-africa/>
- 42 “Regional conflicts add to Somalia’s security concerns”, Institute for Security Studies, 17th December 2020; <https://reliefweb.int/report/somalia/regional-conflicts-add-somalia-s-security-concerns>
- 43 “Why now? Dismay as US considers troop pullout from Somalia”, AP News, 26th November 2020; <https://apnews.com/article/islamic-state-group-elections-africa-somalia-kenya-6fad3fe2b14858274daf34a29a78dbe7>
- 44 “Christmas message: minister apologizes to Sudan’s Christians for their suffering”, Radio Dabanga, 26th December 2019, <https://www.dabangasudan.org/en/all-news/article/christmas-message-minister-apologises-to-sudan-s-christians-for-their-suffering> (accessed 9th November 2020).
- 45 “By the Numbers: Cabo Delgado, October 2017-November 2020”, 10th November 2020, Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED); <https://acleddata.com/2020/11/10/cabo-ligado-weekly-2-8-november-2020/>
- 46 “With Village Beheadings, Islamic State Intensifies Attacks in Mozambique”, The New York Times, 11th November 2020. <https://www.nytimes.com/2020/11/11/world/middleeast/Mozambique-ISIS-beheading.html>
- 47 „Mozambique villagers ‚massacred’ by Islamists”, BBC News, 22nd April, 2020, <https://www.bbc.com/news/world-africa-52381507> (accessed 12th January 2020).

48 „Dozens killed in Mozambique for refusing to join terrorists”, DW News, 22nd April 2020; <https://www.dw.com/en/dozens-killed-in-mozambique-for-refusing-to-join-terrorists/a-53211140>

49 „Mozambique Insurgents Attack in Total’s LNG Concession Area”, Bloomberg News, 2nd January 2021; <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-01-02/mozambique-insurgents-attack-within-total-s-lng-concession-area>

50 „In 2018, Government Restrictions on Religion Reach Highest Level Globally in More Than a Decade”, Pew Research Center, 10th November, 2020; <https://www.pewforum.org/2020/11/10/in-2018-government-restrictions-on-religion-reach-highest-level-globally-in-more-than-a-decade/>

51 “China’s Repression of Uyghurs in Xinjiang”, Council on Foreign Relations, 1st March 2021, <https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-repression-uyghurs-xinjiang>

52 “India: Vigilante ‘cow protection’ groups attack minorities,” Human Rights Watch, 18th February 2019. <https://www.hrw.org/news/2019/02/18/india-vigilante-cow-protection-groups-attack-minorities>

53 “Government restrictions on religion around the world reached new record in 2018”, Pew Research Center, 10th November 2020; <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2020/11/10/government-restrictions-on-religion-around-the-world-reached-new-record-in-2018/>

54 “Nepalese party wants to refund the Hindu state. Concern for Christians”, AsiaNews, 28th February 2019; <http://www.asianews.it/news-en/Nepalese-party-wants-to-refund-the-Hindu-state.-Concern-for-Christians-46377.html>

55 “Genocide Against the Burmese Rohingya”, Hearing of the House Committee on Foreign Affairs on “Genocide Against Burmese Rohingya”, reliefweb, 16th July 2020; <https://reliefweb.int/report/myanmar/genocide-against-burmese-rohingya>

56 “Burmese military bombs village and kills seven civilians,” Christian Solidarity Worldwide (CSW), 9th April 2020, <https://www.csw.org.uk/2020/04/09/press/4614/article.htm>

57 “Sri Lanka attacks: What we know about the Easter bombings,” BBC News, 28th April 2019, <https://www.bbc.com/news/world-asia-48010697> (accessed 30th October 2020).

58 “Buddhist Militancy Rises Again in Sri Lanka”, by Alan Keenan, International Crisis Group, 7th March 2018; <https://www.crisisgroup.org/asia/south-asia/sri-lanka/buddhist-militancy-rises-again-sri-lanka>

59 “Buddhist nationalists claim victory in Sri Lankan election”, AP News, 27th November 2019; <https://apnews.com/article/bf051a4b2673484f8460131a7500b0ec60>

60 “Five dead after ‘terror attack’, explosion in China’s Xinjiang”, Radio Free Asia, 29th December 2016; <https://www.refworld.org/docid/58f9ca3013.html>

61 Paul Mozur and Aaron Krolik, “A Surveillance Net Blankets China’s Cities, Giving Police Vast Powers,” The New York Times, 17th December 2019; <https://www.nytimes.com/2019/12/17/technology/china-surveillance.html> (last accessed on 8th January 2021).

62 “China’s Smart Cities Development”, Research Report Prepared on Behalf of the U.S.-China Economic and Security Review Commission, SOSi, January 2020; https://www.uscc.gov/sites/default/files/China_Smart_Cities_Development.pdf

63 Kenneth Roth and Maya Wang, “Data Leviathan: China’s Burgeoning Surveillance State,” Human Rights Watch, 16th August 2019; <https://www.hrw.org/news/2019/08/16/data-leviathan-chinas-burgeoning-surveillance-state;> (last accessed on 8th January 2021).

64 “Night Images Reveal Many New Detention Sites in China’s Xinjiang Region”, by Chris Buckley and Austin Ramzy, New York Times, 24th September 2020; <https://www.nytimes.com/2020/09/24/world/asia/china-muslims-xinjiang-detention.html>

65 “We must keep up pressure on China over abuse of Turkic Muslims”, by Ellen Pearson, The Age, 20th July, 2019; <https://www.theage.com.au/world/asia/we-must-keep-up-pressure-on-china-over-abuse-of-turkic-muslims-20190719-p528w8.html> (last accessed on 8th January 2021).

66 “Eradicating Ideological Viruses, China’s Campaign of Repression Against Xinjiang’s Muslims”, Human Rights Watch, 9th September, 2018; <https://www.hrw.org/report/2018/09/09/eradicating-ideological-viruses/chinas-campaign-repression-against-xinjiangs> (last accessed on 8th January 2021).

67 “We must keep up pressure on China over abuse of Turkic Muslims”, The Age

68 “Eradicating Ideological Viruses, China’s Campaign of Repression Against Xinjiang’s Muslims”, Human Rights Watch, 9th September, 2018; <https://www.hrw.org/report/2018/09/09/eradicating-ideological-viruses/chinas-campaign-repression-against-xinjiangs> (last accessed on 8th January 2021).

69 “Facial Recognition Cameras Installed in State-Run Religious Venues”, by Yang Luguang, Bitter Winter, 24th October 2020; <https://bitterwinter.org/facial-recognition-cameras-installed-in-state-run-religious-venues> (last accessed on 8th January 2021).

70 “China: Draft Regulations Limit Sharing Religious Information Online”, 13th September 2018; <https://www.csw.org.uk/2018/09/13/press/4069/article.htm>

71 Tamže.

72 “The ‘Big Brother’ of religions: Beijing’s new database”, by Wang Zhicheng, AsiaNews, 10th February 2021; <http://www.asianews.it/news-en/The-‘Big-Brother’-of-religions:-Beijing%E2%80%99s-new-database-52311.html> (last accessed on 8th January 2021).

73 Tamže.

74 “China’s use of technology for religious oppression a ‘threat to all of us,’ warns Brownback”, The Christian Post, 25th August 2020; <https://www.christianpost.com/news/chinas-use-of-technology-for-religious-oppression-a-threat-to-all-of-us-warns-brownback.html> (last accessed on 8th January 2021).

75 Bradley Jardine, “China’s Surveillance State Has Eyes on Central Asia,” Foreign Policy, 15th November 2019; <https://foreignpolicy.com/2019/11/15/huawei-xinjiang-kazakhstan-uzbekistan-china-surveillance-state-eyes-central-asia/> (last accessed on 8th January 2021)

76 “From AI to facial recognition: how China is setting the rules in new tech”, James Kynge and Nian Liu, Financial Times, 7th October, 2020; <https://www.ft.com/content/188d86df-6e82-47eb-a134-2e1e45c777b6> (last accessed on 8th January 2021).

77 “Freedom of religion after the Catholic Herald,” Kairos Research Center, September 2014, <http://www.krisispraxis.com/wp-content/uploads/2014/09/Freedom-of-Religion-after-the-Catholic-Herald.pdf> (accessed 19th October 2020).

78 “Muslims ‘have the right to kill millions of French people’, Malaysia’s former PM says after church terror attack in Nice - as Scott Morrison slams ‘abhorrent’ comments”, Daily Mail, 29th October 2020; <https://www.dailymail.co.uk/news/article-8893671/Muslims-right-kill-millions-French-people-Malaysias-former-PM-says.html>

79 “Maldives: NGO closure shows repression hasn’t gone away”, Amnesty International, 5th November 2019; <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/11/maldives-ngo-closure-shows-repression-hasnt-gone-away/>

80 “Why hundreds of thousands of Muslims rallied against the Jakarta governor”, The Conversation, 9th November 2016; <https://theconversation.com/why-hundreds-of-thousands-of-muslims-rallied-against-the-jakarta-governor-68351>

81 “Ahok: Former Jakarta governor released early from prison”, BBC News, 24th January 2019; <https://www.bbc.com/news/world-asia-46982779>

82 “Brunei | Enforcement of Syariah Laws in Brunei Darussalam”, ZICO Law, 7th June 2019; <https://www.zicolaw.com/resources/alerts/brunei-enforcement-of-syariah-laws-in-brunei-darussalam/>

83 “Indonesian court rules in favor of religious freedom”, Christian Science Monitor, 7th November 2017; <https://www.csmonitor.com/World/Asia-Pacific/2017/11/07/Indonesian-court-rules-in-favor-of-religious-freedom>

84 “Pompeo Says China ‘Gravest Threat to Future of Religious Freedom””, VOA, 29th October 2020; <https://www.voanews.com/east-asia-pacific/pompeo-says-china-gravest-threat-future-religious-freedom>

85 “Christchurch shootings leave 50 people dead after attacks on mosques, as it happened”, ABC News, 15th March 2019; <https://www.abc.net.au/news/2019-03-15/christchurch-shooting-multiple-fatalities-mosque-new-zealand/10904416>

86 “Australia’s offshore detention is unlawful, says international criminal court prosecutor”, The Guardian, 15th February 2020; <https://www.theguardian.com/australia-news/2020/feb/15/australias-offshore-detention-is-unlawful-says-international-criminal-court-prosecutor>

87 “India election results 2019: Narendra Modi secures landslide win”, BBC News, 23rd May 2019; <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-48347081>

88 “Referring to concerns about the ‘Pakistaniization’ of the region of South Asia”, Dr. Farahnaz Ispahani, 18th July 2019; <https://twitter.com/RFInstitute/status/1151639626442035201>

89 “Cultural Diversity In Mena Countries”, Researchomatic; <https://www.researchomatic.com/cultural-diversity-in-mena-countries-181087.html#buytopicstep>

90 “MENA Countries 2021”; World Population Review; <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/mena-countries>

91 “What Percent of Muslims live in Arab countries?”, Answers; https://www.answers.com/Q/What_Percent_of_Muslims_live_in_Arab_countries

92 “Middle East and North Africa (MENA)”, Investopia, <https://www.investopedia.com/terms/m/middle-east-and-north-africa-mena.asp>

93 “Copts persuaded to drop charges against mob who attacked their church,” World Watch Monitor, 30th May 2018, <https://www.worldwatchmonitor.org/2018/05/copts-persuaded-to-drop-charges-against-mob-who-attacked-their-church/>

94 “Cardinal Zenari: Christians represent only 2% of the Syrian population”, Agenzia Fides, 28th January 2019; http://www.fides.org/en/news/65459-ASIA_SYRIA-Cardinal_Zenari_Christians_represent_only_2_of_the_Syrian_population

95 “Abu Bakr al-Baghdadi: IS leader ‘dead after US raid’ in Syria”, BBC News, 28th October 2019; <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-50200339>

96 “Suspected ISIS attack targets Kakai Kurds near Iraq-Iran border, Lawk Ghafari,” Rudaw, 14th June 2020, <https://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/>

- kaki-kurds-isis-attack14062020 (accessed 27th September 2020).
- 97 Oliver Maksan, Die Tagespost, Zwischen den Mühlsteinen, 25th December 2019; <https://www.die-tagespost.de/aktuelles/forum/forumweihnachten2019/Zwischen-den-Muehlsteinen;art4962,204010> (accessed 7th January 2021)
- 98 "Egyptian President Sisi Calls for Reform of Islam", Institute for Contemporary Affairs, 15th February 2015; <https://jcpa.org/article/sisi-calls-for-reform-of-islam/>
- 99 "Why Saudi Arabia is taking a risk by backing the Egyptian coup", The Guardian, 20th August 2013; <https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/aug/20/saudi-arabia-coup-egypt>
- 100 "France accuses Turkey of sending Syrian jihadists to Nagorno-Karabakh", Reuters, 1st October 2020, <https://www.reuters.com/article/us-armenia-azerbaijan-putin-macron-idUSKBN26L3SB>
- 101 "Iraqi parliament formally declares Christmas a national holiday", Crux, 18th December 2020; <https://cruxnow.com/church-in-the-middle-east/2020/12/iraqi-parliament-formally-declares-christmas-a-national-holiday/>
- 102 "Egypt's Sisi opens mega-mosque and Middle East's largest cathedral in New Capital," Reuters, 6th January 2019, <https://www.reuters.com/article/us-egypt-religion-idUSKCN1P00L9>
- 103 "UAE to rebuild Iraqi churches destroyed by Daesh", Gulf News, 10th October 2019; <https://gulfnews.com/uae/uae-to-rebuild-iraqi-churches-destroyed-by-daesh-1.67042805>
- 104 "Pope Francis's mass in the United Arab Emirates was historic — and complicated," Vox, 5th February 2019, <https://www.vox.com/2019/2/5/18211956/pope-francis-mass-united-arab-emirates-arab>
- 105 "New Prime Minister al Kadhimi visits Mosul and the Nineveh Plain: "Christians, one of the most authentic members of the Country", Agenzia Fides, 12th June 2020; http://www.fides.org/en/news/68118-ASIA_IRAQ_New_Prime_Minister_al_Kadhimi_visits_Mosul_and_the_Nineveh_Plain_Christians_one_of_the_most_authentic_members_of_the_Country
- 106 Agenzia Fides, ASIA/IRAQ - Shiite leader Muqtada al Sadr creates a Committee for the return of illegal expropriations from Christian property owners, 4th January 2021; http://www.fides.org/en/news/69329-ASIA_IRAQ_Shiite_leader_Muqtada_al_Sadr_creates_a_Committee_for_the_return_of_illegal_expropriations_from_Christian_property_owners (accessed 8. January 2021)
- 107 Sune Haugbølle, Foreign policy, Lebanon has suffered from sectarianism too long, 1st November 2019; <https://foreignpolicy.com/2019/11/01/lebanon-has-suffered-from-sectarianism-for-too-long/> (accessed 7th January 2021)
- 108 David Gibson, Religion News Service, September 10, 2014; https://www.washingtonpost.com/national/religion/regensburg-redux-was-pope-benedict-xvi-right-about-islam-analysis/2014/09/10/d14f0080-391c-11e4-a023-1d61f7f31a05_story.html (accessed 10th January 2021)
- 109 "Vatican to restart stalled talks with Egypt's Al-Azhar University", Catholic News Service, 4th December 2013; <https://ecumenism.net/2013/12/vatican-to-restart-stalled-talks-with-egypts-al-azhar-university.htm>
- 110 "A Document On Human Fraternity For World Peace And Living Together", Libreria Editrice Vaticana, 4th February 2019; http://www.vatican.va/content/francesco/en/travels/2019/outside/documents/papa-francesco_20190204_documento-fratellanza-umana.html
- 111 "Israel in talks with Saudi, UAE, Bahrain for defense alliance against Iran", Jerusalem Post, 1st March 2021; <https://www.jpost.com/middle-east/israel-saudi-arabia-uae-bahrain-talking-defense-alliance-660588>
- 112 Lahav Harkov, Jerusalem Post, Netanyahu and Mossad chief may have visited Saudi Arabia alongside Pompeo, 23rd November 2020; <https://www.jpost.com/israel-news/netanyahu-mossad-chief-may-have-visited-saudi-arabia-alongside-pompeo-649959> (accessed 7th January 2021)
- 113 "Iran and the Palestinians Lose Out in the Abraham Accords", The Atlantic, 16th September 2020; <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2020/09/winners-losers/616364/>
- 114 Pakistan blasphemy case: Asia Bibi freed from jail", BBC News, 8th November 2018, <https://www.bbc.com/news/world-asia-46130189>
- 115 'Sunni Islam', Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Sunni> (accessed 5th January 2021); Frederick Mathewson Denny, 'Sunni Islam', Oxford Bibliographies, 19th May 2017, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195390155/obo-9780195390155-0084.xml?rskey=YdPCn1&result=1&q=sunni#firstMatch>
- 116 Asma Afsaruddin, 'Caliph Islamic title', Britannica, <https://www.britannica.com/topic/caliph> (accessed 5th January 2021); James E. Sowerwine, 'Caliph and Caliphate', Oxford Bibliographies, 10th May 2017, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195390155/obo-9780195390155-0013.xml?rskey=4mGh8q&result=2&q=caliph#firstMatch>
- 117 Andrew J. Newman, 'Shi'i Islam', Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Shii> (accessed 5th January 2021); Andrew A. Newman, 'Shi' i Islam', Oxford Bibliographies, 19th May 2017, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195390155/obo-9780195390155-0076.xml?rskey=9io4Tv&result=3&q=shia#firstMatch>
- 118 Andrew Rippin, 'Qur'an', Oxford Bibliographies, 29th September 2014, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195390155/obo-9780195390155-0066.xml?rskey=lgo84R&result=1&q=quran#firstMatch>
- 119 Todd M. Johnson and Brian J. Grim, eds., World Religion Database, Leiden/Boston, Brill, 2021.
- 120 Allan Christelow, 'Islamic Law', Oxford Bibliographies, 27th February 2019, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199846733/obo-9780199846733-0042.xml?rskey=W6Jhpq&result=2&q=maliki#firstMatch>
- 121 'Mālikī Islamic law', <https://www.britannica.com/topic/Maliki-school>; Delfina Serrano, 'Mālikīs', Oxford Bibliographies, 30th July 2014, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195390155/obo-9780195390155-0220.xml?rskey=W6Jhpq&result=1&q=maliki#firstMatch>
- 122 'Hanafi school Islamic law', <https://www.britannica.com/topic/Hanafiyah>; Christie S. Warren, 'The Hanafi School', Oxford Bibliographies, 28th May 2013, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195390155/obo-9780195390155-0082.xml?rskey=g5KiQW&result=1&q=hanafi#firstMatch>
- 123 Ahmed El Shamsy, 'Hanbali school Islamic law', <https://www.britannica.com/topic/Hanabilah>; Livnat Holtzman, 'Hanbalis', Oxford Bibliographies, 10th March 2015, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195390155/obo-9780195390155-0210.xml?rskey=0JDVGZ&result=1&q=hanbali#firstMatch>
- 124 'Shāfiī Islamic law', <https://www.britannica.com/topic/Shafiiyah>; Ahmed el Shamsy, 'Shafīīs', Oxford Bibliographies, 19th May 2017, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195390155/obo-9780195390155-0148.xml?rskey=YcG2oV&result=2&q=shafii#firstMatch>
- 125 Stephan Prochazka, Alawis, Oxford Bibliographies, 28th May 2013, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195390155/obo-9780195390155-0175.xml?rskey=VqwGma&result=2&q=alevis#firstMatch>
- 126 Yohanan Friedmann, 'The Ahmadiyyah Movement', Oxford Bibliographies, 19th May 2017, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195390155/obo-9780195390155-0004.xml?rskey=cgg1qh&result=1&q=ahmadis#firstMatch>
- 127 Hussam Timani, 'Druze', Oxford Bibliographies, 24 July 2018, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195390155/obo-9780195390155-0104.xml?rskey=Y0RTby&result=2&q=druzes#firstMatch>
- 128 Marcia Hermansen, 'Sufism', Oxford Bibliographies, 19th May 2017, <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780195390155/obo-9780195390155-0081.xml?rskey=t4PZYn&result=1&q=sufism - firstMatch>
- 129 <https://www.oic-oci.org/home/?lan=en>; 'Organization of the Islamic Cooperation Islamic organization', Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Organization-of-the-Islamic-Cooperation>
- 130 <https://www.oic-oci.org/states/?lan=en>
- 131 <https://www.icesco.org/en/>; 'ICESCO', Kaiicid Dialogue Centre, <https://www.kaiicid.org/who-we-are/our-partners/icesco>
- 132 <https://themwl.org/en>
- 133 'The Arab League', Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/background/arab-league>
- 134 'Arab people', Britannica, <https://www.britannica.com/topic/Arab>
- 135 See ACN reports on Egypt, Lebanon, Syria and Iraq.
- 136 John Pontifex, 'Pakistan Christian woman murdered for refusing to convert and marry', ACN News 4th December 2020, (Aid to the Church in Need | PAKISTAN: Christian woman murdered for refusing to convert and marry (acnuk.org)
- 137 Nasir Sayeed, 'Muslim man shoots Christian woman dead for refusing to marry him', CLAAS, 7th December 2020, (Muslim man shoots Christian woman dead for refusing to marry him - Supporting Persecuted Christians In Pakistan | Blasphemy Law (claas.org.uk)
- 138 'Christian aid group applauds investigation into forced conversions, marriages in Pakistan', Catholic News Agency, 3rd December 2020 Christian aid group applauds investigation into forced conversions, marriages in Pakistan (catholicnewsagency.com)

- 139 "Forced Marriages & Forced Conversions In the Christian Community of Pakistan", Movement for Solidarity and Peace, April 2014; https://d3n8a8pro7vhm.cloudfront.net/msp/pages/162/attachments/original/1396724215/MSP_Report_-_Forced_Marriages_and_Conversions_of_Christian_Women_in_Pakistan.pdf?1396724215
- 140 "U.S. Justice Alito says pandemic has led to 'unimaginable' curbs on liberty," Reuters, 13th November 2020, <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-usa-supremecourt-idUSKBN27TOLD>
- 141 "Nevada to Loosen Cap on Conventions, Concerts and Churches", Associated Press, 29th September 2020; <https://www.usnews.com/news/best-states/nevada/articles/2020-09-29/nevada-to-loosen-cap-on-conventions-concerts-and-churches>
- 142 Niels Lesniewski, "McConnell blasts Bowser for restricting church services but allowing protests," Roll Call, 9th June 2020, <https://www.rollcall.com/2020/06/09/mcconnell-blasts-bowser-for-restricting-church-services-while-allowing-protests-during-covid-19-pandemic/>
- 143 "Covid-19 and Religious Liberty," Becket Law, <https://www.becketlaw.org/covid-19-religious-worship/>
- 144 "Spain: Authorities ease COVID-19 restrictions in Madrid and Barcelona from June 8 /update 29," GardaWorld, 6th June 2020, <https://www.garda.com/crisis24/news-alerts/348531/spain-authorities-ease-covid-19-restrictions-in-madrid-and-barcelona-from-june-8-update-29>; Pablo Linde, "Coronavirus deescalation plan: Everything you need to know about the changes in Spain on Monday," El Pais, 17th May 2020, https://english.elpais.com/spanish_news/2020-05-17/coronavirus-deescalation-plan-everything-you-need-to-know-about-the-changes-in-spain-on-monday.html
- 145 Faith Communities Letter to Prime Minister, 3rd November 2020, <https://www.churchofengland.org/news-and-media/news-and-statements/archbishops-join-interfaith-call-pm-allow-public-worship>
- 146 "Catholic bishops fight for public Masses as England prepares for second lockdown", Catholic News Agency, 2nd November 2020; <https://www.catholicnewsagency.com/news/bishops-fight-for-public-masses-as-england-prepares-for-second-lockdown-28946>
- 147 "Catholic church leader criticises Covid worship restrictions in England", The Guardian, 1st November 2020; <https://www.theguardian.com/world/2020/nov/01/catholic-church-leader-criticises-covid-worship-restrictions-england>
- 148 Tamže.
- 149 Jesse O'Neill, "Greek Orthodox Church Tells Priests to Defy Lockdown Measures," New York Post, 4th January 2021, <https://nypost.com/2021/01/04/greek-orthodox-church-tells-priests-to-defy-lockdown-measures/>
- 150 "Uzbekistan," 2020 Annual Report, United States Commission for International Religious Freedom (USCIRF), <https://www.uscirf.gov/sites/default/files/Uzbekistan.pdf>
- 151 "Which nation improved the most in 2019?" The Economist, 21st December 2019, <https://www.economist.com/leaders/2019/12/21/which-nation-improved-the-most-in-2019>
- 152 "Turkey to send soldiers to Azerbaijan", Atalayar, 17th November 2020; <https://atalayar.com/en/content/turkey-send-soldiers-azerbaijan>
- 153 "After Hagia Sophia, Turkey converts historic Chora church into mosque", The Jerusalem Post, 24th August 2020, <https://www.jpost.com/middle-east/after-hagia-sophia-turkey-converts-historic-chora-church-in-to-mosque-639703>
- 154 "The influence of external actors in the Western Balkans", Konrad-Adenauer-Stiftung, 2018; https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=194afc48-b3be-e3bc-d1da-02771a223f73&groupId=252038
- 155 Statement of the Holy See at the 27th Ministerial Council of the Organization for Security and Cooperation in Europe, Archbishop Paul Richard Gallagher, 3rd December 2020,
- 156 Tamže.
- 157 Pope Francis, "Two kinds of persecution," Morning Meditation in the Chapel of the Domus Sanctae Marthae, 12th April 2016; http://www.vatican.va/content/francesco/en/cotidie/2016/documents/papa-francesco-cotidie_20160412_two-kinds-of-persecution.html (accessed 25th January 2021).
- 158 Archbishop Paul Gallagher, "Celebrating the Universal Declaration of Human Rights," Intervention of the Secretary for Relations with States at the Council of Europe for the celebration of the 70th anniversary of the Universal Declaration of the Rights of Man, 10th September 2018; <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2018/09/11/180911d.html> (accessed 1st March 2021).
- 159 Carol Glatz, "Joint declaration against assisted suicide presented to Pope Francis," The Catholic Register, 3rd November 2019; <https://www.catholicregister.org/item/30612-joint-declaration-against-assisted-suicide-presented-to-pope-francis> (accessed 1st March 2021).
- 160 "President Biden Has Promised to Pass the Equality Act—Here's How That Threatens Your Freedoms", Alliance Defending Freedom, 18th February 2021; <https://www.adflegal.org/blog/president-biden-has-promised-pass-equality-act-heres-how-threatens-your-freedoms> (accessed 1st March 2021).
- 161 "Trinity Western University Community Covenant Agreement", Trinity Western University; https://www.twu.ca/sites/default/files/community_covenant_june_25_2019.pdf, (accessed 21st April 2020).
- 162 "Ontario Teachers' Perceptions of the Controversial Update to Sexual Health and Human Development", Canadian Journal of Education, Canadian Society for the Study of Education, 2019; file:///C:/Users/kink560/AppData/Local/Temp/3527-Article%20Text-14239-1-10-20190324.pdf
- 163 "Scotland: Church leaders urge withdrawal of controversial section of Hate Crime Bill to allow 'adequate consideration'", Independent Catholic News, 12 February 2021; <https://www.indcatholicnews.com/news/41533> (accessed 1st March 2021).
- 164 Archbishop Paul Gallagher, Intervention of the Secretary for Relations with States at the 25th Ministerial Council of the OSCE in Milan, 7th December 2018; <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2018/12/07/181207d.html> (accessed 1st March 2021).
- 165 "Latin America and the Caribbean Population", Worldometer; <https://www.worldometers.info/world-population/latin-america-and-the-caribbean-population>
- 166 "Religion affiliation in Latin America as of 2018, by type", Statista, November 2018; <https://www.statista.com/statistics/996386/latin-america-religion-affiliation-share-type/>
- 167 "Christians in Latin America are numerous, but still vulnerable", CRUX, 31st December 2015; <https://cruxnow.com/faith/2015/12/christians-in-latin-america-are-numerous-but-still-vulnerable/>
- 168 Predominantly, but not exclusively, the Catholic Church
- 169 "Iglesia católica denuncia amenazas del CJNG contra sacerdotes," televisa.news, 24th April 2020; <https://noticieros.televisa.com/ultimas-noticias/amenazas-cjng-sacerdotes-iglesia-catolica-chiapas/>
- 170 "Feministas pintan y atacan iglesia en Colombia durante marcha del 8M", ACI Prensa, 9th March 2020; <https://www.aciprensa.com/noticias/feministas-pintan-y-atacan-iglesia-en-colombia-durante-marcha-del-8m-54264> (accessed 7th March 2021).
- 171 "Marcha de mujeres termina con daños a la catedral de Hermosillo", Proyecto Puente, 9th March 2020; <https://proyectopuente.com.mx/2020/03/09/marcha-de-mujeres-termina-con-danos-a-catedral-de-hermosillo-y-palacios-de-gobierno-municipal-y-del-estado/> (accessed 7th March 2021).
- 172 Luis Triveno and Olivia Nielsen, "It's time to start solving Latin America's migration crisis with creative housing solutions", World Bank Blogs, 4th February 2020; <https://blogs.worldbank.org/sustainablecities/its-time-start-solving-latin-americas-migration-crisis-creative-housing-solutions>
- 173 Pamela Gutiérrez, "Comunidades haitianas forman sus propias iglesias y los pastores podrían crear una nueva asociación." El Mercurio, 7th January 2019; <http://www.economiaynegocios.cl/noticias/noticias.asp?id=536167> (accessed 28 octubre 2020).
- 174 "Seminario 2020: Los desafíos de la libertad religiosa en el sistema interamericano de Derechos Humanos," Libertad religiosa en el Sistema Interamericano: Uruguay. Dra. Carmen Asiaín, 24th September 2020, <https://www.facebook.com/JuanPabloIFamilia/videos/384698952560490> (accessed 10th October 2020).
- 175 "Two churches set on fire in Chile" UCANEWS, 19th October 2020; <https://www.ucanews.com/news/two-churches-set-on-fire-in-chile/89936#>
- 176 "Amid tumult over constitution, Chile watches two churches burn", CRUX, 19th October 2020; <https://cruxnow.com/church-in-the-americas/2020/10/amid-tumult-over-constitution-chile-watches-two-churches-burn/>
- 177 "Al menos un millón de personas protestan en Santiago contra Piñera y la desigualdad social", El Pais, 25th October 2019; <https://www.elpais.com.uy/mundo/personas-protestan-santiago-chile-medio-estallido-social.html>
- 178 "Chile President Pinera declares emergency as capital rocked by riots", Reuters, 19th October 2019; <https://www.reuters.com/article/uk-chile-protests-metro/chile-president-pinera-declares-emergency-as-capital-rocked-by-riots-idUKKBN1WY03I?edition-redirect>
- 179 "CIDH culmina visita in loco a Chile y presenta sus observaciones y recomendaciones preliminares," Organización de los Estados Americanos, 31st January 2020, <https://www.oas.org/es/cidh/prensa/comunicados/2020/018.asp> (accessed 28th October 2020).
- 180 "Valiosos vitrales, pinturas y una torre destruida: Los graves daños a las iglesias incendiadas ayer", Tercera PM, 19th October 2020. <https://www.latercera.com/la-tercera-pm/noticia/valiosos-vitrales-pinturas-y-una-torre-destruida-los-graves-danos-a-las-iglesias-incendiadas-ayer/NRQVSLWNFB4RFKSN-ZZ6V5A4YU/> (accessed 3rd March 2021).
- 181 "Uno de los detenidos por incendio a iglesia en Chile es un funcionario de la Armada, reconoce la institución", El Comercio/Agencia EFE, 19th October 2020. <https://www.elcomercio.com/actualidad/iglesias-incendio-chile-protestas-armada.html> (accessed 3rd March 2021).

- 182 "La policía se ve sobrepasada en Chile", Deutsche Welle, 19th October 2020. <https://www.dw.com/es/la-polic%C3%ADa-se-ve-sobrepasada-en-chile/a-55352719> (accessed 3rd March 2021).
- 183 Address of His Holiness Pope Francis to the Members of the Diplomatic Corps Accredited to the Holy See, 8th February 2021; http://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2021/february/documents/papa-francesco_20210208_corpo-diplomatico.html
- 184 "Extremist Groups Stepping up Operations during the Covid-19 Outbreak in Sub-Saharan Africa", Center for Strategic and International Studies, 1st May 2020; <https://www.csis.org/analysis/extremist-groups-stepping-operations-during-covid-19-outbreak-sub-saharan-africa>
- 185 "Extremist Groups Stepping up Operations during the Covid-19 Outbreak in Sub-Saharan Africa", Center for Strategic & International Studies, 1st May 2020; <https://www.csis.org/analysis/extremist-groups-stepping-operations-during-covid-19-outbreak-sub-saharan-africa>
- 186 Audu Bulama Bukarti, "How Is Boko Haram Responding to Covid-19?", Tony Blair Institute for Global Change, 20th May 2020; <https://institute.global/policy/how-boko-haram-responding-covid-19> (accessed 30th January 2021).
- 187 Johannes Dieterich, "Corona als 'Strafe Gottes für dekadenten Westen'", Der Standard, 16th April 2020; <https://www.derstandard.de/story/2000116913040/corona-als-strafe-gottes-fuer-dekadenten-westen> (accessed 30th January 2021); Alice Cachia, "ISIS tells its followers to show no mercy and launch attacks during coronavirus crisis amid fears counter-terror efforts will be weakened by the outbreak", Daily Mail, 2nd April 2020; https://www.dailymail.co.uk/news/article-8180683/ISIS-tells-followers-no-mercy-launch-attacks-coronavirus-crisis.html?ito=social-twitter_mailonline (accessed 30th January 2021).
- 188 Wolf Kinzel, "Mali, der Terror im Sahel und Covid-19. Das neue Bundeswehr-Mandat für die Beteiligung an MINUSMA", Stiftung Wissenschaft und Politik, 27th April 2020; <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020A27/> (accessed 30th January 2021).
- 189 "Burkina Faso: Entire towns and villages emptied or cut off - not because of COVID-19, but because of terrorism", ACN International, 8th May 2020; <https://acninternational.org/burkina-faso-entire-towns-and-villages-emptied-or-cut-off-not-because-of-covid-19-but-because-of-terrorism/> (accessed 30th January 2021).
- 190 Heather Zeiger, "How China's Technocracy Uses the Pandemic to Suppress Religion", Mind Matters News, 18th October 2020; <https://mindmatters.ai/2020/10/how-chinas-technocracy-uses-the-pandemic-to-suppress-religion/> (accessed 30th January 2021).
- 191 "Israel predicts rise in anti-Semitism, as virus-related hate is spread online", The Times of Israel, 24th January 2021; <https://www.timesofisrael.com/israel-predicts-rise-in-anti-semitism-as-virus-related-hate-is-spread-online/> (accessed 30th January 2021).
- 192 Sriram Lakshman, "U.S. envoy calls out COVID-19 related harassment of minorities in India", The Hindu, 15th May 2020; <https://www.thehindu.com/news/international/us-envoy-calls-out-harassment-of-minorities-in-india-over-covid-19/article31591566.ece> (accessed 30th January 2021).
- 193 Shan Ren Shen Fu, "Hebei, Christians labelled 'spreaders'. The return of Nero", AsiaNews, 8th January 2021; <http://www.asianews.it/news-en/Hebei,-Christians-labelled-%E2%80%99spreaders%2%80%99.-The-return-of-Nero-52016.html> (accessed 30th January 2021).
- 194 "Niger: Coronavirus pandemic - Is there a danger of renewed anti-Christian riots, as happened after the 'Charlie-Hebdo' incident?", ACN International, 5th May 2020; <https://acninternational.org/niger-coronavirus-pandemic-is-there-a-danger-of-renewed-anti-christian-riots-as-happened-after-the-charlie-hebdo-incident/> (accessed 30th January 2021).
- 195 "Attacks on Turkish Churches as Some Blame Christians for COVID-19", Missions Box, 26th June 2020; <https://missionsbox.org/press-releases/turkish-churches-attacked-as-christians-are-blamed-for-covid-19/> (accessed 30th January 2021).
- 196 Kevin Zeller, "Oppression of Egyptian Christians worsens during COVID-19 pandemic", Mission Network News, 29th September 2020; <https://www.mnnonline.org/news/oppression-of-egyptian-christians-worsens-during-covid-19/> (accessed 30th January 2021).
- 197 Robin Gomes, "ACN reaches out to Pakistan's Christians hit by Covid-19 crisis", Vatican News, 17th May 2020; <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2020-05/pakistan-covid19-lockdown-christians-discrimination-aid-acn.html> (accessed 30th January 2021).
- 198 Moki Edwin Kindzeka, "Cameroon Muslims Join Christians in Christmas Prayer for Peace", VOA News, 25th December 2020; <https://www.voanews.com/africa/cameroon-muslims-join-christians-christmas-prayer-peace> (accessed 30th January 2021).
- 199 Stephan Uttom/Rock Rozario, "Humanity and harmony in the time of Covid-19", UCA News, 17th July 2020; <https://www.ucanews.com/news/humanity-and-harmony-in-the-time-of-covid-19/88809> (accessed 30th January 2021).
- 200 Office of the Religious Track of the Cyprus Peace Process, Monthly Archives June 2020, 11th June 2020; <http://www.religioustrack.com/2020/06/> (accessed 30th January 2021).
- 201 Alina Tufani, "Cuba #Coronavirus: Gobierno concede espacio radial y televisivo a la Iglesia", Vatican News, 1st April 2020; <https://www.vaticannews.va/es/iglesia/news/2020-04/cuba-coronavirus-gobierno-concede-espacio-radial-tele-e-iglesia.html> (accessed 30th January 2021).
- 202 Richard Wolf, "Supreme Court says Nevada can impose tighter virus limits on churches than casinos", USA Today, 24th July 2020; <https://eu.usatoday.com/story/news/politics/2020/07/24/supreme-court-nevada-covid-rules-can-favor-casinos-over-churches/5454128002/> (accessed 30th January 2021).
- 203 José Beltrán, "El arzobispado de Barcelona denunciará a la Generalitat por limitar a 10 personas el funeral por las víctimas del coronavirus", Vida Nueva, 26th July, 2020; <https://www.vidanuevadigital.com/2020/07/26/el-arzobispado-de-barcelona-denunciara-a-la-generalitat-por-limitar-a-diez-personas-el-funeral-por-las-victimas-del-coronavirus/> (accessed 30th January 2021).

Pomoc
Kościółowi
w Potrzebie

ACN POLSKA

ul. Wiertnicza 142
02-952 Warszawa
tel./fax.: +48 22 845 17 09
email: info@pkwp.org

BIURO REGIONALNE W KRAKOWIE

ul. Stradomska 6
31-058 Kraków
tel.: 512 194 534
email: biuro.krakow@pkwp.org

BIURO REGIONALNE W POZNANIU

ul. Szewska 18
61-760 Poznań
tel.: 61 881 88 19
email: biuro.poznan@pkwp.org

BIURO REGIONALNE WE WROCLAWIU

Dworzec Główny PKP
ul. Piłsudskiego 105, 50-085 Wrocław
tel.: +48 505 759 474
email: biuro.wroclaw@pkwp.org

W obronie

wolności religijnej!

Czytaj więcej

www.acninternational.org/religiousfreedomreport

Aid to the
Church in Need

ACN INTERNATIONAL

Pomoc Kościołowi w Potrzebie

Katolicka organizacja charytatywna, założona w 1947 r. w celu pomocy uchodźcom wojennym. Od 2011 roku uznana za stowarzyszenie papieskie. PKWP poświęca się służbie chrześcijanom na całym świecie poprzez działania informacyjne i modlitwę, gdziekolwiek chrześcijanie są prześladowani, uciskani lub cierpią z różnych, innych powodów. PKWP wspiera każdego roku średnio 6000 projektów w 150 krajach dzięki darowiznom prywatnym, ponieważ organizacja nie otrzymuje żadnych środków publicznych.

Nasze biura na całym świecie:

Australia

info@acn-australia.org
www.acn-australia.org

Holandia

info@acn-nederland.org
www.acn-nederland.org

Niemcy

info@acn-deutschland.org
www.acn-deutschland.org

Austria

info@acn-oesterreich.org
www.acn-oesterreich.org

Irlandia

info@acn-ireland.org
www.acn-ireland.org

Polska

info@pkwp.org
www.pkwp.org

Belgia

info@acn-belgique.org
www.acn-belgique.org

Kanada

info@acn-canada.org
www.acn-canada.org

Portugalia

info@acn-portugal.org
www.acn-portugal.org

ACN International Aid to the Church in Need

Bischof-Kindermann Str. 23
61462 Königstein
NIEMCY

Tel. +49 6174 291-0
press@acn-intl.org

www.acninternational.org

Brazylia

info@acn-brasil.org
www.acn-brasil.org

Kolumbia

info@acn-colombia.org
www.acn-colombia.org

Słowacja

info@acn-slovensko.org
www.acn-slovensko.org

Chile

info@acn-chile.org
www.acn-chile.org

Korea

info@acn-korea.org
www.acn-korea.org

Stany Zjednoczone

info@acn-us.org
www.acn-us.org

Filipiny

info@acn-philippines.org
www.acn-philippines.org

Luksemburg

info@acn-luxemburg.org
www.acn-luxemburg.org

Szwajcaria

info@acn-schweiz.org
www.acn-schweiz.org

Francja

info@aed-france.org
www.aed-france.org

Malta

info@acn-malta.org
www.acn-malta.org

Wielka Brytania

info@acn-uk.org
www.acn-uk.org

Hiszpania

info@acn-espana.org
www.acn-espana.org

Meksyk

info@acn-mexico.org
www.acn-mexico.org

Włochy

info@acn-italia.org
www.acn-italia.org

PONTIFICAL
FOUNDATION

